De plannen van Peerjan

Domien Sleeckx

bron
Domien Sleeckx, *De plannen van Peerjan*. J.W. Marchand, Antwerpen 1868

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/slee003plan01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

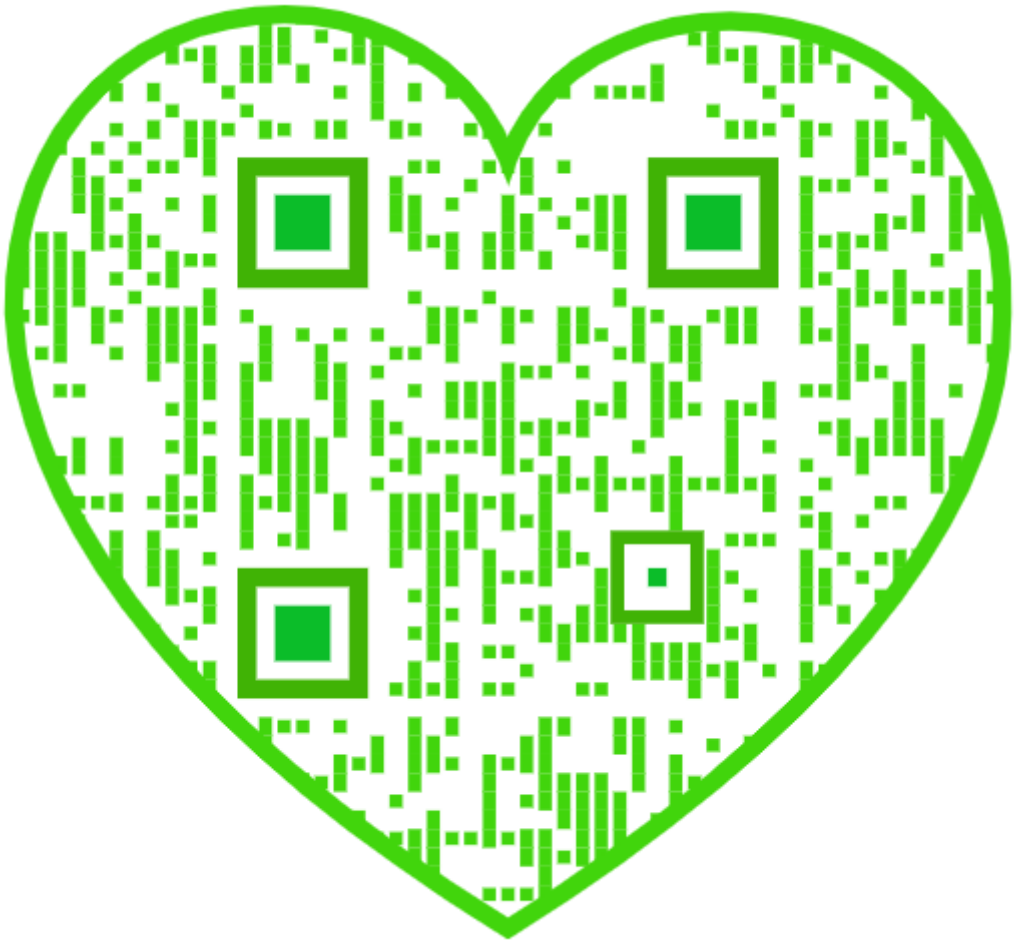

Aan mijnen vriend,
den heer
P i e t e r B e n o i t ,
toonkundige,
uit dankbaarheid voor de groote diensten, door hem aan de Nederlandsche letteren en de Vlaamsche beweging bewezen.

[Voorwoord]

Betreurlijk is het, dat zoovelen in Nederland, die met de eischen der kunst beter dan anderen zouden moeten bekend zijn, van deze geen begrip hebben; niet minder betreurlijk, dat zoovelen, die ze werkelijk kennen, er schier geene rekening van houden, wanneer zij zich het recht aanmatigen over de gewrochten der literatuur uitspraak te doen. Doelmatigheid bij het ontwikkelen der stof en gepastheid van den stijl, de voorschriften van het vak en de voorbeelden der meesters, goede smaak en gezond verstand, alles wordt niet zelden door hen over het hoofd gezien, die zich bij ons geroepen wanen als kunstrechters op te treden.

II

Over dit gebrek aan kennis of ernst bij sommigen zijner beoordeelaren heeft de schrijver van het volgende verhaal ook als novellist te klagen.

‘Uw stijl is te eenvoudig: gij blijft te zeer bij den grond en neemt zelden eene hooge vlucht,’ roept hem de eene toe. ‘Gij bezigt gemeenzame woorden,’ verwijt hem de andere. ‘Uwe intrigue is doorgaans te weinig ingewikkeld,’ merkt een derde aan. ‘Het mangelt u aan gevoel,’ haast zich een vierde er bij te voegen. Ja, er zijn er, die niet schijnen te begrijpen, hoe hij zich verstout natuurlijk te zijn in een land, waarvan de schrijvers en kunstenaars te allen tijde aan hun bezadigd *naturalismus* hunnen roem te danken hadden; die het hem niet vergeven zijne personaadjen als ware menschen te laten spreken en handelen; die het hem als eene misdaad aanwrijven niet al zijne helden als toonbeelden van deugd en fijnen wereldtoon af te schilderen, den minst beschaafden niet gedurig *zesvoetige woorden* en hoogdravende volzinnen in den mond te leggen, en een vijand van gezwollenheid, bombast en wartaal, even als van gedwongenheid en gemaaktheid, te wezen.

Onder hen, die zijnen schrijftrant op min of meer losse gronden hekelen, zijn er die rechtzinnig, en anderen die niet rechtzinnig te werk gaan. Met de laatsten kan niemand van hem vergen, dat hij zich bezig houde. Wat de rechtzinnigen betreft, hij wil hun eens voor al zijne zienswijze openhartig blootleggen. Des noods zoude hij kunnen volstaan met zich op Cervantes, Lesage, Fielding, Dickens, Auerbach, Zschokke, Goethe, Georges Sand, Balzac, enz., te beroepen, in wier romans en novellen, gelijk overigens in die aller groote novellisten van vroegeren en lateren tijd, het gezonde *realismus*, de eenvoudige stijl en de zoogenaamde volkswoorden zulke voorname rol spelen.

Om echter nog beter te betoogen, dat zijn trant het gevolg is zoowel van studie en overtuiging, als van karakter en gemoedsrichting, zal hij vooreerst de toelating vragen hier een paar aanhalingen in te lasschen.

Dat hij een voorstander is van het realismus in den goeden zin, het realismus onzer voorvaderen, aarzelt hij niet te bekennen. Meer nog: hij meent, dat al de voorname Nederlandsche schrijvers en kunstenaars van vroegere eeuwen het geweest zijn, gelijk hunne opvolgers, willen zij den aard huns volks getrouw blijven, het noodzakelijk moeten wezen. Ziehier wat hij de eer had dienaangaande op het VIIIe Nederlandsch letterkundig Congres, in 1862 te Brugge gehouden, te zeggen:

'Het realismus is zoo oud als de kunst zelve, zoo oud als de natuur, als de waarheid, welke het poogt aanschouwelijk te maken; en van de vroegste tijden treft men dichters en schilders aan, die slechts bij middel van de werkelijkheid de poezij bereikten. Homerus is, op sommige plaatsen, misschien de grootste realist der Grieksche oudheid, daar zijne goden zelven soms menschen zijn; en als men van Zeuxis verhaalt, dat de vogels de vruchten kwamen pikken, welke hij had gemaald, wil men wellicht alleen te kennen geven, hoezeer hij de natuur, de werkelijkheid eerbiedigde, hoe getrouw hij haar in de kleinste bijzonderheden trachtte na te bootsen. Later ook vinden wij het realismus bij de meeste volkeren weder. De realist Shakespeare reikt den realist Rubens de hand; de heiligen uit de school der Van Eycks dragen het kostuum der vijftiende eeuw, zijn veeleer ridders en edelvrouwen uit dien tijd; en de engelen in Vondels meesterwerk denken, voelen, spreken bij poozen als eenvoudige stervelingen. Maar wat wil ik verdere bewijsgronden aanvoeren?

IV

Wie in de geschiedenis der kunst geen vreemdeling is, weet, dat de Vlaamsche school en hare waardige zuster, de Hollandsche, bij uitstek naturalistisch of realistisch worden genoemd; en dat de Nederlandsche letteren met de Nederlandsche kunst onder dit opzicht immer gelijken tred hielden, kan door niemand betwijfeld worden.'

Om te toonen, dat hij zeer wel weet, waarom hij verkiest den ronkenden stijl aan anderen te laten, vooral poogt eenvoudig te zijn, en niet altoos die uitdrukkingen versmaadt, welke tot het gezellige verkeer behooren, zal hij zich bevredigen eenige regeltjes uit een te recht geschat esthetisch werk, het *Lehrbuch des Deutschen Stiles* van Becker, over te schrijven:

'De stijl (van de novelle en den roman)' zoo luidt het in dit voortreffelijk boek, 'dient inzonderheid *klaar en eenvoudig* te zijn, en mag van dien eener prozaïsche *vertelling* weinig verschillen. Het gebruik van uitdrukkingen, *anders slechts in de taal van het gezellige leven voorkomende*, geeft hem eene bijzondere aantrekkelijkheid. *Alleen dan*, wanneer ongewone gebeurtenissen worden verhaald, mag hij eenen *plechtigeren toon* aannemen.'

Na deze aanhalingen zullen, hoopt hij, de rechtzinnige lieden, die hem den welgemeenden raad geven zijnen schrijftrant te wijzigen, beseffen, dat het hem onmogelijk is dien raad nauwpuntelijk te volgen. Zeker, hij is hun zeer dankbaar voor hunne welwillende bedoelingen, en heeft allen eerbied voor de aanmerkingen van dezulken, welke zijnen letterarbeid in geweten beoordeelen; doch hij wil hun niet ontveinzen, dat hij nog meer eerbied koestert voor de lessen van Becker en andere befaamde stijlleeraren, voor de voorbeelden der schrijvers van *Hamlet, Lucifer, Don Quichotte, Gilblas, Tom Jones, David Copperfield* en andere meesterstukken.

Om eindelijk op de verwijten van *mangel aan gevoel* en *te weinig ingewikkelde intrigue* te antwoorden, zal hij hun enkel in bedenking geven, of hetgene bij velen onzer landgenooten *gevoel* en *intrigue* heet, wel altoos dien naam verdient. Hem komt het voor, dat men dikwijls *gevoel* met *sentimentaliteit* en *intrigue* met *onnatuurlijke opeenstapeling van handelingen* verwart. Wat hem in dit vermoeden versterkt, is, dat hij bij geene schrijvers van hooge kunstwaarde een spoor van die *ziekelijke overgevoeligheid* en *moedwillige knoopverwikkeling* aantreft, welke bij zekere menschen voor *gevoel* en *intrigue* gelden.

Er blijft hem over diegenen zijner lezers, welke op de hoogte der literarische beweging in andere landen zijn, om verschooning te bidden voor eene zelfverdediging, die zij wellicht geneigd zouden zijn overbodig te achten. Zij gelieven in aanmerking te nemen, dat niet alle lezers zich in hetzelfde geval bevinden; dat wezentlijke gebreken zeer dikwijls bij ons voor schoonheden doorgaan, en omgekeerd; dat voor menigeen hier te lande een roman of eene novelle, niet in deklamatorischen stijl geschreven, op den naam van ernstig kunstwerk geene aanspraak kan maken; en dat eene goede, degelijke kritiek voor alsnog iets is, waarover een Nederlandsch schrijver zelden gelegenheid heeft zich te verheugen.

S.

Lier, 18 *Juni* 1867.

De plannen van Peerjan.

I.
In de kroon.

Ik wandelde op den Scheldedijk. Het was in den hooitijd. Rechts spreidden zich onafzienbaar de vlakke polderlanden uit met enkele dorpen in het verschiet, aan den gezichteinder met sombere bosschaadjen omzoomd en dichterbij met ontelbare oppers bezaaid, waarvan de verfrisschende geur, op de vleugelen van eenen zachten oostenwind voortgestuwd, bij poozen tot mij steeg en mij eene geheele reeks jeugdige herinneringen voor den geest tooverde. Links dreef de machtige stroom, kalm en effen, als een reuzenspiegel de stralen der ondergaande zon weêrkaatsende, of als eene ontzaglijke massa vloeiend goud zich zeewaarts

spoedende. Vóor mij zag ik, bij de kromming der rivier, niets dan de heldere, wolkenlooze lucht, een mengsel van lazuur en rood met vergulde tinten, en het breede, lieflijk ruischende water, van weêrszijde met smalle dijken, als met groenfluweelen linten, geboord. Achter mij vertoonde zich, in den purperen gloed der avondzonne, de bedrijvige handelsstad, met een bosch van masten omgeven, dat de huizen op de kaaien voor mijn oog verborgen hield, en slechts het bovenste gedeelte der breede stapelbouwen, de daken der trotsche praalgestichten en de tinnen en torens der statige kerken zichtbaar liet. Boven alle stak de spits van O.L. Vrouwen uit, als een slanke populier tusschen het lagere geboomte, als de hoofdmast van een' rijzigen clipper tusschen de nederige masten van een aantal binnenschepen en visscherssloepen.

In de beschouwing van het prachtige tooneel verdiept, in de bewondering van den grootschen aanblik verloren, had ik mij meer en meer van de stad verwijderd. Zonder het zelf te weten, bevond ik mij eensklaps, tot mijne niet geringe verbazing, in de nabijheid van de kleine gemeente Austruweel.

't Is lange jaren geleden. Hoe die gemeente er tegenwoordig, ten gevolge van de veelbesproken verplaatsing der Antwerpsche versterkingen, uitziet, zoude ik niet met juistheid kunnen zeggen. Destijds was zij, wel is waar, eene der onaanzienlijkste, minst volkrijke, maar tevens eene der fraaiste op den rechter-

oever der Schelde. 't Was een net plaatsken met nauwelijks een vijftigtal woningen, maar alle zoo lief, zoo schilderachtig met de gele of witte gevels, de roode pannen-of grijsbruine stroodaken, de lichtgroene of hemelsblauwe, met welige wijngaardranken of speelsch klim omslingerde, deuren, vensters en luiken, dat men vruchteloos mijlen in de ronde een vriendelijker zoude gezocht hebben. Tien a twaalf dier woningen stonden bijeen, het kerksken in het midden; de overige, met licht houtgewas en meestal kleine akkers omringd, lagen, als zoovele oasen, in het weiland verspreid. Geheel buiten streek, met geene gewichtige baan doorsneden, verre van elke gewichtige baan verwijderd, door landbouwers bewoond, die, trots de nabijheid der stad, zelden zich daarheen begaven, en weinig door stedelingen bezocht, die aan de boomrijker wandelingen ten zuiden van Antwerpen de voorkeur gaven, was het dorpje gemeenlijk zoo stil en vredig, zoo eenzaam en verlaten, alsof het in ergens een' uithoek der provincie, in het hart der Kempen, hadde gelegen.

Ik daalde den dijk af. In het anders meer dan rustige vlekje, waarvan ik de eerste huizen aldra bereikte, heerschte eene ongewone levendigheid en drukte. De bevolking scheen verdubbeld, verviervoudigd, zoo groot waren allerwege de beweging en het rumoer. Jubelkreten weêrgalmden te allen kant, vreugdevuren waren op verschillende punten ontstoken, geweer- en

pistoolschoten doorknalden de lucht. In alle huizen scheen het feest, in al de herbergen ging spel, overal praatten, lachten, stoeiden, juichten groepen boeren en boerinnen in zondagsgewaad.

Wat moest dat beduiden? Zoude het kermis zijn? Ik konde het niet denken. Er waren ‘molekens’ noch koekkramen, marktschreeuwers noch steedsche bezoekers te zien, en het geheel leek meer eene huiselijke, dan eene openbare viering. Daarbij herinnerde ik mij, dat de kermis veel later op het jaar inviel. Van waar dan al dat leven en gejoel op een' werkdag en in een' tijd, dat de hooibouw de bevolking gansche dagen in de omliggende weiden placht te houden? Ik wist het mij niet te verklaren, en besloot in ‘de Kroon’, waar ik nu en dan van de wandeling in den polder uitrustte, de noodige opheldering, de bevrediging mijner nieuwsgierigheid te gaan zoeken.

Ik trad het gesticht binnen. Hier ook was alles drukte en gewoel, vreugde en uitgelatenheid. Men danste in de gelagkamer, in den tuin, in de schuur; men danste zelfs onder de boomen vóor de deur. Ter nauwernood konde ik, door den dichten drom dorpelingen, tot de schenktafel, voor de gelegenheid naar een nevenkamertje verplaatst, den toegang vinden, om een glas bier te bestellen. Hier trof ik gelukkig den hospes aan:

‘Wat beteekent dat altemaal?’ vroeg ik, terwijl hij mij den drank overreikte, waarvoor hij, tot mijne nog

grootere verbazing, bepaald weigerde betaling te aanvaarden.

‘Dat beteekent,’ antwoordde hij op zegepralenden toon en met vreugdestralenden blik, ‘dat Bruno en Loken vandaag getrouwd zijn!’

‘Bruno en Loken! Wie Bruno en Loken?’

‘Wel Bruno De Groof, Bruno van Peerjan, gelijk men hem doorgaans noemt, en Loken van Mietriene, Loken Meganck! Gij moet ze kennen, gij, die “vroeger” nog wel hier “kwaamt”, en onze polderwandelingen niet versmaadt, gelijk het meerendeel uwer stadgenooten.’

Dit laatste bevatte een zijdelingsch verwijt aan mijn adres. Ik had inderdaad ‘de Kroon’ sedert eenigen tijd ietwat verwaarloosd. Zonder mij veel om den schampscheut te bekreunen, hernam ik:

‘Bruno De Groof en Loken Meganck!... Ziedaar de eerste maal, dat ik van hen hoor gewagen.’

‘Onmogelijk!... Gij zoudt den knapsten jongen van het dorp en het rijkste meisje uit den polder van Austruweel niet kennen?’

‘Gelijk ik zeg.’

‘Maar... maar dan is u wellicht de geschiedenis van den strooman, die nogtans van hier tot Beirendrecht en van Eeckeren tot Putte door het minste kind verteld wordt, insgelijks onbekend? Dan weet gij misschien geene zier van al de gewichtige gebeurtenissen, die gemaakt hebben, dat Bruno eindelijk Loken

kreeg, dat de rosse Tist de aanstaande week met schele Joh des kosters van Oorderen in den echt treedt, en dat al wie vandaag te Austruweel komt, zoowel bij mij als in den “St-Jan”, als in de “Bontekoe” en de andere herbergen der parochie, vrij gelag heeft?’

‘Geene zier, dat is het woord. Ook zoude het mij zeer aangenaam zijn iets meer bijzonder van Bruno en Loken, den strooman, rossen Tist en schele Joh te vernemen.’

‘Dat geloof ik gaarne; doch gij ziet het: ik heb thans de handen vol en derhalve geen' tijd om aan uw verlangen te voldoen. Indien gij den eenen of anderen dag wilt terugkomen, zal ik met genoegen u de gevraagde inlichtingen mededeelen.’

‘Aangenomen!’

Ik zegde den baas vaarwel. Vooraleer het dorp te verlaten, smaakte ik de voldoening bruid en bruidegom te zien. Ik ontmoette hen op de straat, juist toen ik ‘de Kroon’ uitstapte, alwaar zij weldra, van eene schare jubelende dorpelingen omringd, triomfantelijk hunne intrede hielden. ‘Hij’ was inderdaad een zeer knap jonkman; ‘zij’ eene beeldschoone meid, die er verrukkelijk uitzag in haar zedig maar deftig boerinnengewaad, waarvan de kostelijke kanten vleugelmuts het voornaamste sieraad uitmaakte. Ik heb nooit een bruidspaar aangetroffen, dat gelukkiger scheen en met meerder blijken van achting, eerbied en genegenheid door iedereen werd overladen.

Dat ik niet verzuimde eerlang naar Austruweel terug te kuieren, zal men begrijpen. Getrouw aan zijne belofte, legde de hospes uit ‘de Kroon’ mij uit wie Bruno was en waarom zijne echtvereeniging met Loken Meganck, het rijkste meisje uit den polder van Austruweel, als eene heuglijke gebeurtenis was gevierd geworden. Ik oordeelde zijne mededeeling belangwekkend genoeg, om mij de stof eener novelle te leveren, en teekende ze nauwkeurig op. In hoeverre het mij gelukt is die stof, na een tijdsverloop van bijna het vierde eener eeuw, behoorlijk te behandelen, naar den eisch in te kleeden, moge de lezer beslissen.

II.
Vóor dag en dauw.

Aan het eene einde van Austruweel, tegen den Scheldedijk, stond een klein huis, dat, zelfs tusschen de overige nette en vriendelijke, zich door zijne aangename ligging en zijn lachend voorkomen onderscheidde. Het verhief zich links van de baan, die van de stad naar het dorpken voerde, blikte den wandelaar van verre reeds tegen, wanneer hij nog nauwelijks den spitsen kerktoren tusschen de boomen zag oprijzen, en scheen hem een vroolijk welkom toe te wenken. De deuren en vensters waren van een helderder groen, de dakpannen van een vuriger rood, de buitenmuren van een zuiverder wit dan die der andere hoeven en daglooners-

woningen. Aan de westzijde spreidde zich een kleine akker uit tot tegen de glooiing van den dijk; achter het huis de tuin, een niet te ruime moeshof, waarin nevens de koolen, wortelen en andere groenten, stokroozen bloeiden, violieren en genoffels, met enkele rozelaren in het saizoen, en waarvan het middelpad met aalbessenstruiken was afgezet en stekelbezieboomkens, terwijl van afstand tot afstand een kriekelaar of perelaar de kruin in de hoogte richtte en fier op de mindere gewassen aan zijnen voet nederkeek, als wilde hij hun beduiden, dat zij onder zijne bescherming niets ter wereld hadden te vreezen. Aan den rechterkant of de oostzijde was een stal voor een paar koeien aangebracht en daarnevens een schuurtje, om het bouwhalm en den oogst te bergen. Vóor de deur der woning schonk eene rijkgetakte linde in den zomer hare weldadige schaduwe aan de huisgenooten, wanneer dezen, na etens- of drinkenstijd, op den drempel een luchtje schepten, en overlommerde een gedeelte van het dak met haar malsch en dicht gebladerte.

Aan het andere eind van Austruweel lag eene boerenwinning, min schilderachtig, min vriendelijk van uitzicht misschien, doch tevens statiger, deftiger. Zij bestond vooreerst uit eene zeer uitgestrekte weide, door talrijke greppels bewaterd en met eene diepe gracht omringd, waarin eenden zwommen, en op welker boord vlier- en eikenstronken elkander afwisselden. De woning, voor het minst zesmaal zoo groot

als die, welke wij daareven zagen, had beneden vier ramen aan de voorzijde, een wijduitspringend stroodak met pannen rond den schoorsteen, eene steenen bank nevens de inkoomdeur en eenen gemetselden borneput. De moeshof was onbeduidend, want de pachter of liever de boer - de hoeve werd door den eigenaar zelven bewoond, - hield zich weinig met het kweeken van groenten bezig. Daarentegen breidden zich nevens en achter de gebouwen wijde graan- en aardappelvelden uit, wel beplant en verzorgd, die toonden, dat hij, die ze bebouwde, zijn vak verstond en den landbouw op groote schale dreef. In den stal konde men doorgaans twintig koebeesten, een' stier en twee koppelen paarden zien. Wat de schuur betreft, die zich achter het huis bevond en door eenen breeden neêrhof van hetzelve was gescheiden, zij was aangelegd om den overvloedigsten oogst te bewaren. In het wagenhuis bemerkte men drie ploegen van de soort, die men Brabantsche noemt, twee eggen, twee karren, eenen stevigen net geschilderden polderwagen(1), ettelijke kruiwagens en verscheidene harnassuren, waaronder een paar met roode kwasten versierd en met allerlei figuren en arabesken in blinkende koperen nagels opgeluisterd. Nevens de schuur was een reusachtige mesthoop met zorg geschikt; en op den neêrhof liepen eene

(1) Boerenrijtuig met vier wielen. De zijschotten zijn van achter tamelijk hoog en van voren vrij laag.

talrijke vlucht hennen en kiekens, onder de hoede van twee trotsche, geelpluimige hanen, rond.

Het is drie uur des morgens: ‘de eerste schemer gloort,’ gelijk de dichter zingt. Er heerscht over het aardrijk een weifelend licht, juist toereikend om den nacht te verhelderen en het landschap met eene grijze tint te kleuren, maar dat niet eens toelaat de voorwerpen duidelijk te onderscheiden. Wij zijn in het voorjaar: 't is den eersten Mei, het tijdstip der meiboomen en der stroomannen, waarop de jonge deernen door hare vereerders met de eene, door hare verguizers met de andere worden begiftigd. Op de groote hoeve is alles stil in stal en woonhuis. De knechts en meiden ronken voort; de beesten blijven rustig: zij weten, dat het oogenblik, waarop het vuur onder den zwaren koeketel wordt ontstoken, nog niet daar is. 't Is koud: een schrale noordenwind blaast uit de wijde poldervlakte. De lucht is klaar, de starren tintelen vroolijk, en toch zijn de reeds ontwikkelde bladeren der boomen, de hergroenende graspijlen, het uitkomend aardappelloof, de opgeschoten graanhalmen en zelfs de onbeplante grond vochtig, wijl daags te voren de zon hard geschenen heeft, en in den nacht een dikke dauw gevallen is, op enkele onbeschutte plaatsen zelfs tot rijm saamgevroren.

Op de groote hoeve is alles stil: slechts nu en dan laat de kreet van een' der hanen zich hooren; en nogtans slapen al de bewoners niet meer. Twee hunner

zijn vóor dag en dauw opgestaan en, bij het doffe licht eener lantaarn, zacht fluisterend naar de schuur geslopen. Bij hunne nadering heeft de groote wachthond Turk een dof gegrol doen hooren. Een dreigend ‘koest!’ deed hem echter kwispelstaartend weder insluimeren. In de schuur aangekomen, hebben de twee mannen eenen bussel stroo, dien zij buiten, in het voorbijgaan, uit eene der mijten trokken, op de ‘deel’ gesmeten, en zijn aan het werk getijd. Bij middel van dun touw hebben zij het stroo eenigszins de gedaante van een menschelijk lichaam gegeven. Een paar handvollen, bovenaan kruiswijs over den bussel gebonden, moeten de armen verbeelden; beneden vormt het stroo, in twee nagenoeg gelijke deelen gesplitst, de beenen. Thans zijn zij bezig met het logge beeld te kleeden. Zij omhullen het bovenlijf met eenen ouden verkleurden en verhakkelden kiel, bedekken de beenen met eene niet minder gehavende broek en bekronen het geheel met eene versleten, weleer wit- en blauwgestreepte katoenen slaapmuts. Gniffelend en ginnekend zetten zij den strooman overeind en gaan eenige stappen achteruit, om hem beter van top tot teen op te nemen. Zij schijnen van hunnen arbeid voldaan en fluisteren recht genoeglijk. Eindelijk beveelt de oudste van de twee, een krachtige vijftiger, den jongste, eenen twintigjarigen knaap, het zonderling toegetakelde figuur op den schouder te torschen. Deze gehoorzaamt; de lantaarn wordt uitgedoofd, en de schuur verlaten.

Op de tenen sluipen de beiden naar het andere einde van het dorp, in de richting van het kleinere huis tegen den Scheldedijk, voort. Zij vermijden de nabijheid van de kuip des dorps, uit vreeze van op eenen vrijer te stooten, die den gebruikelijken meiboom voor zijn zoeteliefs deur plant. Om elke ontmoeting te vermijden, getroosten zij zich een' nog al langen omweg en kiezen een smal voetpad, dat, dwars door het weiland, verre van de bijeenstaande woningen omloopt. Naarmate zij het doel huns tochts naderen, treden zij stiller voort en gluren behoedzaam in de schemering rond. Zij gniffelen noch fluisteren meer en houden hunnen adem in, opdat niets hen verrade en ook dáar wellicht een' hond opschrikke. Weldra komen zij onder de linde aan, die vlak voor 't eenige venster van den voorgevel staat, en bereiden zich om er den strooman aan te hangen. Hoe zeer zij zich beijveren dit werk in stilte te verrichten en nauw zich durven bewegen, om te minder gerucht te maken, ontwaakt toch de kettinghond, die achter in den moestuin zijn hok heeft, en laat een luid geblaf hooren, dat seffens door een' anderen, niet verre van daar, en daarna nog door verscheidene herhaald wordt. Verschrikt als dieven, die bij eene inbraak worden verrast, staken zij eensklaps hunne taak. Zij blijven eene poos besluiteloos, beven aan al hunne ledematen en sturen elkander angstig vragende blikken toe. Zij zijn op het punt van de roekelooze onderneming af te zien, den strooman te laten

liggen en onverrichter zake weg te ijlen, zoo snel als hunne beenen hen kunnen dragen, om maar niet op heeter daad betrapt te worden... Doch in het huizeken verroert zich niets. De hond staakt zijn geblaf, keert knorrend naar zijn hok en legt zich weder te slapen. In de buurt worden insgelijks de honden het blaffen moede, zwijgen op den duur, en de vorige rust heerscht wederom allerwege. Hier en daar een haan, die met zijn schel gekraai den aanbrekenden dag begroet, nu en dan een kwartel, die zijnen gezellen uit de verte kwakwakwa toeroept, en het ruischen des winds in het jonge gebladerte, ziedaar nogmaals al wat men hoort. De twee mannen hervatten moed. De jongste klimt omzichtig in den boom, de oudste bindt den strooman een touw om de lendenen, en ras wordt deze tot zekere hoogte opgeheschen. Door den wind bewogen, schommelt hij heen en weder. Ware het niet, dat hij zijn hoofd, of wat zijn hoofd moet heeten, loodrecht op de schouders draagt, men zoude zweren het lijk eens gehangenen, dat aan de galg wiegelt. De koorde wordt vastgemaakt, de jonge boer daalt even omzichtig uit den boom en sluipt met zijnen ouderen makker hetzelfde pad op, dat zij gekomen zijn. Eerst op een' redelijken afstand durven zij weder vrij adem halen. Zij wenden zich om en zien naar den linden-boom. Eene witte streep, die boven het koren langsheen den gezichteinder vloeit, begint het oosten te verwen en laat hen den strooman duidelijk onder-

scheiden. Vergenoegd wrijven zij de handen, fluisteren en gniffelen op nieuws, zetten hunnen weg voort, en bereiken de schuur, waaruit zij vertrokken zijn. Na de laatste sporen van hunnen nachtelijken tocht te hebben doen verdwijnen, sluipen zij in huis en vinden hun bed weder, juist als het vee in beweging komt en de koemeiden opstaan, om den dagelijkschen arbeid te hernemen.

III.
Teleurstelling.

Een groot uur later gaat het luik van het huizeken aan den Scheldedijk open, en de tronie eener bejaarde vrouw kijkt door het venster. Het is middelerwijl geheel licht geworden. In eenen oceaan van vuur prijkt de zon boven de oosterkim, en, onder den invloed harer stralen, vertoonen velden en weiden zich in vernieuwde pracht. De dauwdruppels glinsteren als zoovele diamanten op grashalmen en bladeren. De gansche natuur is ontwaakt; en ontelbare vogels doorklieven de lucht, vervullen den omtrek met blijde galmen en begroeten de terugkomst der bron van licht en leven met hun duizendstemmig danklied.

De vrouw blikt naar buiten. Het eerste voorwerp, dat hare nog slaperige oogen treft, is de strooman, die vóor het venster in de frissche morgenlucht hangt te schongelen. Een kreet van ontzetting ontsnapt haar. Zij heeft de macht niet het luik vast te maken en het venster te sluiten. Zij roept, en iemand komt haar vervoegen. Nu zien twee vrouwenhoofden ten venster uit. Het eene is hetzelfde van daareven; het andere dat van een jong, schoon meisje. Het enge roodkatoenen mutsken, dat haar lief gelaat omlijst, kan met moeite de dikke vlechten van het rijk golvend blond haar bedwingen; de groote blauwe kijkers, waarin goedheid en onschuld blinken, staren met bevreemding op het spotbeeld; de kersroode halfgeopende lippen, die eene dubbelde rij hagelwitte tanden ontblooten, teekenen ontsteltenis en droefheid.

Doch men verneemt voetstappen en menschenstemmen in de nabijheid. IJlings wordt het venster dichtgedaan. Twee daglooners, die zich naar het veld begeven, treden op het tooneel. De kinkels moeten het huis voorbij. Daar krijgt een hunner den strooman in het oog. Verrast stoot hij met den elleboog zijnen makker aan onder het uitbrengen van een luidklinkend ‘ha!’ en wijst hem het voorwerp zijner verbazing. Ook die makker kijkt op; ook hem ontglipt een onwillekeurig ‘ha!’, en beiden, dichterbij de huizing, den lindenboom en den strooman gekomen, gapen den laatsten met opgesperden mond nieuwsgierig aan, om

daarna te zamen in een luidruchtig gelach los te bersten, dat gansch de buurt doorschatert, en met dolle gebaarden, drollige grimassen en boersche uitroepen het zoodanig uit te proesten, dat zij hunnen buik moeten vasthouden, om de te hevige schuddingen der lever te matigen.

De bewoonsters van het hoeveken zijn het hart in. Zij smalen of schimpen niet op de wreede plegers van het stuk, maar zuchten en jammeren om den hoon, haar aangedaan. Nog eenige minuten vermaken zich de daglooners en jubelen en lachen, dat het een' aard heeft en de arme vrouwen door de ziel snijdt. Allengs komen echter de plomperds tot bedaren. Na nog eenige malen nu den strooman, dan het huis te hebben aangegaapt, na nog een paar reizen in luid gelach te zijn losgeborsten en tusschenbeide een' oogslag op het venster te hebben geworpen, eindigen zij met kalm genoeg te worden, om elkander een verstaanbaar woord toe te spreken.

‘Dat 's voor Loken!’ zegt de eene.

‘Loken van Mietriene!’ bevestigt de andere.

En weèral schateren zij 't uit, dat het gansch het gehucht doorklinkt en de boerendeernen en pachterszonen, die nog tusschen de lakens liggen, uit den slaap doet schieten.

‘'t Is zeker voor Loken!’ herneemt de eerste.

‘Voor Loken Meganck!’ herhaalt de tweede.

‘Wat zullen wij doen?’

‘Ja, wat zullen wij doen?’

Zij bezien malkaâr eene wijl sprakeloos. Na eenen nieuwen blik op de schommelende gedaante, eenen anderen op het venster, ontstaat eene gedachte in hun dik brein. Zij deelen ze elkander mede, en hun besluit staat vast. Zij zullen teruggaan, de nog slapende dorpbewoners wekken, de reeds opgestane verwittigen, hunne ontdekking aan iedereen mededeelen en de gansche parochie getuige maken van het koddige schouwspel, voorzeker een van de belangwekkendste, welke van menschengeheugen te Austruweel te zien waren. Zij verwijderen zich snel, doch niet min luidruchtig. De bedrukte vrouwen hooren hen in de verte nog lachen en schateren.

Spoedig is geheel het dorp te been. Het gerucht van het buitengewone voorval heeft zich, als een loopend vuur, van de grootste hoeve tot het nederigste stulpje verspreid. Overal slaat men de handen te zamen en verwondert zich, dat iets dergelijks, iets zoo ongehoords te Austruweel hebbe kunnen plaats grijpen. In sommige woningen, in de rijkere, zijn er dochters, die heimelijk de grap toejuichen en zich in de vernedering der vrouwen verheugen, welke het voorwerp zijn van den roekeloozen spot. In de meeste nogtans heeft iedereen medelijden met haar en scheldt op de daders van het gruwzaam feit. Toch is men overal evenzeer bereid om aan de uitnoodiging der verspreiders van het groote nieuws gehoor te geven, even begerig om het beloofde

spektakel met eigen oogen te aanschouwen. Er gebeurt zoo weinig in het dorp, dat het onvergeeflijk zoude zijn ditmaal, als er wezentlijk iets gebeurt, te huis te blijven. Ook staan weldra al de deuren open, stormt geheel de bevolking naar buiten. Mannen en vrouwen, kinderen en grijsaards, pachters en boeren, dienstboden en daglooners, het snelt al de straat op, dezelfde richting in, denzelfden weg langs, om van de schommelingen des stroomans getuigen te wezen.

Daar nadert de nieuwsgierige drom den boord der Schelde. Verwarde kreten, met vroolijk gejuich, gejoel en geschater vermengd, doorkruisen de lucht. Nu eens versmelten de verschillende geluiden tot een enkel, dat aan het rumoer der golven van den stroom gelijkt, wanneer zij, door den noordwestenwind opgezweept, met geweld tegen den dijk aanrollen; dan weêr kan men elk der afzonderlijke geluiden duidelijk onderscheiden en bijna de spotternijen verstaan, die uit de talrijke groepen opstijgen. De gehoonde vrouwen durven min dan ooit deur of venster openen, zich buiten wagen of slechts het hoofd buitensteken. Zij zijn beschaamd tot der dood. Het meisje smelt in heete tranen; de bejaarde gezellin weent mede om de onverdiende schande en heeft den moed niet een woord van troost te spreken. En de jubelende dorpelingen komen dichter bij! Het gelach en geluid klinkt luider! Nog weinige stonden, en de onbarmhartige spotters zullen de plaats bereikt hebben, alwaar de strooman uittartend wiegelt,

terwijl de slachtoffers van den landelijken moedwil zich aan wanhoop overgeven, in het smartelijke vooruitzicht van den smaad, waarvan zij eenen geruimen tijd, wellicht geheel haar volgend leven, het voorwerp zullen wezen. De naderende menigte heeft maar gindschen hoek om te slaan, om vóor hare deur aan te komen...

Op dit oogenblik springt iemand van achter de kleine woning te voorschijn. 't Is een flinke jonge borst. Ondanks het armoedige gewaad, dat een' dienstbode van de geringste soort aanduidt, mag zijn voorkomen zwierig en innemend heeten: zijn lichaamsbouw is tenger maar rijzig, zijne wezenstrekken zijn zoo aangenaam als regelmatig. Bruine lokken omkransen zijn eerlijk, open gelaat, en uit zijne zwarte oogen straalt koenheid en beradenheid. Wel is hij buiten adem, en ziet men het hem aan, dat hij een goed eind weegs al loopende heeft afgelegd; doch het belet hem niet naar den boom te springen, waaraan het spotbeeld is bevestigd. Het hangt nog al hoog, maar hij aarzelt niet. Met eene wip is hij in den boom. Hij houdt een geopend mes in de hand. In minder tijd, dan wij noodig hebben om het te beschrijven, heeft hij de koorde doorgesneden en is met den strooman terug achter de woning verdwenen, na op het venster eenen aanmoedigenden, men zoude haast zeggen eenen teederen, blik te hebben geworpen.

Dat alles is met zooveel spoed in zijn werk gegaan, dat het ja als bij tooverslag is geschied. Gelukkig voor de vrouwen! Nauwelijks heeft de jonkman zich

met zijnen last kunnen uit de voeten maken, als de voorste nieuwsgierigen den hoek omdraaien en zich op de plaats bevinden, alwaar eenige sekonden vroeger datgene, wat zij zoeken, nog in volle statie schongelde. Thans is het weg, spoorloos verzwonden, en zoowel als de overige dorpelingen, die hen dra vervoegen, staren zij te vergeefs in de hoogte naar hetgeen men hun met zooveel ophef heeft aangekondigd. Bij die teleurstelling houdt het gelach en gejuich schielijk op, verstomt alle luidruchtigheid. Het is, alsof de menigte, in hare verwachting bedrogen, zich harer doellooze uitgelatenheid schaamt, want geen der luidste schreeuwers van daar straks heeft het hart te kikken of te mikken. Allen schijnen aan den grond vastgenageld; niemand durft een' voetstap verder wagen. Slechts enkelen verstouten zich, na eene tamelijk lange rust, tot onder den lindenboom te treden en naar omhoog te kijken, als hoopten zij tusschen het malsche gebladerte iets van den strooman te ontdekken. IJdele hoop! Er is niets, hoegenaamd niets te bespeuren. Beteuterd en schoorvoetend komen de haantjes vooruit bij hunne makkers weder en deelen fluisterend den weinig bevredigenden uitslag van hun nader onderzoek mede. De drom maakt rechtsomkeert. Stilzwijgend deinst hij op zijne stappen terug. De eenen zijn blijde, dat het aldus is afgeloopen, doch achten het onnoodig hunne voldoening luide te verkondigen; de anderen zijn ontstemd en nijdig om 't mislukken der pret, die zij zich beloofden,

en laten mismoedig het hoofd hangen. Zoo keert men huiswaarts in eene geestgesteltenis zeer verschillend van de vroegere en zonder een woord te spreken. De kinderen alleen zijn opgeruimd, zonder te weten waarom, praten en juichen nog, wat ten gevolge heeft, dat hier en ginds een hunner een' klap om de ooren krijgt van een' grooten mensch, die zijne spijt niet kan verkroppen en haar op die wijze zoekt lucht te geven..... Te huis wordt op nieuw gepraat, en deelt men elkaâx zijn gevoelen omtrent het voorgevallene mede. De twee daglooners, die het nieuws verspreidden, hebben veel te lijden. Een deel der bevolking maakt hen uit voor ondeugende grappenmakers, die schaamteloos gansch eene parochie durven om den tuin leiden; een ander voor domkoppen en ezels, die nog niet goed wakker waren, toen zij den strooman in den lindenboom meenden te zien: want dat zij dien werkelijk gezien hebben, wil niemand, ondanks hunne herhaalde verzekeringen, aannemen... Een half uur later gaat ieder aan zijne dagelijksche taak, en is het voorval, zoo niet vergeten, dan toch voor eene wijl door de zorgen voor het huishouden en den drukken veldarbeid op den achtergrond geschoven.

IV.
Vader en zoon.

Om de tooneeltjes te verklaren, welke wij poogden te beschrijven, alsmede de gevolgen, welke zij voor de handelende personen hadden, moeten wij den lezer met een gesprek bekend maken, dat eenige dagen te voren op de groote hoeve werd gevoerd, alwaar wij, op den eersten Mei, vóor dag en dauw, den strooman in de schuur zagen vervaardigen.

De eigenaar dier hoeve, Petrus Johannes Claessens, in de wandeling eenvoudig Peerjan geheeten, zat met zijnen eenigen zoon Tist. een' leelijken, rossen, sproetachtigen bengel, in de keuken. Het avondmaal was lang afgeloopen, de boden waren moede en mat te bed

gegaan, en Peerjan en Tist rookten, bij het treurige licht eener dunne kaars op eenen hoogen houten stander, eene laatste pijp. Onder het dampen koutten zij, en dat het over een zeer gewichtig onderwerp moest wezen, bleek hieruit, dat zij herhaalde malen vergaten ten behoorlijken tijde aan hun gehoosd, sterk doorgerookt smeugeltje te trekken en verplicht waren, alle twee minuten bijkans, aan de walmende kaars op nieuws aan te vuren.

‘Jongen, jongen!’ zei de vader, ‘dat ware een pak, een eerste “pak”(1) voor u. Tien bunders hier in de parochie, bijna evenveel ginds te Oorderen, alles goed, uitmuntend bouwland, en daarbij klinkend geld in overhoop! Ik heb mij laten zeggen, dat Mietriene en Loken geladen waren als muilezels, toen zij van de deeling terugkwamen. Zij konden met moeite voort, zoo zwaar wogen de korven haar aan den arm, waarin zij 't geld droegen, dat de notaris haar had geteld!’

‘Die oude Sus Meganck moest schromelijk rijk zijn!’ sprak Tist tusschen twee trekken.

‘Steenrijk!’ hernam Peerjan. ‘'k Laat u denken: hij en zijn broêr Nelis, de vader van Loken, waren twee van de deftigste boerenzoons aan dezen kant van de stad. Nelis, die begonnen was met eene groote dwaasheid te begaan, met een meisje te trouwen, dat twintig jaar jonger was dan hij, geene familie had en

(1) Voordeelige zaak.

geen' rooden cent bezat, Nelis boerde deerlijk achteruit. Geen wonder: hij was een hevig voorstander van de zoogezegde verbeterde bouwstelsels. Ook was hij na weinige jaren een bedorven man en konde hij vrouw en kind niets anders dan een ellendig brokje lands en het huizeken nalaten, dat zij nog bewonen. Maar Sus, dat was me een ander kerel! Die bekreunde zich, om den drommel! niet om al de nieuwigheden, waarmede de broêr zijn kostelijk erfgoed verspilde. Hij had een' hekel aan nieuwe ploegen, nieuwe dorsch- en zaaituigen, wachtte zich wel proeven te nemen met nieuwe mestingen, nieuwe bewerkingen, nieuwe vruchten, nieuwe nesterijen, in éen woord, volgde de goede oude sleur, gelijk wij, verteerde luttel en spaarde veel. Kortom hij hield den boel zorgvuldig bijeen, vermeerderde dien, waar hij konde, en werd met den dag rijker. Daarbij had hij 't geluk van zijn vrouws kant een erfdeel te trekken van belang, 'k meen van eenen neef in den heikant. Ik ben zeker, dat hij stijver zat dan eenig landbouwer te Oorderen; en nogtans zijn er daar boeren en pachters, die voor geene andere in den polder moeten onderdoen. Welnu, van al zijn goed heeft Loken de helft gehad; want Sus Meganck en Stine Nauwelaerts, zijn wijf, stierven kinderloos, zoodat de nalatenschap in twee paarten ging. Stine had eene zuster, die te Wijneghem overleed, drie knapen achterlatende, die gezamentlijk maar juist zooveel kregen als Loken alleen en niettemin ginds voor zeer welstellend door-

gaan. Men hoeft dus niet te vragen, of Loken oordjes heeft. Een klontje goud is zij, een wezentlijk klontje goud! Ook herhaal ik: 't ware een pak, een eerste pak voor u!'

'Ja, dat ware het zeker!' zuchtte Tist. 'Maar...'

'Hoe maar?'

''t Is dat...'

'Wat?.. Spreek op!'

''t Is dat ik geene kans zie haar te "pakken", vaâr!'

'Waarom niet?'

'Zij kan mij luchten noch zien!'

'Wat gij mij zegt!'

'De zuivere waarheid.'

'Ik begrijp het niet!'

'Ik evenmin.'

'Gij zijt toch mijn zoon, de zoon van Petrus Johannes Claessens!'

'Die ben ik.'

'En wij ook zijn rijk,... misschien zoo rijk niet als zij; doch buiten haar is er niemand in de parochie, die meer en beter land bezit. Wat u en uwe begaafdheden betreft...'

'Ho! Ik en mijne begaafdheden, wij laten niets te wenschen! Dat is alles perfekt, en daar ligt het niet aan!' zei Tist, fier het hoofd opheffende en met de rechterhand in zijn ros haar woelende, terwijl hij twee, drie dikke rookwolken naar de kaars blies.

‘Gelijk gij zegt; perfekt!’ sprak Peerjan, zijnen erfprins met welgevallen beschouwende en niet minder dikke rookwolken naar de zoldering blazende. ‘Gij zijt welgemaakt van lijf en leden, rap te been en goed ter tale. Bij der hand zijt gij insgelijks: gij hebt den boerenstiel van mij geleerd, en, ziet gij wel, Tist? voor het ploegen, het spitten en al het overige, heb ik nooit mijns gelijke gehad, al zeg ik 't zelf... Daarbij gaat gij des zondags als een prins gekleed: uwe ottervellen “klak” alleen kost mij stukken van menschen. Wat kan zij meer verlangen?’

‘Ja, dat weet ik niet.’

‘Hebt gij 't ernstig beproefd, met haar in verkeer te komen?’

‘Al wel twintig maal!’

‘En..?’

‘'t En gaat niet!’

‘Onmogelijk!’

‘Als ik 't u verzeker!..’

‘'k Versta er, mijn ziele Gods! niets aan... En gij, Tist?’

‘Geene zier, vaâr!..’

‘Gij hebt het wellicht kwalijk aangevat?’

‘Zoude ik!’

‘Laat hooren: wat hebt gij gedaan? Hoe hebt gij gepoogd haar te bekoren?’

‘Och, vaâr!...’

‘Toe, opgebiecht!.. Ik kan u misschien een' goeden

raad geven. 'k Was in mijn' tijd niet van de bloodsten. Komaan, jongen!'

Tist klopte zijne pijp uit, lei ze vóor zich, leunde met de ellebogen op de tafel, vatte zyne kinnebakken tusschen zijne lompe knuisten en sprak:

'Zie, vaâr! Wat ik voor dat jong gedaan heb, is met geene penne te beschrijven. Sedert een vol jaar sla ik nooit over alle dagen, die God verleent, verscheidene malen voorbij hare deur te drentelen, of het pas geeft of niet, alleen maar om haar met mijne zoetste stem en op mijne vriendelijkste manier "dag, Loken!" toe te roepen. Zelfs des avonds slenter ik niet zelden langs den dijk, om haar mijne schoonste deuntjes te fluiten. Des zondags na de hoogmis, wacht ik haar aan de kerkdeur af, om haar met hare moeder naar huis te brengen en onderweg een praatje te voeren. Zij houdt van bloemen, dat weet ik; want terwijl Mietriene en de kleine meid in het hoveken met de groenten bezig zijn, zie ik haar dikwijls met violieren, genoffels en pluimkens futselen. Het bracht mij onlangs op den inval haar een' van onze pioenstruiken te schenken, gij weet wel, vaâr, den schoonsten, die nevens de plek spinazie stond... Ik ga naar al de kermissen in den polder, alwaar ik kan verhopen haar te ontmoeten; en als 't gebeurt, dat ik haar ergens aantref, ben ik van haar niet "afschoppelijk", zoodanig, dat Tone Kwekers, Lieven Bormans en andere makkers, die nogtans ook wel met haar zouden willen verkeeren, er mij mede

“kruisen”[1], en zeggen, dat ik betooverd ben. Vind ik haar in eene herberg, “ik breng het haar over”[2], vooraleer het glas aan mijne lippen te zetten, en verzoek haar met veel beminnelijkheid mij bescheid te doen. Komt er bij toeval een man met kluppelkoek, dan laat ik haar “rafelen”[3]. Zondag nog, op de jaarmarkt van Eeckeren, liet ik haar op het draaibord draaien aan die prachtige kraam, gij zult het u herinneren, alwaar men een' grooten spiegel voor een' cent konde winnen. Zij heeft hem niet gewonnen, den spiegel; doch het was mijne schuld niet... Als ik zeg, alles, alles heb ik beproefd. Gij spreekt van mijne ottervellen klak... Welnu, 't is voor haar, voor haar alleen, dat ik u gevraagd heb mij eene te koopen, en een rood zijden vest met gele bloemen, gelijk goud, en eene blauwe das; even als het voor haar is, dat ik den zondag morgen een geslagen uur mijne schoenen blink met smeer uit de stad; dat ik “plammade” of hoe heet dat vet ook? aan mijn haar strijk en handschoenen met vingeren aantrek... Bij dat al, wil zij van mij niet weten. Als ik haar van verkeeren spreek, haar vriendelijk eenen stomp geef en andere beleefdheden bewijs, wordt zij boos of lacht mij vierkant uit, laat mij staan en loopt weg!..’

Die laatste woorden had Tist bijna weemoedig uitgesproken. Zijn vader schudde het hoofd.

(1) Plagen.
(2) Reik haar mijn bier over.
(3) Met de teerlingen werpen.

‘Mijn verstand staat er op stil,’ zei hij. ‘Want er valt niet te zeggen: gij hebt al gedaan, wat gij doen moest. Ik zelf zoude het in mijnen tijd niet beter overlegd hebben.’

‘Niet waar, vaâr?’ riep Tist, half getroost door de overtuiging, dat hij niets verzuimd had.

‘En hoe is zij met de andere jongens? Met wien danst zij 't liefst?’ vroeg de vader.

‘Zij is met de anderen net als met mij en danst in het geheel niet,’ antwoordde de zoon.

‘Zij danst niet! Is met de anderen als met u!.. Weet gij wat, Tist?’

‘ Wat, vaâr?’

‘Ik geloof, dat zij te fier is!’

‘Zou ze wel!’

‘Ik ben er haast zeker van. En 't en kan niet wel anders... Vooreerst, zij is een zeer fraai meisje, een snoeperig bekje, een...’

‘O ja, dat is zij!’ onderbrak Tist.

‘En dan,’ ging Peerjan voort, ‘zij is er, in zekeren zin, niet van gekomen, jongen. Zij en hare moeder verkeerden lang in bedroefde omstandigheden: zij waren bloedarm en werden door niemand aangehaald. Daarom juist steken zij thans het hoofd in de hoogte en zijn trotsch op haren rijkdom... Dat is altijd zoo... Wat denkt gij? Zoo wij dien trots eens benuttigden? Zoo wij er eens gebruik van maakten, om haar tot de verkeering, ja tot een huwelijk te dwingen?’

‘Om haar te dwingen!’

‘Komaan, wat doet men als de meiskens te hoovaardig zijn en geenen buitenjongen voor man willen? Wat doet men, als zij, bij voorbeeld, willen wachten tot een steedsche pronker op haar afkome?’

‘Wat men doet? Ja, dat weet ik niet, vaâr.’

‘Hoe, gij weet het niet! Gij weet het zeker. Hier in het dorp hebt gij 't nog niet gezien, dat is waar: het is inderdaad zeer lang geleden, dat zoo iets te Austruweel plaats greep; doch elders... Herinnert gij u niet, wat in het begin van den vorigen zomer met Kaatje van den mulder, te Wilmarsdonck, gebeurde?... Zij ook was een heel lief ding, Kaatje, maar preutsch, als of keizerskat hare nicht geweest ware... Te vergeefs waren al de jongens van Wilmarsdonck dol verliefd op haar; zij wilde geen' boer: zij moest een' steêman hebben... Toen vond zij op den eersten Mei 's morgens, vóor hare deur, in plaats van eenen meiboom met vaantjes van gekleurd papier en klatergoud..., een' bespottelijken, afzichtelijken...’

‘Een' strooman!’ riep Tist met een' dommen lach.

‘Ziet gij wel, dat gij 't weet?.. Wat denkt gij er van? Indien wij hetzelfde middel beproefden, om Loken haren trots te verleeren? Kaatje van den mulder was vier weken nadien met Wannes van Bellemans' Karel getrouwd, die maanden lang vruchteloos om haar gevrijd had. 't Konde licht bij Mietriene's dochter hetzelfde te weeg brengen. Zij zoude danig beschaamd

worden, dat zij niet meer zonder toekomende onder de menschen zich zoude durven-vertoonen.'

Tistes oogen schitterden. Hij sloeg met de vuist op de tafel, dat de keuken er van dreunde en de stander met de kaars opsprong en dreigde om te vliegen.

'Dat is 't, vaâr! dat is 't!' riep hij opgetogen, 'Overmorgen is het den eersten Mei. Wij moeten haar eenen strooman, eenen zoo leelijken strooman hangen, dat geheel de polder er van spreekt. Dan zal zij niet langer kunnen weigeren. Zij zal blijde zijn met mij te mogen "gaan" en wij zullen spoedig bruiloft houden!'

'Dat zullen wij!' besloot Peerjan. 'Tot dan, mondje dicht! hoort gij? Vóordat alles geklonken is, mag zij niet vermoeden, dat wij den strooman gehangen hebben, of het ware verkeerd. Zij konde kwaad worden, zoowel als Mietriene, en een' ander' nemen, om ons te foppen. Wilt gij 't haar later zeggen, als gij getrouwd zijt, dat is wel; maar voor 't oogenblik, moet gij zwijgen, dat gij zweet, of 't spel is verbrod. Voorzichtig dus! Zeg niemand iets van ons plan, houd de grap nog eenigen tijd voor u, zelfs als zij gespeeld is, en 't zal altemaal wel gaan, gij zult zien.'

Hier eindigde het gesprek. Vader en zoon gingen te bed. Den ganschen nacht droomde Tist van Loken, Kaatje van den mulder en stroomannen. Dat Peerjan van dezelfde dingen droomde, durven wij niet verzekeren; maar dat hij lang wakker lag en aan het uitmun-

tend bouwland en de korven vol geld dacht, aan Nelis' dochter door Sus oom, den steenrijken boer van Oorderen nagelaten, aarzelde hij niet den anderen morgen zijnen rossen zoon te bekennen.

V.
De spelbreker.

Wij hebben gezien met hoeveel beleid de Claessensen het eerste gedeelte van hun plan, het hangen van den strooman, ten uitvoer brachten, en hoe deerlijk nogtans de grap, door tusschenkomst van eenen derden persoon, een' waren spelbreker, mislukte. Wij zegden, hoe niemand, na die mislukking, wilde aannemen, dat het spotbeeld werkelijk in den lindenboom had gehangen; en hoe allen integendeel de twee daglooners, welke met het groote nieuws het dorp in rep en roer stelden, of wel voor domkoppen en ezels, of wel voor strafbare spotvogels hadden gescholden.

Als wij zegden ‘niemand’ en ‘allen’, dan was

het maar bij manier van spreken; want wij moeten eene uitzondering maken voor Mietriene en hare lieve dochter aan den eenen, voor Peerjan en zijnen rosharigen lummel aan den anderen kant, zoowel als voor den jon gen kerel, die den strooman had afgesneden. Inderdaad, dat die strooman er wel degelijk gehangen had, wisten die vijf personen maar al te stellig. Meer nog: de vier eerste kenden den vijfden, den afsnijder, zeer goed, en wisten, de eenen wien zij hare bevrijding van den dreigenden hoon te danken, de anderen wien zij de verijdeling van hun kostelijk ontwerp te wijten hadden.

Wie den strooman had afgesneden en er mede achter hare woning was verdwenen, hadden de vrouwen, ondanks hare wanhoop en hare tranen in dien hachelijken stond, duidelijk bemerkt. Wel hadden zij 't venster niet durven naderen, uit vreeze van zich aan het gezicht der aankomenden en diensvolgens aan nog meerder beschimping bloot te stellen, maar den lindenboom en zijn ongewoon sieraad hadden zij daarom niet uit het oog verloren. In eenen hoek van het vertrek nevens elkaâr gedoken, waren zij, met onafgewenden blik, op het voorwerp van haren schroom blijven staren, den hemel, onder het snikken, smeekende den zwaren slag van haar af te wenden en een' zijner engelen te zenden, om haar in dien uitersten nood bij te staan. Ook was geene enkele der bewegingen en gebaren van haren redder haar ontgaan, zelfs de aanmoedigende, bijna teedere blik niet, door hem, vóor zijne verdwijning, op het venster geworpen.

Wat Peerjan en Tist aangaat, ziehier op welke wijze zij den verijdeler van hun behendig berekend en bereids half uitgevoerd plan hadden leeren kennen... Door geene nieuwsgierigheid geprikkeld, hadden zij 't onnoodig geoordeeld het voorbeeld der overige dorpelingen te volgen, dat is, na de aankondiging der daglooners, met de menigte naar den Scheldedijk te snellen. Met een overleg, dat de sluwheid van Peerjan tot eer verstrekte, wilden zij wachten tot allen vóor de woning van Mietriene vergaderd en in het schouwspel van den strooman verslonden waren, om zich in het openbaar te vertoonen. Eerst nadat het schandaal den tijd zoude gehad hebben zijne werking te doen, eerst als der vernedering van Loken en hare moeder niets meer ontbrak, hadden zij besloten de hoeve te verlaten en op hunne beurt zich bij de toeschouwers te voegen. Als edelmoedige wrekers zouden zij dan eensklaps te midden der dorpelingen verschenen zijn. In krachtige woorden zouden zij hunnen verontwaardiging lucht gegeven, de booswilligheid der onbekende daders van het boevenstuk naar behooren geschandvlekt en de warmste vriendschap voor de beleedigde vrouwen aan den dag gelegd hebben, om ten slotte heldhaftig het spotbeeld af te snijden en met veel plechtigheid aan het gansche tooneel een einde te maken. Dit gedrag moest, meenden zij te recht, hen in het gunstigste daglicht stellen. Zij berekenden, dat, na zulk gewichtig dienstbewijs, Loken onmogelijk langer Tistes aanzoek om verkeer zoude

kunnen afslaan, dat Tist, in zekeren zin, voor haar onwederstaanbaar zoude zijn geworden.

Het was inderdaad voortreffelijk geredeneerd en verried eene doortraptheid den behendigsten staatkundige overwaardig. Ongelukkig moest, gelijk wij weten, eerlang blijken, hoe al de redeneeringen van de wereld niets tegen die vreeselijke macht vermogen, welke men het toeval noemt; hoe ook de best overlegde plannen mislukken en de sluwste polderboeren zonder den waard rekenen kunnen. Terwijl zij, het spel volop aan den gang wanende, langs hetzelfde pad van des ochtends zich naar de schouwplaats spoedden, om als bevrijders en wrekers op te treden; terwijl zij, die plaats genaderd, zichzelven verwonderd afvroegen, waarom het gejuich der vóorgeijlde dorpgenooten eensklaps verstomde, zagen zij, tot hunne uiterste verbazing, iemand van den kant van Mietriene's woning op het pad springen en ijlings met den strooman, den kostelijken strooman, den Scheldedijk opklauteren. Een oogenblik later zagen zij dienzelfden iemand, op de kruin des dijks aangekomen, het spotbeeld, waaraan zij zooveel tijd en moeite besteed, waarop zij zooveel hoop gevestigd hadden, met koortsige gejaagdheid vaneen scheuren en de onkennelijke brokken met forschen arm in den stroom slingeren.

Bij dit gezicht hielden zij getroffen stil. Er schoot lood in hunne beenen, en zij hadden de kracht niet eene enkele schrede verder te zetten.

‘Bruno!’ riepen beiden, als van de hand des Heeren geraakt.

De spelbreker, in hunne oogen een misdadiger van de ergste soort, een onverlaat, die voor het minst tentoonstelling en veeljarige tuchthuisstraf verdiende, daar hij zich niet ontzag Peerjan het bekomen eener rijke schoondochter en Tist het winnen eener bekoorlijke bruid te bemoeilijken, was inderdaad niemand anders dan Bruno! En wie was Bruno?... Hij was... hun eigen dienstbare, de geringste hunner boden, een knaap, van wien zij niet konden denken iets dergelijks te moeten vreezen, van wien zij niet hadden vermoed, dat hij ooit hun of hunne plannen hinderlijk konde worden, gelijk een vluchtige blik op zijn leven en zijne vroegere gedragingen het genoegzaam zal toonen.

VI
Bruno.

Bruno De Groof, alias Bruno van Peerjan, was een van die ongelukkige weeskinderen, welke ‘de kleine arme’, dat is het bureel van weldadigheid der stad Antwerpen, ten gevolge der weigering van ‘den grooten arme’ of het bestuur der godshuizen, zich gedwongen ziet op te nemen en bij de dorpelingen der omstreken uit te besteden. Waarom het Staatsbestuur en sommige stadsbesturen die ‘uitbestedingen’ blijven dulden, bekennen wij ronduit niet te begrijpen. Het komt, zegt men, hierbij, dat de wet de verplichtingen der godshuizen niet nauw genoeg bepaalt. Wanneer de heeren bestuurders het getal weezen te aanzienlijk

oordeelen voor de inkomsten, waarover zij beschikken, laten zij de overtallige kinderen ten laste van het bureel van weldadigheid; en daar dit bureel geene weeshuizen bezit, of het, onder geldelijk oogpunt, voordeeliger acht, worden de kleinen ‘naar de boeren’ gezonden. Die redenen mogen anderen geldig schijnen; voor ons zijn zij 't in geenen deele. Dat de schikkingen der wet te wenschen laten en dat het onderhoud eens kinds in den buiten minder kost, geven wij gereedelijk toe; doch zulks verschoont het Staatsbestuur en de stadsbesturen niet. Als eene wet slecht of ontoereikend is, moet men ze verbeteren of volledigen; en de reden van goedkoopheid nemen wij nog minder aan. Wij vragen aan alle menschen met hart en verstand, of zij zoude mogen in aanmerking komen, waar niet alleen de tijdelijke verpleging van zoo vele onnoozele schepsels, maar tevens geheel hun volgend leven, hun toekomstig geluk of ongeluk op het spel staat. Laat kleine steden, niet bij machte om weeshuizen op te richten, pogen zich met dergelijke uitvluchten te verschoonen; volkrijke, gewichtige gemeenten, die niet op het geld moeten zien en jaarlijks aan schouwburgen, praalgestichten en andere nuttelоosheden ten behoeve der hoogere standen ontzaglijke sommen te koste leggen, voorname middelpunten van koophandel en nijverheid, welker armwezen overvloedige inkomsten geniet, zouden anders moeten redeneeren en te werk gaan. Wij noemen het eene schande, dat men, in ons demokratisch

land en in onze eeuw van vooruitgang en beschaving, op zoo schreeuwend eene wijze een' der heiligste plichten van de samenleving ontduikt. De ellendige kleinen, aan een' spotprijs in den buiten besteed, worden niet zelden door degenen, welke, naar het heet, bij hen de plaats der ouders bekleeden, als ‘parias’ behandeld, zedelijk en stoffelijk onmeêdoogend verwaarloosd. Slecht gehuisvest, half gevoed, nog minder gekleed, dikwijls heel niet onderwezen en gewoonlijk veroordeeld om eenen arbeid te verrichten, die hunne krachten te boven gaat, verdienen zij in vele gevallen den naam van martelaars, daar de lieden, die hen tot zich nemen, er meesttijds enkel op uit schijnen het dubbeld problema op te lossen: voor de bestedelingen zoo weinig mogelijk uit te geven en zooveel mogelijk uit hen te trekken.

Bruno had zijne ouders bijna niet gekend. Zijn vader, een kaaiwerker, stierf toen het jongsken nog geene drie jaar oud was, en zijne moeder, eene voormalige dienstmeid, overleefde haren echtgenoot niet meer dan zes maanden. Zij beiden waren zelven weeskinderen geweest, zonder nabestaanden, schier zonder vrienden of betrekkingen in de handelsmetropool, en dus werd het knaapje op zijne beurt door den arme opgenomen. Minder gelukkig dan zij, werd hij niet, als zij, in een weeshuis opgevoed. Door het bestuur der godshuizen geweigerd, viel hij het bureel van weldadigheid ten deel en werd te Austruweel bij schamele

daglooners, tegen betaling van eenige centiemen daags, in den kost gedaan. Op zijn achtste jaar reeds trad hij bij Petrus Johannes Claessens in dienst. De pachter had een' koewachter noodig, en wijl hij niet voornemens was dien ordentelijk te betalen, liet hij het oog op Bruno vallen, die, tamelijk sterk voor zijnen ouderdom, hem niets aan onderhoud of loon zoude kosten, - het bureel van weldadigheid ging voort eenige centiemen daags te geven, - en tenzelfden tijde hem nagenoeg de diensten van een' halven knecht konde bewijzen.

In den beginne had Bruno op de hoeve niet te klagen; integendeel. De boerinne leefde nog. Zij was eene brave en verstandige vrouw, die het hoofdgebrek haars mans, onverzadelijke geldzucht, rechtschapen betreurde en aan hetzelve, waar zij konde, perk en paal stelde. Van daar, dat zij haar best deed om Peerjan te beletten op den arbeid en het kostgeld van het jongsken, gelijk bij dezes opname zijn plan was, al te zeer te spekuleeren. Zoo moest de boer het verscheidene jaren achtereen knorrende aanzien, hoe het kind nevens Tist, hunnen eigen zoon, gevoed, gekleed en gehuisvest wierd; hoe het nevens dezen met de overige kinderen des dorps speelde en gedurende de wintermaanden bij den meester te Oorderen school ging. Dan, die gelukkige tijd duurde niet lang, niet langer dan tot aan den dood der waardige vrouw, die den wees ontviel, juist toen hij zijne eerste kommunie gedaan had, na omtrent vier jaren hem wezentlijk tot moeder te hebben verstrekt.

Van dan af werd zijn lot alles behalve schoon, begon voor hem een leven van ontberingen en vernederingen, van ruwen arbeid en nog ruwere mishandeling. Het was, alsof Peerjan gezworen had zich voor de gedwongen verdraagzaamheid, hem door zijne vrouw zaliger opgelegd, schadeloos te stellen. Van spelen of school gaan was natuurlijk geene spraak meer. Van 's ochtends tot 's avonds in de weide, op het veld of in de schuur, mocht Bruno bijna nooit zich in huis vertoonen en liep hij met lompen bedekt, ja dikwijls half naakt, zelfs bij wintertijd. Voor nachtleger werd hem in den stal een hok, niet veel beter dan dat der honden aangewezen; zijnen honger moest hij met het overschot van de tafel des meesters en der dienstboden, en als van die tafel niets overschoot, - wat weleens het geval was, - met ruwe peeën of rapen verzadigen. Bij het minste verzuim werd hij met vloeken en verwenschingen, slagen en schoppen begroet. Wat de kleine de eerste jaren na den dood zijner weldoenster, - vrouw Claessens verdiende dien naam, - had te verduren, durven wij niet nederschrijven, uit vreeze dat men ons van overdrijving zoude verdenken; dat men ons zoude te last leggen met opzet een al te somber tafereel op te hangen van het lijden, waaraan heden ten dage nog, terwijl er zooveel over het lot der armen gesproken, voor de verbetering van het lot der armen ‘op het papier’ geijverd wordt, met duizenden kinderen ten prooi zijn, wier eenigste misdaad hierin bestaat: dat zij niet van begoede

ouders zijn geboren of zich niet om hun wangedrag naar het een of ander verbeteringshuis deden sturen.

Mettertijd werd nogtans de toestand van den ouderloozen knaap min akelig. Trots al de ontberingen, vernederingen en mishandelingen, waaraan Peerjan en, naar zijn voorbeeld, Tist en de dienstboden hem onderwierpen, was hij van lieverlede een slank en fraai jongeling en tevens een zeer bekwaam arbeider geworden. Zoolang men kon, had men hem koewachter gelaten. Zelfs lang nadat hij de hoede van het vee met anderen, meer ernstigen veldarbeid had verruild, bleef men hem koewachter heeten. Toch kwam er een dag, waarop het onmogelijk wierd hem nog als een' kleinen jongen, een' kleinen deugniet, gelijk Peerjan zegde, te bejegenen. En, wonder! alstoen bleek, dat die verwaarloosde en verachte wees, tot dan toe erger dan een hond behandeld, de bedrevenste werkman, niet alleen van de hoeve, maar wat meer zegt, van geheel de parochie was geworden; dat hij al wat den landbouw in de polders betreft, beter en grondiger verstond, dan eenig andere dienstbode, dan zijn meester zelf. Men wachtte zich wel het opentlijk te belijden, doch moest in zijn hart erkennen, dat de staat van verdrukking, waarin de sukkel vele jaren geleefd had, hem niet had belet meer ervaring, meer praktische kennissen aangaande de bewerking en bemesting der kleigronden, waaruit onze polders bestaan, aangaande de hanteering van het bouwhalm, de verzorging van het vee, de inzameling

en bewaring der vetten, de zaaiverdeelingen en wat dies meer op te doen, dan de ondervindingrijkste pachters en boeren. Van dien dag moest onvermijdelijk zijn toestand draaglijker worden. Eigenbelang dwong Peerjan hem ten minste betamelijk te voeden en te huisvesten. Daarbij bleef het niet; en eerlang zag de baas zich verplicht hem, gelijk zijnen overigen knechten, een jaarlijksch loon toe te leggen. Dat het uiterst gering was, spreekt van zelf. Vrekheid en de vrees den jonkman eenen te hoogen dunk van zijne bruikbaarheid te geven vereenigden zich, om dit loon zoo laag mogelijk te stellen. Daarbij kwam het, dat wij Bruno, bij zijne verschijning op het tooneel, slordiger en armoediger dan andere boerenknechts gekleed zagen. Daarbij kwam het ook, dat hij destijds, bij al zijne bekwaamheid, nog voor den minsten knecht der hoeve gold en door Peerjan en diens zoon, even als door de overige huisgenooten, als iemand aanzien werd, die wel iets meerder was dan koewachter, maar toch nog verre beneden het peil stond van eenen gewonen hoeveknecht of daglooner.

Bruno telde toen achttien jaren. Sinds drie jaar ontving zijn baas geene vergelding meer voor zijn onderhoud van wege het Antwerpsche armbestuur en sinds anderhalf jaar betaalde hij hem eene kleine huur. Of de jongen het bewustzijn niet had van zijne waarde? Ja wel. Waarom hij dan met zijne nederige stelling en zijn karig loon zich bevredigde? Om het te verklaren,

dienen wij in nog al breede uitleggingen te treden, die wellicht voor dit hoofdstuk te lang zouden worden. Wij achten het derhalve geraadzaem hier af te breken en wat wij daaromtrent te zeggen hebben, tot een volgend hoofdstuk te verschuiven.

VII.
Het geheim van Bruno.

Wat Bruno bewoog bij Peerjan te blijven was vooreerst dankbaarheid. De lezer zal misschien vreemd opkijken en vragen welke dankbaarheid hij den schrokkigen meester konde verschuldigd zijn, die, na eerder een beul dan een pleegvader voor hem geweest te zijn, voortging hem te verongelijken, vermits hij gewetenloos hem het hoogere loon onthield, dat zijne knapheid en zijn ijver ruimschoots verdienden, en, alleen in het belang zijner baatzucht, hem onder zijne boden de nederigste plaats liet bekleeden. Men vergete echter niet, hoe braaf wijlen de boerinne zich voor hem had getoond; hoe zij hem niet als een' vreemden dienst-

jongen, maar als haar eigen kind had behandeld; hoe zij wezentlijk voor hem de bezorgde, teedere moeder geweest was, welke hij zoo jong had verloren. Hare liefderijke verpleging had hem eene zoo warme erkentenis ingeboezemd, dat hij niet dan met weemoedige verrukking aan haar konde terugdenken. Vroeger, vóor dat hij op de hoeve kwam, stond het beeld zijner eerste moeder hem vrij duidelijk voor den geest. Honderdmaal had hij in zijne droomen haar gezien, gelijk zij geweest was, althans gelijk hij zich harer herinnerde, met hare verkwijnende houding, hare bleeke en vermagerde wezenstrekken en hare betraande oogen; honderdmaal had hij, in stonden van kinderlijke moedeloosheid, haar het leed geklaagd, dat hij van onverschillige menschen en moedwillige kinderen had te verdragen, alleen omdat hij als een verlateling op de wereld moest omdolen. Sedert dat hij, te korten tijd, eilaas! door vrouw Claessens werd verpleegd, had het beeld dier tweede moeder dat der eerste allengs verdrongen. Thans was het de goede boerinne, met den minzamen blik en den vriendelijken glimlach om den mond, die hem als troostengel in den slaap verscheen, aan wie hij, in stonden van droefheid, het geleden ongelijk kloeg, in wier aandenken hij zijn verdriet zocht te vergeten.

Op die wijze was zijne erkentenis levendig gebleven. Hij had ze gedeeltelijk op den echtgenoot en den zoon zijner pleegmoeder overgebracht, en zij was sterk genoeg, om hem, trots al wat hij er had uitgestaan, door

den band eener oprechte verkleefdheid aan de hoeve te kluisteren. Ook kwam, zelfs als hij de ernstigste redenen tot misnoegen meende te hebben, de gedachte niet bij hem op die voor eene andere in het dorp te verlaten. Het was hem niet onbewust, hoe men eene dergelijke verandering van dienst, hoe men ze als eene soort van blaam, ja als eene oneer voor Peerjan zoude beschouwd hebben. En daar hij overtuigd was, dat vrouw Claessens in den hemel even gevoelig als de haren zoude geweest zijn aan de schande, welke zijn vertrek naar eene andere Austruweelsche hoeve hun zoude berokkend hebben, bleef hij, volhardde hij in zijn eens opgevatte voornemen bij geenen anderen Austruweelschen boer of pachter te dienen, hoezeer ook het gedrag van haren weduwer te zijnen opzichte te wenschen liete, hoe voordeelig ook de aanbiedingen waren, hem van verschillende zijden gedaan.

Edoch, zal men zeggen, hij konde zijnen toestand verbeteren, zonder de betrekkingen zijner weldoenster eenige vernedering te berokkenen. Hij moest immers niet te Austruweel blijven? Wat belette hem naar een ander dorp te verhuizen? Het is waar, dat hadde hij gekunnen, want hiertoe hadde hem evenmin de gelegenheid ontbroken. Meer dan een bewoner van Oorderen, Hoevenen of Schooten, voor wien zijne behendigheid geen geheim was, daar hij hem in stal en schuur, op neêrhof en akker doende had gezien, had aan het verlangen niet kunnen wederstaan den flinken arbeider

voor zijne winning aan te werven en reeds herhaalde malen hem voorstellen gedaan, die verleidend mochten genoemd worden. Eenigen waren zoo verre gegaan hem de plaats van eersten hoeveknecht met meer dan gewone huur op hunne wijd en zijd befaamde boerderij aan te bieden. Bruno eventwel had naar geen' dier voorslagen willen luisteren en telkens verklaard, dat hij, met zijnen tegenwoordigen post tevreden, dien met geenen anderen wenschte te verruilen. Vruchteloos poogde men hem van gedachte te doen veranderen. Hij bleef bij zijn besluit, wat hen, die wisten wat ‘zijn post’ beduidde, - en wie wist het niet? - op het denkbeeld bracht, dat het hem, hoe bekwaam anders ook, in het hoofd schorten moest, daar hij anders onmogelijk aan eenen meester hadde kunnen houden, die zijne diensten zoo luttel op prijs stelde en de voordeelen, welke hij uit dezelve trok, zoo slecht beloonde.

Hadden zij kunnen raden hoe de vork in den steel zat, wat eigentlijk hem bewoog om hunne voorstellen van de hand te wijzen, zij zouden waarschijnlijk zich wel gewacht hebben zijn verstand te betwijfelen; maar dat konden zij niet. Ter nauwernood wist Bruno zelf, waarom het denkbeeld alleen van naar elders te gaan wonen hem met schroom vervulde; en, zoo hij 't al wist, dan was het zeker, dat hij zich beijverde om het zorgvuldig te verbergen, uit vreeze van meer dan ooit een voorwerp van minachting en spot te worden. Men oordeele, of hij ongelijk had zulke vreeze te koesteren.

Zoomin door de overige Austruweelenaars als door Peerjan en de zijnen, werd hij behandeld, gelijk hij 't verdiende. In den grond door allen geacht en bemind, was hij er niet beter om aan. Men was fier op hem en zijne bekwaamheid, men had hem lief om zijne braafheid en vriendelijkheid; doch, als het er op aankwam hem van die gunstige stemming blijken te geven, trok iedereen achteruit. Het was als vreesde men, door de erkenning zijner waarde, zichzelven en anderen te vernederen. Ook lieten de geringste daglooners niet na hem bij tijd en gelegenheid te doen gevoelen, dat hij geenszins het recht had als huns gelijke met hen te verkeeren of op dezelfde deelneming aanspraak te maken; dat hij niets dan een arme dompelaar, een vreemde indringeling was, die alleen aan het openbare medelijden, aan de openbare liefdadigheid zijne opname en zijn verblijf in hun midden te danken had; en dat derhalve tusschen hem en de overige dorpbewoners de afstand te groot was, dan dat hij ooit verhopen mocht dien te overschrijden.

Die zonderlinge denkwijze bij lieden, die zeker niets meerder waren dan hij, was voor Bruno niet nieuw. Hij had den tijd gehad er zich aan te gewennen, want zij dagteekende van zijne vroegste jeugd. Zoo verre zijn geheugen reikte, was hij door arm en rijk, jong en oud, als een verstooteling bejegend geworden; en dat ook op het platte land het ongeluk voor het onvergeeflijkste gebrek geldt, had eene veeljarige onder-

vinding hem maar al te wel bewezen. Slechts met twee wezens was hij, sedert zijne uitbesteding te Austruweel, in aanraking gekomen, voor wie zijne verlatenheid geene oorzaak tot minachting scheen te zijn, die, juist om die verlatenheid, zich genoopt voelden hem te beminnen. Het eene van die twee wezens, vrouw Claessens zaliger, was hem door den dood ontrukt; doch het andere leefde, verbleef nog immer te Austruweel en dacht er niet aan het dorpken te verlaten. Dit andere nu was het, dat ook hem te Austruweel hield, dat hem de mogelijkheid eener verhuizing naar elders niet dan met schroom liet te gemoet zien.

VIII.
Loken.

Dit andere wezen, dat, immer goed en vriendelijk voor hem, zich, gelijk de overledene boerinne, zijner aangetrokken, en niet, gelijk de overige dorpbewoners, hem met blijken van minachting en met kwellingen overladen had, dit wezen, in zijne oogen, evenzeer een engel als vrouw Claessens zaliger, was Loken, de dochter van Mietriene.

Als kinderen hadden zij en Bruno, in huis en op de straat, in veld en weide, op den oever der Schelde en op den boord der Doncksche en Oudlandsche beken, gelijk de twee waterkens heeten, die Austruweel doorsnijden, te zamen gespeeld. Zijne eerste pleegouders, de

daglooners, waren Mietriene's naaste buren en behoorden tot de weinigen, die zich gewaardigden met haar op eenen voet van gelijkheid te verkeeren. Al vroeg hadden dus de knaapjes malkaâr leeren kennen. Weldra waren zij onafscheidbare speelnooten geworden; want van toen af ontwikkelde zich in hunne ziel eene wederzijdsche genegenheid, ernstiger en duurzamer dan men ze gewoonlijk in teedere wichtjes aantreft.

Het laat zich gemakkelijk verklaren. Loken, het dochterken van eenen vader, die arm en berooid gestorven was, na eenigen tijd door zijn vermogen en zijne proefnemingen voor velen een voorwerp van afgunst en ergernis te zijn geweest, bevond zich tegenover de andere kinderen der parochie in eenen toestand, niet veel van Bruno's verschillende. Even als hij, was zij in zekeren zin ouderloos en verlaten; even als hij, werd zij diensvolgens verstooten en versmaad. Zij had hare moeder behouden; doch wat hielp het? Om voor zich en de kleine den schralen kost te winnen, moest de eens rijke en fiere vrouw, die zelve met haren man eene groote hoeve bewoond en aan knechts, meiden en daglooners bevelen uitgedeeld had, zich de vernedering getroosten bij anderen in daghuur te gaan werken. Meestal van 's morgens tot 's avonds afwezig, konde zij luttel naar haar meisje omzien; zoodat deze, soms gansche dagen aan zich zelve overgelaten, niet minder den naam van weeze verdiende, dan haar speelmakker, de kleine bestedeling. Zij had haar' oom, den rijken Sus

Meganck van Oorderen; maar 't hielp geene zier meer. De taaie ‘deun’[1], die haar eenigste bloedverwant was, kind noch kraai had, haar en hare moeder gewis hadde kunnen helpen en werkelijk haar tot steun en beschermer zoude verstrekt hebben, indien hij 't hart op de rechte plaats hadde gedragen, bekreunde zich om haar niet het minst, sprak nooit van haar dan met misprijzen en behandelde haar liefdeloozer dan wildvreemde menschen. Zijn broeder was tegen zijn' zin getrouwd, en nog had hij hem dien ‘misstap’ niet vergeven. Toen Nelis op zijn sterfbed lag, had hij zich kwanswijs met hem verzoend en plechtig beloofd voor de moeder en haar kind te zorgen; doch hoe rechtzinnig die verzoening en belofte waren, bleek hieruit, dat hij, onmiddellijk na des broeders dood, deze teenemaal had vergeten. Hij had zelfs zijner vrouw strengelijk alle verkeer met het ‘vrouwmensch’ verboden, dat hij de eerste oorzaak van Nelis' ondergang noemde, dat hij nooit als schoonzuster had willen beschouwen. Het ging zoo verre, dat hij zich niet schaamde hardnekkig te weigeren haar meisje, een onschuldig bloedeken, dat hem nooit iets in den weg had kunnen leggen, als zijne nicht te erkennen en datgene voor haar te doen, wat de onbeschaafdste daglooner, die de familiebanden eerbiedigt, zich tot eenen plicht rekent. Het gerucht was in den polder verspreid, dat hij voornemens was haar

(1) Gierigaard.

te onterven en zijn goed aan de kerk en den arme te laten, liever dan aan nabestaanden, die hem, zegde hij, niets dan last en schande hadden berokkend.

Met eene zulkdanige gelijkheid in hunnen toestand, konde het niet missen, of de twee verstootelingskens moesten elkander lief krijgen, voor elkander onontbeerlijk worden. Dat was dan ook gebeurd. Later, bij het schoolgaan, had hunne vriendschap overhand toegenomen. Trouw als eene zuster, stond Loken ‘haren’ Bruno ter zijde; en wanneer de andere leerlingen hem verongelijkten of hem zijn ongeluk verweten, bedroefde haar die onbedachtzame wreedheid meer dan het jongsken. Hij, van zijnen kant, trad opentlijk als haren voorvechter op met eene drift en eene krachtdadigheid, die van de innigheid zijns gevoels en de stevigheid zijner kleine vuisten getuigden. Bij elke gelegenheid sprong hij voor haar in de bres. Het was genoeg, dat men haar scheef aankeek, om hem in het harnas te jagen; en als ergens een roekelooze dreumes of eene boosaardige kleuter haar met haars vaders achteruitboeren plaagde, vocht hij, zonder zich te bedenken. Bijna dagelijks leverde hij slag voor haar. Dikwijls was het met den zoon zijner pleegmoeder, den rossen Tist zelven, - een' der laaghartigste vervolgers van het meisje, - dat hij ernstig plukhaarde. Ja hij ontzag zich niet bengels, die, veel ouder en sterker dan hij, hem gemakkelijk overmochten, te lijve te gaan, als zij het te bont maakten. Kortom hij liet zich door geene vrees voor bekijving

of mishandeling afschrikken, waar het de verdediging gold zijner jeugdige vriendinne.

Dat de kinderen van lieverlede elkander duurbaarder werden en eindigden met de een den anderen hartstochtelijk aan te hangen, kan evenmin iemand bevreemden. Het was de natuurlijke loop der dingen, die maakt, dat overal en altijd de verdrukten, vroeg of laat, samenspannen, om hunne verdrukkers het hoofd te bieden. Het ware veeleer bevreemdend geweest, indien de plagerijen, waaraan zij van wege hunne makkers ten doel stonden, eenen anderen uitslag hadden opgeleverd; indien de hulp, welke zij schier dagelijks in de gelegenheid waren elkander te verleenen, de banden niet vaster hadde toegehaald, die hunne harten vereenigden. De tijd zelf, verre van hunne genegenheid te doen verflauwen, gelijk het in de eerste jeugd, en, leider! ook in meergevorderden ouderdom vaak het geval is, de tijd scheen haar nieuw voedsel en nieuwe krachten te leenen. Peerjan werd weduwer. Bruno mocht niet langer de lessen van den meester te Oorderen volgen. Dag in dag uit werd hij met de koeien in de weide of met de knechts naar het veld gezonden. Het gaf niet; evenals vroeger bleef Loken zijne onafscheidbare gezellinne. Zij wist hare moeder te beduiden, hoe ook zij genoeg geleerd had. Zij konde immers lezen en bijna schrijven? Zij konde zelfs een beetje rekenen en voor het breien had zij haars gelijke niet. Wat hoefde zij dan verder school te gaan? De moeder begreep, dat het

noodeloos was. Loken mocht dus te huis blijven. Zij zoude het woningsken rein houden en voor het tuintje zorgen. Zij deed het in geweten. Toch hield zij tijd over, om het grootste gedeelte van den dag met Bruno te zijn. In de weide zat zij met hare breikous aan zijne zij, speelde of praatte met hem, luisterde naar zijne vertellingen en redeneeringen of begeleidde met haar fijn zilveren stemmeken de deuntjes, welke hij van de Austruweelenaars, die vrijdags de stad bezochten en er de liedjeszangers den penning gunden, te leen kreeg. Op het veld hielp zij hem wieden of anderen lichten arbeid verrichten. Was hij vroolijk, zij lachte en jubelde luider dan hij; voelde hij zich ontstemd, zij deelde in zijne treurigheid. Zooveel het in haar was, poogde zij hem op te beuren, wanneer hij de toekomst zwart en akelig te gemoet zag; en met hartelijke deelneming juichte zij de luchtkasteelen toe, welke hij, in betere stemming, soms een oogenblik later, van zijn volgend leven, ‘als hij groot zoude zijn’, voor hare oogen tooverde met eene verbeelding, die onuitputtelijk scheen, en eenen gloed, die van zijne vaste overtuiging blijk toonde.

Zoo groeiden Bruno en Loken op. Zij hadden hun zestiende jaar bereikt, en nog was in hunne genegenheid geene verkoeling, in hunne verknochtheid geene vermindering te bespeuren. Hoe het verder, in gewone omstandigheden, met die genegenheid en verknochtheid zoude zijn afgeloopen, valt niet moeilijk te raden. Zij zouden allengs tot liefde gerijpt en met een huwelijk

geëindigd zijn. Na eene min of meer lange vrijaadje zouden waarschijnlijk de jonge lieden zich tot een paar hebben laten verbinden, om voortaan, met een aantal kleinen gezegend, gelijk zoo vele anderen in armoede en gebrek, in kommer en ellende tot aan hunnen dood voort te sukkelen... Maar de omstandigheden bleven de gewone niet. De wrokkende oom stierf schielijk, eene maand pas na zijne vrouw; en daar er geene kinderen waren, daar verder geen spoor van testament werd ontdekt, kreeg Loken de helft van al het goed, waarvoor hij gansch zijn leven had geschraapt, waarvan hij niet het geringste had willen afzonderen, om haar en hare moeder by te staan. Wat de andere helft betreft, zij ging, gelijk wij uit het gesprek van Peerjan en Tist hebben vernomen, aan de verwanten van Stine Nauwelaerts, die, gelijk ons insgelijks bekend is, te Wijneghem woonden.

Van twee arme sloven zagen nu Mietriene en hare dochter zich eensklaps in twee rijke goedbezitsters herschapen. Die veelbeteekenende ommekeer in haar lot bracht, als bij tooverslag, eenen niet min beduidenden in de denk- en handelwijze der dorpelingen te haren opzichte te wege. Met eene verbazende schaamteloosheid, voorzeker in de stad evenmin zeldzaam, maar op het land meer in het oog vallende, wijl zij van eene plompe naïeveteit vergezeld gaat, die ze uiterst schril doet afsteken, begonnen de lieden, welke tot hiertoe haar versmaad hadden, haar met allerlei bewijzen van

deelneming en achting te omringen. Zij, die gister nog uit de hoogte op haar nederzagen en zich niet verwaardigden met haar om te gaan, haastten zich naar de eer van haren omgang te dingen; en zij, die nauwelijks haar groetten of toespraken, wanneer zij haar ontmoetten, ja meenden veel voor haar te doen, als zij Mietriene met hunne boden voor eenige stuivers daags op het veld lieten arbeiden, beijverden zich om haar hunne diensten aan te bieden, hunne geschenken op te dringen, haar op alle mogelijke wijzen te flikflooien en naar den mond te praten. Eer eene maand voorbij was, telden moeder en dochter meer vrienden en vereerders dan zij menschen kenden; en eer het jaar ten einde liep, had Loken, inmiddels tot eene beelderige deerne opgeschoten, zoovele aanbidders en vrijers, als zich huwbare knapen in den Austruweelschen polder bevonden. De fierste pachterssen oordeelden het niet beneden hare waardigheid, als zij te Austruweel kwamen, in het nederige huizeken bij den Scheldedijk - Mietriene konde voor alsnog er niet toe besluiten het te verlaten, - een bezoek af te leggen; en de stugste boeren aarzelden niet der voormalige dagloonster vrij duidelijk te kennen te geven, dat zij 't voor een geluk zouden rekenen, indien zij in eene verkeering van haar meisje met hunnen Rikus, hunnen Kobus, hunnen Petrus, of hoe de ‘pummels’(1) ook heetten, wilde toestemmen.

(1) Lummels.

En Bruno? Hoe beviel hem die ommekeer? Wat werd zijne houding tegenover dit meisje, zoo lang de deelgenoote zijner vernedering, thans plotseling het voorwerp der algemeene achting en vereering? De waarheid dwingt ons te bekennen, dat hij dien ommekeer, zoo niet met leede oogen, toch met eene huivering zag plaats grijpen, die aan spijt grensde. Zeker, hij wenschte haar en hare moeder alle geluk, en eene verbetering in haren toestand moest hem alleszins aangenaam wezen. Sedert dat Peerjan het op zijne vrekkigheid had kunnen verkrijgen hem beter te behandelen, had hij somwijlen daaraan gedacht en zich met de hoop gevleid eenmaal tot die verbetering het zijne bij te dragen. Maar dat zij die gunstige verandering aan eene erfenis zouden te danken hebben, dat had hij nooit verlangd, nooit kunnen verlangen, en nog minder, dat zij zouden rijk worden, ja door haren rijkdom zich boven de meeste rijkaards der parochie verheffen.

De reden was zeer eenvoudig. Wij zegden daareven, dat in gewone omstandigheden de genegenheid en verknochtheid der jonge lieden tot liefde zouden gerijpt zijn. Thans moeten wij er bijvoegen, dat zulks, vóor Sus Megancks overlijden, aireede het geval met Bruno was; dat hij, toen de man van Stine Nauwelaerts stierf, Loken sedert maanden beminde met eene innigheid, niet te vergelijken bij de kalme, broederlijke verkleefdheid van vroegere dagen. Misschien beleed hij 't zich zelven niet, noch wist hij duidelijk te onderscheiden

wat in zijn hart omging, en het gevoel eenen naam te geven, dat hem met almachtig geweld overmeesterde; doch te vergeefs poogde hij zich te ontveinzen, dat Lokens deelneming hem onontbeerlijk was geworden, dat het hem volstrekt onmogelijk zoude wezen van haar verwijderd te leven. Zijne halsstarrige weigering naar eene andere gemeente te verhuizen, de verleidende voorstellen te aanvaarden, hem van verscheidene zijden gedaan, had geene andere oorzaak. Ook de huivering, de spijt, waarmede hij de verbetering in het lot der vrouwen zag plaats grijpen, was daaraan toe te schrijven. Hij vreesde, dat die verandering voor hem noodlottig zoude worden; want hij begreep, dat het erfdeel hem van haars gelijke tot haar' mindere maakte, dat het tusschen hem en haar eene klove groef, welke, dank aan de gemeenschappelijke verlatenheid, het gemeenschappelijk ongcluk, tot dan toe niet had bestaan.

Wat niet weinig bijdroeg, om hem die vrees in te boezemen, was het gedrag van Loken in den laatsten tijd, dat is in den tijd, die onmiddellijk den dood haars ooms voorafging. Na tot haar zestiende jaar zijne onafscheidbare gezellinne te zijn geweest en hem met meer dan zusterlijke genegenheid te hebben aangehangen, had zij, eenige maanden vóor dien dood, hare gedragslijn tegenover hem teenemaal gewijzigd. Niet alleen had zij opgehouden met hem op denzelfden voet te verkeeren; maar, wat hem onverstaanbaarder was, zij scheen eenigszins geneigd om te vergeten, wat zij tot

hiertoe voor malkander geweest waren. Zij kwam hem niet meer in veld en weide opzoeken, speelde en praatte niet meer met hem als voorheen, en dat nam hij haar niet kwalijk af. Hij was oud en wijs genoeg om te beseffen, dat zij niet langer gedurig om en bij hem mocht wezen; dat zij, even als hij, stilaan ophield een kind te zijn en dat de gemeenzame betrekkingen, welke tusschen hen bestaan hadden, niet eeuwig konden voortduren. Daarbij wist hij, dat zij voortaan hare moeder krachtdadiger helpen en met deze als dagloonster arbeiden moest, en had er insgelijks vrede mede. Maar dat zij hem schier opentlijk vermeed, als opzettelijk de plaatsen schuwde, waar zij vermoedde hem te zullen aantreffen, en, wanneer het haar niet gelukte hem te ontwijken, zijn bijzijn met eene soort van tegenzin scheen te dulden, dat was iets anders, dat konde hij niet verkroppen. En dat deed zij nogtans. Op de hoeve van Peerjan vertoonde zij zich niet meer, en er verliepen soms halve weken, zonder dat hij haar te zien kreeg. Kwam hij bij haar aan huis, dan werd zij, anders de levendigheid en spraakzaamheid in persoon, eensklaps stil en stom en liet hem met hare moeder praten. Geen woord, geen' wenk, geen' blik had zij voor hem over en bekreunde zich zoo weinig om hem, alsof zij hem nooit gekend hadde, alsof hij een vreemdeling voor haar geweest ware. Ontmoette hij haar bij toeval op de straat of in het veld, dan was hare houding niet minder zonderling. Zij schrikte zienlijk, als zij hem ont-

waarde, bloosde en verbleekte beurtelings, weigerde bijkans hem te woord te staan, hield de oogen nedergeslagen, terwijl hij haar toesprak, of keek onrustig rond, terwijl zij een antwoord poogde te stamelen: kortom zij was gejaagd en angstig en zocht allerlei uitvluchten, om hem te verlaten. Hij maakte uit dat alles op, dat hij, zonder te weten hoe, hare vriendschap had verloren, en dat wellicht eerlang een dag zoude komen, waarop zij, in stede van hem lief te hebben, als weleer, integendeel zich met de overige Austruweelenaars zoude vereenigen, om hem te miszien, wie weet? hem, gelijk zij, te versmaden. Dit vooruitzicht bedroefde hem uitermate. Bij poozen pijnigde het hem zoozeer, dat hij zich ernstig afvroeg, of hij inderdaad niet wel zoude doen Austruweel vaarwel te zeggen en zich elders te verhuren. Edoch lang hield hij gewoonlijk bij dit smartelijk denkbeeld niet stil. Hij dacht terug aan het verleden, aan de menigvuldige blijken van genegenheid, welke hij van Loken had ontvangen, en vatte weder moed en besloot in hare nabijheid te blijven en geduldig te wachten tot zij op nieuws de oude voor hem zoude worden.

Maar hij had schoon te wachten, de oude werd zij zoo spoedig niet. Maanden verstreken, en hare onverschilligheid, hare koelheid scheen eerder toe, dan af te nemen. Toen stierf de oom. Dat het blijde nieuws der erfenis Bruno niet met blijdschap konde vervullen, dat hij met huivering, met spijt de verandering moest gadeslaan, welke die erfenis in den toestand der vrouwen

bracht, en de gevolgen duchten, welke uit de verbetering in haar lot onvermijdelijk voor hem zouden voortspruiten, zal men, na deze uitleggingen, licht bevroeden. Hij ware meer dan een mensch geweest, indien hij hadde kunnen juichen bij eene gebeurtenis, die dreigde hem nog meer te berooven van het eenigste geluk, dat hij sedert vrouw Claessens' dood had gesmaakt, en den terugkeer van dit geluk hoogst onwaarschijnlijk maakte. En hij was slechts een mensch, goed, rechtschapen, edelmoedig, verstandig, zooveel men wil, doch met al de zwakheden en de onvermijdelijke dosis ikzucht behebt, welke de besten onder ons verre, zeer verre beneden de engelen plaatsen.

En nog konde hij er eventwel niet toe besluiten uit Austruweel te vertrekken, om bij eenen der talrijke pachters en boeren te gaan dienen, die hem zulke schoone voorstellen deden. Loken nu en dan zien, van haar hooren, in hare nabijheid ademen bleef hem eene behoefte. Hem docht, dat hij elders niet hadde kunnen leven en, van haar verwijderd, allengskens zoude hebben verkwijnd. En dan, zijn voorgevoel zegde hem, dat zij, ondanks de achting en de vriendschap, die men haar betoonde, nog zijne bescherming niet konde missen. Hij voorzag, dat eerlang eene gelegenheid zich zoude opdoen, waarin zij nogmaals zijne hulp, zijne verdediging zoude noodig hebben. Hij kreeg die overtuiging nog meer, toen hij bemerkte, hoe ook de rosse Tist op haar begon toe te leggen. Hij, die Peerjan en

zijn' zoon door en door kende en reden had om hunne teêrgevoeligheid te mistrouwen, begreep, dat Loken alles van hunne boosaardigheid zoude te vreezen hebben, indien zij, wat hij verhoopte, Tistes liefde onbeantwoord liet. Hij vatte het voornemen op over haar te waken, om haar elke ruwe bejegening, elke beleediging te sparen. Hoe hij zulks zoude kunnen, of hij 't zoude kunnen, wist hij niet; doch in allen gevalle wilde hij bereid zijn, om op het eerste teeken te harer hulp te snellen, om haar te bewijzen, dat hij, trots de verandering in haren toestand en in hare manier van zijn ten opzichte van den vriend harer jeugd, immer voor haar dezelfde was, immer voor haar dezelfde zoude wezen.

Daarom was het vooral, dat hij, ofschoon zijner waarde niet onbewust, weigerde naar Oorderen, Hoevenen of Schooten te verhuizen; dat hij de verleidelijkste aanbiedingen wederstond en voortging zich met de nederigste plaats op de hoeve der Claessensen te bevredigen.

En dat zijn voorgevoel hem niet had bedrogen, dat hij geen ongelijk had gehad te gelooven, dat Loken bij al haren rijkdom nog zijne bescherming niet konde missen, dat zij eerlang misschien zijne hulp, zijne verdediging zoude noodig hebben, bleek nog eerder dan hij 't gedacht had. Hoe hij er in slaagde het plan van Peerjan met den strooman te verijdelen, hoe hij de grootsche verwachtingen, door vader en zoon van het plan gekoesterd, had weten te leur te stellen, hebben wij

verhaald. Met geheel het dorp van den hoon verwittigd, het meisje aangedaan, was zijne eerste beweging geweest naar den dijk te snellen. Zoo had hij haar eene vernedering kunnen sparen, die op het land voor eene der bloedigste geldt, en het spotbeeld afsnijden, vóordat iemand der nieuwsgierige dorpelingen hetzelve zage.

IX.
Moeder en dochter.

Of Loken inderdaad, zoozeer als Bruno 't meende, te zijnen opzichte veranderd, of zij werkelijk zoo koel en onverschillig, als hij 't zich inbeeldde, voor hem geworden was, daarover willen wij den lezer laten oordeelen.

Het was in den nanoen van den dag der gewichtige gebeurtenis. Mietriene en Loken zaten aan tafel. De ontsteltenis van des morgens had haar belet eerder aan eten te denken. Nu nog, alhoewel nagenoeg van den schrik bekomen, voelden zij geene van beiden bijzonderen appetijt. Ook bleven de botermelk met stroop en de aardappels met spek, die geurig, op het blauw en wit gedamd ammelaken, vóór haar stonden te dampen,

schier onaangeroerd. Alleen de kleine meid, welke de vrouwen sedert kort hadden in huis genomen, en die naar 't aartsvaderlijke gebruik, nog op de meeste polderhoeven in zwang, mede aanzat, liet het zich wel smaken. Loken, doorgaans zeer spraakzaam, was heden nog stiller en ingetogener dan in Bruno's bijzijn; en hare moeder, die anders niet gaarne lang zweeg, scheen niet geneigd, om met hare gewone bespraaktheid het eenvoudige maal te kruiden. Slechts nadat het meideken de tafel afgediend en zich verwijderd had, om aan de moze af te wasschen, kregen de vrouwen eenigen lust tot redekavelen. Waarover haar gesprek rolde, hoeven wij niet te zeggen. Met den besten wil van de wereld hadden zij geen ander onderwerp dan den strooman kunnen uitkiezen.

‘Maar wie, wie kan, in 's hemelsnaam! de deugniet, de lafaard, de snoodaard zijn, die ons zulke kool heeft willen stoven, zulke schande aandoen?’ riep eindelijk de moeder, uit hare gepeinzen ontwakende.

En daar Loken, verwonderd over de heftigheid van den uitval, haar met groote oogen aanstaarde, vervolgde zij:

‘Ja, kind, het bevreemdt u mij zulke leelijke woorden te hooren gebruiken; doch hoe meer ik het bepeins, hoe meer ik tot het besluit kom, dat hij geene andere namen verdient. Snood moet hij zijn, om twee menschen, die niemand kwaad doen en niet beter vragen dan met iedereen in vrede en vriendschap te leven,

zoo goddeloos te verongelijken; laf is hij zeker, die zich niet ontziet twee weerlooze vrouwen, eene moeder zonder echtgenoot en eene dochter zonder vader, zoo moedwillig te hoonen!'

''t Is inderdaad onvergeeflijk...' begon Loken.

'Onvergeeflijk! Zeg, dat het onmenschelijk, schromelijk is,' viel de weduwe haar in de reden; 'dat het den hemel om wraak roept... Ook, zoo ik den schelm, den overlaat, den schurk onder mijne handen hadde, levend zoude hij er niet uit komen... God vergeve mij de zonde!... Ik geloof, dat ik den moed zoude hebben hem met mijne nagels te verscheuren!'

'Moeder!' gilde Loken beangstigd.

'Gij hebt gelijk, kind!' sprak Mietriene bedarend. 'Het klinkt wreed, wat ik daar zeg, en nooit hebt gij iets dergelijks uit mijnen mond gehoord; maar ga de zaak eens met mij na, en gij zult mijne gramschap, mijne verbittering en de ongewone taal, welke zij mij ontlokt, verontschuldigen. Toen men vroeger, na den dood uws vaders, God hebbe zijne lieve ziel! ons miszag en verstiet, toen men ons met vingeren nawees en als slecht volk behandelde, heb ik niet gemord, niet geklaagd. Ik heb in stilte gezucht en geweend, zonder u zelfs in mijn leed te doen deelen... Het was, zegde ik mij, de gang van de wereld. Wij waren behoeftige lieden, en ik vond er niets ongewoons in, dat men ons met andere arme menschen gelijk stelde, dat men het goede vergat, dat wij gedaan hadden, om zich enkel

het verkeerde te herinneren. Doch sedert.... Men is tot ons teruggekeerd. Zij, die zich het onkristelijkst jegens ons gedroegen, zijn de eersten geweest, om ons na te loopen, om ons te smeeken ons met hen te verzoenen. Welnu, hebt gij mij hun vorig gedrag hun hooren verwijten? Hebt gij mij één oogenblik zien aarzelen hunne verschooningen aan te nemen? Neen, niet waar?... 't Is, dat ik, zoodra zij berouw toonden, alles vergeven en vergeten had... Maar nu, nu iedereen met ons schijnt vriend te zijn; nu allen veinzen ons op de handen te dragen; nu Melsen van den Hoogen weg, Heintje van de Groene dreef; nu onze rijkste boeren en pachters, tot Peerjan Claessens toe, ons naar de oogen zien en geene woorden genoeg vinden, om ons de een zijnen jongen, de andere zijnen broeder, de derde zijnen neef aan te prijzen; nu al de pachterssen en boerinnen ons beste vriendin voor en achter heeten en geene week laten voorbijgaan, zonder ons te bezoeken en ons op koffie, koekebakken, of rijstpap te vragen; dat er nu nog lieden gevonden worden, die ons durven aanranden, dat is te straf. Het bedroeft mij niet alleen; het verontwaardigt mij, het maakt mij razend!' voegde zij er wederom heftiger bij. 'Want zeg mij eens: wie kunnen wij, na zulk eene ondaad, nog betrouwen?... Het is om iemand aan Jan alleman te doen twijfelen... Ook geloof ik voortaan van al die vriendschapsbetuigingen, van al die liflafferijen en komplimenten niets meer, hoort gij, Loken? Er is geene

vriendschap, er zijn geene vrienden in de wereld, dat zeg ik en daar blijf ik bij!'

'En... Bruno dan?' vroeg Loken bedeesd.

'Bruno!' riep Mietriene, weêr schielijk bedarende, op eenen toon, die van een geheel ander gevoel dan kwaadheid getuigde, 'Bruno!... Gij hebt gelijk, Loken. Die is eene uitzondering, die is eene perel, een ware vriend. Hoe tijdig hij is komen toeschieten, om ons uit de verlegenheid te helpen!... En nogtans, moet ik u bekennen, dat ik van hem geene hulp verwachtte... Ik meende, dat hij niet meer van ons hield en ons stilaan begon te vergeten.'

'Bruno niet meer van ons houden! Hij ons vergeten! Zoude het mogelijk zijn? Hoe kondet gij zoo iets denken, moeder?' vroeg Loken ontsteld.

''t Is, dat hij sedert eenigen tijd bijna heel niet meer naar ons omziet,' was het antwoord. 'Ik had vroeger al bemerkt, dat hij minder kwam dan vóor onze erfenis. Ook was hij zoo vroolijk en gul niet meer met ons. Ik mag wat zijn, indien ik al de anderen niet eerder onze vrienden geloofde! Zelfs, - ik zal het u rechtuit zeggen, - verdacht ik hem nu en dan van een weinig afgunst...'

'Afgunstig, hij! O, geloof het niet! Hij is daartoe te braaf, te grootmoedig, te....'

Mietriene schudde het hoofd:

'Hoe legt gij dan zijn gedrag uit?' vroeg zij. ''t Is juist sedert dat wij geërfd hebben en dat iedereen ons

naloopt, dat hij meer en meer zich van ons verwijdert. Eerst kwam hij van tijd tot tijd nog eens; doch allengs minder en eindelijk geheel niet meer. Tegenwoordig zoude men zeggen, dat hij ons vlucht. Toen hij dezen ochtend vóor onze deur verscheen, was het veertien dagen geleden, dat ik hem had gezien... Wat anders dan afgunst zoude de oorzaak van zijn wegblijven wezen? Kunt gij 't raden? Zeg, Loken...'

'Ik!... Zoomin... als... gij... moeder,' stamelde het meisje zeer verward.

De zaak was, dat zij 't zeer wel ried, doch er niet durfde voor uitkomen.

'Wij hebben hem immers niets misdaan?' zei Mietriene. 'Ik ten minste heb mij niets te verwijten,' voegde zij er na een oogenblik peinzens bij; 'maar wat u betreft...'

'Wat mij betreft?' herhaalde Loken verbleekend.

'Nu ja, kind,!' hernam de moeder goedig glimlachende. 'Sedert ons erfdeel zijt gij evenmin dezelfde voor hem gebleven, meen ik te hebben bespeurd, dat gij hem met zekere fierheid behandelt. Gij haalt hem niet meer aan. Gij spreekt hem amper toe, wanneer hij hier is, en zit daar als eene, die geene drie kan tellen... Dat is verkeerd, Loken. De arme jongen heeft het aan u niet verdiend; en al hebben wij nu geld genoeg, dat is geene reden, om fier met hem te zijn... Hij heeft u altoos veel vriendschap toegedragen, en dat hij, ondanks den schijn, nog onze vriend is, heeft hij

dezen morgen getoond. Gij moet dus ook anders met hem wezen. Het is niet noodig, dat wij de menschen, die ons waarlijk genegen zijn, al hebben ze dan al geen geld, van ons verwijderen. Belooft gij mij daar eens aan te denken, uw ongelijk te herstellen en hem voortaan vriendelijker te bejegenen, meer toe te spreken? Belooft gij het?'

Loken werd rood als bloed. Zij konde eerst van ontroernis niet spreken, boog het hoofd en borst in zenuwachtig snikken los. Mietriene begreep, dat zij misschien te verre gegaan was, misschien te recht op den man af gesproken had, en poogde haar te troosten. Door hare toespraak bemoedigd, hief Loken eindelijk het hoofd, droogde hare tranen en verzekerde met klem, dat zij geenszins ten opzichte van den goeden Bruno veranderd was; dat zij nog altoos veel voor hem overhad, ja voor hem was, wat zij immer was geweest, zoo niet meer. Indien zij niet veel sprak, als hij bij haar aan huis kwam, dan beduidde zulks geenszins, dat zij zich fier met hem wilde toonen. Het was evenmin een teeken, dat zij niet meer van hem hield; integendeel... - dit laatste woord werd fluisterend uitgesproken. - Overigens beloofde zij in het vervolg zich anders te gedragen en te doen wat hare moeder verlangde. Deze ging voort:

'Maar daarmede is alles niet afgedaan. De dienst, welken hij ons bewees, is zeer gewichtig. Wij mogen dien niet onbeloond laten. Gij zijt, hoop ik, van mijn gevoelen?'

Loken haastte zich te verklaren, dat zij het op dit punt met haar volkomen eens was. Zij schatte den bewezen dienst, als het ware, nog hooger dan hare moeder, en vond, dat niets billijker was dan hem op eene waardige wijze te vergelden.

‘Laat zien,’ ging de weduwe voort, ‘wat zullen wij voor Bruno doen? Het mag geene kleinigheid zijn, Het zoude van onzen kant weinig dankbaarheid aanduiden. Wat denkt gij er van? Zoo wij hem eens voorstelden bij ons te komen wonen, en hem eene meer dan gewone huur gaven?’

Verschrikt sprong Loken op. Deze reis was zij zoo ontsteld, dat zij beefde als een blad.

‘Dat niet! In 's hemels naam, dat niet!’ riep zij.

Met bevreemding staarde Mietriene haar aan:

‘En waarom niet?’ vroeg zij. ‘Wij hebben er immers reeds verscheidene malen van gesproken een' knecht te nemen, liever dan met daglooners te blijven werken? Ziet gij, Loken? boeren moeten wij, en hoe meer hoe liever. Waarom zijn wij anders rijk? Mij dunkt, dat er niets schooners in de wereld is, en mijn grootste verdriet is vele jaren geweest het niet te kunnen voor eigen rekening. Nu, om met goed gevolg te boeren, hebben wij ten minste één' knecht noodig. Met daglooners werken is wel en goed; doch er moet iemand zijn, die de hooge hand over hen heeft, anders loopt alles in de war. En vermits wij voornemens zijn stilaan meer land te bebouwen, hebben wij zoo iemand volstrekt

noodig. Nu gaat het nog tamelijk; maar later, als wij meer land zullen hebben, als wij de akkers, die uw oom ons naliet, zelven bearbeiden, wordt een opperknecht ons volstrekt onontbeerlijk. En ik vraag het u: wie zoude ons beter dan Bruno te stade komen? Hij kent meer van den boerenstiel dan wie 't ook zij, en wordt om zijnen ijver en zijne oppassendheid door allen geroemd. Het ware een middel om hem en tevens ons zelven dienst te bewijzen. Peerjan betaalt hem schandelijk slecht; iedereen is er mede gemoeid. Wij zouden hem goed betalen, en hij zoude onze belangen behartigen, alsof het zijne eigene belangen waren, daar ben ik zeker van. Zijt gij 't niet eens met mij?'

Loken had den tijd gehad te herstellen: zij beefde niet meer zoo zienlijk; maar toch lag er nog altoos iets angstigs in hare stem, toen zij antwoordde:

'Ik geloof met u, dat hij onze belangen zoude ter harte nemen; doch... Wat zouden onze buren, wat zoude heel de parochie zeggen, indien wij een' zoo jongen knecht, wanneer wij Bruno namen? Men heeft ons te zamen zien opgroeien, men weet hoe onscheidbaar wij waren, ik en Bruno. Er werd vóor jaar en dag, dat is korts vóor dat wij erfden, reeds over gesproken, ik weet het. Denkt gij niet, dat het nog meer opspraak zoude wekken, indien hij bij ons woonde? Men zoude ons, men zoude mij nageven, dat wij hem opzettelijk in huis hebben gelokt, omdat..., dewijl ik...' stamelde zij weèr. kleurend. 'Gij zult dat begrijpen... Ook

smeek ik u nogmaals, moeder lief, aan uw ontwerp geen gevolg te geven. Het zoude mij wezentlijk bedroeven, indien gij het ten uitvoer bracht; en gij bemint mij te zeer, om mij dit verdriet niet te sparen.'

Mietriene haalde de schouders op:

'Gelijk gij wilt,' mompelde zij; 'ofschoon ik u zal bekennen, dat ik niet zie, welk kwaad er zoude in bestaan, wat onze buren en andere parochianen er zouden kunnen op afwijzen... Doch gij moet het weten... Als 't u waarlijk zoude bedroeven, spreken wij er niet verder over... Laat zien: wat zullen wij dan doen? Want iets dienen wij in allen gevalle te doen.'

'Ongetwijfeld!' zei Loken.

'Indien wij hem eens een schoon zilveren horlogie kochten, he? Hij heeft geen, de sukkel; en 't zoude hem wellicht veel genoegen baren... Hij zoude nevens de andere jongens kunnen uitpakken...'

'Inderdaad!'

'Maar neen; wat spreek ik van "uitpakken"? Zelfs met een horlogie zoude hij 't niet kunnen. De arme jongen heeft schier geene kleederen aan het lijf en ziet er ook des zondags zoo pover uit, dat men hem zoude eene aalmoes geven... Ja, hij kan geene koopen: Peerjan houdt hem zijn loon achter op de gewetenlooste wijze: iedereen spreekt er schande van... Zoo wij hem eens geheel in het nieuw staken? Het ware tenzelfden tijde eene goede les voor zijnen schrokkigen meester.'

Alhoewel een eenvoudig dorpmeisje, bezat Loken die fijngevoeligheid, welke, wat men ook bewere, veeleer aan het hart dan aan den geest, meer aan de geaardheid dan aan de opvoeding haren oorsprong dankt en, even als de ware beleefdheid, niets gemeens heeft met de uiterlijke vormen, waarin men ze gewoonlijk doet bestaan. Ook begreep zij, dat het schenken van een zilveren horlogie of van een pak nieuwe kleederen aan haren ouden speel- en schoolmakker, aan den braven borst, die haar zulke welsprekende blijk van de standvastigheid zijner vriendschap had gegeven, niet veel meer dan eene bedekte aalmoes zoude wezen, beter geschikt om haren redder te vernederen, dan om hem hare dankbaarheid te betuigen, veeleer berekend, om de waarde zijner goede daad te verminderen, dan om die daad op eene waardige wijze te beloonen. Zij poogde het hare moeder diets te maken. Het kostte haar niet weinig moeite, deze van de gegrondheid harer aanmerkingen te overtuigen. Mietriene, eene doorgoede vrouw, zelfs niet van zekere kieschheid beroofd, maar veel minder teêrgevoelig dan hare dochter, konde niet verstaan, hoe een geschenk, dat haar vrij aanzienlijk scheen, een' dompelaar als Bruno zoude vernederd hebben. Het moest hem, meende zij, integendeel vernedering sparen, daar 't hem zoude in staat stellen zich des zondags nevens de andere dorpjongens te vertoonen, zonder door zijne kleedij bij hen af te steken. Er lag iets waars, in die wijze van redeneeren.

Nogtans slaagde Loken, na lang praten, erin haar van het denkbeeld tijdelijk af te brengen. Nu bleef echter het gewichtige vraagstuk der belooning weder onopgelost. Na veel over en weder spreken, wikken en wegen, zonder die oplossing eenen stap nader te komen, viel Loken iets in:

'Waartoe ons haasten?' vroeg zij. 'Wie weet wat eerlang kan gebeuren? Misschien doet zich weldra eene gelegenheid op, die ons toelaat Bruno van dienst te zijn en tevens allen schijn van vernedering te vermijden. Hij is onlangs, even als ik, achttien jaar geworden: ik herinner mij, dat wij allebei in April verjaren. Hij zal dus binnen eenige maanden aan de loting moeten gaan denken.... En zoo hij er inviele!... Ik weet..., ik meen te weten, dat hij ongaarne soldaat zoude worden, en ik... en wij zelven zouden het met spijt zien, niet waar? Wat dunkt u, moeder? Zoo wij hem des noods vrijkochten?'

Thans was het de beurt van Mietriene verschrikt op te springen. Een plaatsvervanger!... Het denkbeeld, ofschoon niet rechtstreeks uitgedrukt, deed haar het kiekenvleesch krijgen. Zij vond de belooning wat.... grof. Niet dat zij gierig was; verre van daar. Maar, even als alle buitenmenschen, kende zij de waarde van het geld en... voor het afsnijden van eenen strooman verscheidene honderden franks betalen!... Het kwam haar voor, dat er geene verhouding tusschen den dienst en de vergelding zoude wezen.

‘Weet gij wel, dat het veel, schromelijk veel zoude kosten?’ merkte zij aan.

‘Wat geeft het? Wij moeten immers op een paar honderd franken onder of boven niet zien?... Dan ten minste zoude hetgeen wij voor hem doen, eenigszins tegen hetgene hij voor ons deed, opwegen.’

Het was, gelijk wij zegden, niet teenemaal het gevoelen van Mietriene. Ook ging zij nog eenigen tijd voort met zwarigheden in Loken's voorstel te vinden en te klagen, dat dit voorstel de opoffering van een' boel, een' ganschen boel geld medebracht.

‘Lieve moeder, denk daaraan niet,’ vleide Loken. ‘Denk liever aan de schande, waarvoor hij ons behoedde. Zoudt gij u van deze niet voor elke som, al ware het zelfs voor duizenden franken, hebben willen vrijkoopen?’

‘Wat dat betreft, zeker, zeer zeker!’ haastte de moeder zich te antwoorden. ‘En zoo men mij dezen ochtend, toen die weêrgasche strooman als uitdagend voor ons venster zwierde, beloofd hadde er ons ten koste van de helft der erfenis van Sus oom van te ontslaan, ik geloof..., ja, ik geloof, dat ik niet zoude geaarzeld hebben. Bij dat al...’

‘En thans, thans dat Bruno belangloos ons van het spotbeeld verloste, zoudt gij aarzelen hem, niet de helft, maar een zeer gering gedeelte der erfenis te schenken? Komaan, moeder: dat meent gij niet.’

Mietriene dacht een luttel.

‘Welnu, het zij zoo!’ sprak zij. ‘Gij moet het overigens best weten; want 't geld is het uwe...’

‘Het uwe, gelijk het mijne, moeder!’ riep Loken haar teederlijk omhelzende. ‘Zoo gij er tegen zijt...’

‘O, in 't geheel niet! Van het oogenblik, dat gij het verlangt, heb ik er vrede mede. Wij zullen des noods hem dus vrijkoopen. Doch in afwachting, dient er iets gedaan. Wij mogen den jongen intusschen niet laten denken, dat wij ondankbaar zijn... Wat echter aangevangen?’

‘Al wat gij wilt!’

Eens de moeder tot hare gedachte overgehaald hebbende, viel het Loken niet moeilijk zoo te spreken. Haar doel was bereikt, en van dan af konde het overige voor haar slechts bijzaak wezen. Ten andere hoopte zij ook voor die bijzaak hare moeder in hare zienswijs te doen deelen.

‘Luister,’ zei Mietriene: ‘ik geloof, dat ik iets heb... Wij zullen beginnen met hem aan te halen. Als gij er tegen opziet hem te vragen, waarom hij niet meer komt, zal ik het doen. Laat mij begaan: hij zal komen, veel komen, gelijk vroeger, ik beloof het u... Wat zoude mij, bij voorbeeld, beletten hem des zondags op koffie te verzoeken? Waarom zoude hij zelfs in de week niet nu en dan des avonds ons een half uur gezelschap houden, een glas bier met ons drinken? Ik zal hem formeel te kennen geven, dat het ons alleraangenaamst zoude wezen. Dan zal hij verstaan, dat wij hem nog immer even

genegen zijn, dat wij wel voor anderen, doch niet voor hem, fier willen zijn op onze erfenis, en dat hij ongelijk gehad heeft zich uit hoofde van die erfenis van ons te verwijderen... Maar dan ook moet gij zorgen niet zoo stijf en woordkarig met hem te wezen. Gij moet hem een vriendelijk gelaat toonen en bewijzen, dat gij, gelijk gij zegt, nog altoos dezelfde voor hem zijt; dat uwe ingetogenheid niet beduidt, wat hij meent,... hoort gij? Wat drommel, kind! het is goed op uwe jaren zedig en bescheiden te zijn, vooral in tegenwoordigheid van jonge lieden; maar Bruno is niet iedereen. Hij is onze oudste en trouwste vriend; en wat ook de menschen praten, voor hem moogt gij eene uitzondering maken. Dat is zeer natuurlijk. Zelfs begrijp ik niet, hoe gij met hem u onverschillig en koel hebt kunnen aanstellen... Belooft gij mij nogmaals voortaan anders te zijn en hem heuscher te ontvangen?'

Het denkbeeld den vriend harer jeugd op nieuws dikwijler in hare nabijheid te zien en even gemeenzaam als weleer met hem om te gaan, bracht Loken bijna wederom van haar stuk. Zij deed zich zelve geweld en poogde de ontroernis machtig te worden, die dreigde haar nogmaals te overmeesteren. Het gelukte haar in zoo verre, dat zij vrij duidelijk, doch niet zonder een luttel beven, konde stotteren:

'Ik... be...loof... het u, moeder!'

'Dat blijft gezegd!' hervatte Mietriene vroolijk. 'En als hij dan weêr dagelijks hier in huis is, met ons

kout als voor en na, in de week zijn glaasje bier en des zondags koffie drinkt, zullen wij misschien hem kunnen overhalen, om... Want, ziet gij, Loken? ik blijf bij mijn besluit: een horlogie en betere kleederen moet hij hebben, al zoude de onderste steen de bovenste komen. Des noods stel ik hem voor geld van ons ter leen te nemen. Ja, 'k zal mij boos houden, indien hij weigert of zich vernederd gevoelt. Het heeft mij reeds lang genoeg gepijnigd den goeden, aartsgoeden Bruno als eenen bedelaar gekleed te zien!'

Nog een' geruimen tijd werd er over Bruno, den strooman, de loting, het zilveren horlogie en het pak nieuwe kleederen gesproken. De slotsom van het onderhoud bleef dezelfde. Viel de jongen er in, men zoude hem van den soldatendienst vrijkoopen. In afwachting zoude Mietriene zorgen, dat hij haar als vroeger bezocht, en Loken zoude er zich op toeleggen hem hare koelheid en sprakeloosheid van den laatsten tijd te doen vergeten. Wat het schenken van elke andere belooning of het voorschieten van geld betreft, dat bleef voor alsnog onbeslist, daar de vrouwen, na eene redekaveling, die het overige van den dag voortduurde, het niet eens konden worden omtrent het al of niet betamelijke van eene dergelijke vergelding.

X.
Een ander plan.

Omtrent drie maanden later zaten, op zekeren avond, Peerjan Claessens en zijn zoon in hetzelfde vertrek bijeen, alwaar wij weinige dagen vóor den eersten Mei hen over Loken en hare ouders hoorden redeneeren, alwaar het plan ter bevordering van Tistes verkeer, bij middel van eenen strooman, werd beraamd. Ditmaal bevredigden zij zich niet met rooken en praten. Zij dronken tusschen beide een glas goed bier, iets wat stellig niet alle dagen gebeurde en slechts in uitzonderlijke gevallen mocht plaats grijpen. Zulk geval had zich echter heden voorgedaan. Er had namelijk eene koe gekalfd, en te dier gelegenheid had Peerjan ‘van zijn hart een'

steen’ moeten maken. In andere woorden, hij had er moeten toe besluiten voor den ‘meester’, dat is den veearts, die het jonge rund in de wereld zoude helpen, een' stoop garsten uit ‘de Kroon’ te laten komen. Immers zijn huisbier was zoo slecht, dat hij 't geen' vreemde durfde voorzetten, en de knechts en meiden zelven het van een pas lieten staan. Na de gelukkig volbrachte verlossing, was de man van de kunst vertrokken, en waren vader en zoon in de keuken alleen gebleven om het overschot van den stoop te ledigen, terwijl de knechts en meiden zich in den stal verder met de kalfkoe, haren ‘mutten’(1) en al de bijzonderheden, welke dezes komst in de wereld hadden gekenmerkt, bezig hielden.

De Claessensen waren begonnen met insgelijks over de ‘bonte’ - de kalfkoe, - en haar jong te spreken. Het vraagpunt van het al of niet ‘opzetten’(2) was lang en breed behandeld geworden. Na rijp beraad had men beslist het kind zoo spoedig mogelijk van de moeder te scheiden en den mutten aan eenen beenhouwer van de stad, wiens klanten, zoo 't scheen, bijzonder op ‘hannekensvleesch’(3) gesteld waren, over te laten. Eens dit gewichtig punt afgedaan, was men ongevoelig op een ander vrij belangwekkender onderwerp, den persoon van Mietrienes dochter, gekomen.

‘Gelijk ik zeg, vaâr,’ sprak Tist met eene menge-

(1) Zeer jong kalf.
(2) Opkweeken.
(3) Vleesch van een nuchter kalf.

ling van toorn en weemoed, die zijn leelijk wezen dubbeld leelijk maakte, ‘gelijk ik zeg: alle avonden, onmiddellijk na den eten, steekt de bedeljongen zijne pijp op en doet alsof hij het veld inkuiert. Maar 't is enkel voor gedoogen. Zoodra hij achter ons aardappelveld komt, slaat hij links om, bereikt het weidepad en sluipt naar de Megancks toe. Daar zit hij dan met Loken en hare moeder te kouten en te keuvelen, dat het iemand door de ziel snijdt. Wat zij vertellen, weet God de Heer. Ik geloof vast, dat zij kwaad van u spreken, vaâr. Er komt geen einde aan hun gebabbel; en, als hij haar verlaat, dan is het een “goeden nacht!”, een “slaap gerust!”, een “tot morgen!”, dat ge er misselijk van wordt. Ik heb het reeds dikwijls gehoord, want ik kan mij van die drommelsche gewoonte, 's avonds rond Mietrienes woning te slenteren, niet ontmaken... Ik vrees, dat het op een huwelijk tusschen hem en Loken zal uitdraaien!’

Bijna sumpend besloot Tist met dien ontmoedigenden volzin zijne rede. Peerjan werd door de droefheid van zijnen erfgenaam zoodanig getroffen, dat hij het glas bier, hetwelk hij aan zijne lippen wilde brengen, terugtrok en onaangeroerd op tafel zette.

‘Op een huwelijk!... Dat zoude de. satan!...’ riep hij verbleekend. ‘Gij zult u bedriegen, Tist!’ voegde hij er na eene korte pooze bij.

‘Ik ben er haast zeker van!’ zei Tist. ‘Gij moest eens hooren, hoe vriendelijk Mietriene hem toespreekt.

“Brunoken” langs hier, “Brunoken” langs daar: 't is al “lieve vriend, beste jongen” en “brave borst”, wat de klok slaat. En Loken dan! Dat is nog veel erger. Hare stem klinkt gewoonlijk zoet; maar als zij hem het woord toestuurt, komt het mij voor, dat zij ze nog zoeter poogt te maken. Men zoude zweren, dat zij een liedje zingt... Het is om dol te worden!’

‘Duivekaters!’

‘Ziedaar nogtans het gevolg van uw plan!’ jammerde Tist voort. ‘Hadden wij den strooman niet gehangen, de verwenschte knaap hadde hem niet kunnen afsnijden; en hadde hij de gelegenheid niet gehad haar dien dienst te bewijzen, ze zouden nu met hem zoo straf niet ingenomen zijn. Ge moet met mij bekennen, vaâr, dat wij fel gekemeld hebben. Uw ongelukkige inval heeft alles bedorven. Hij zal schuld zijn, dat de leeperd mij het meisje voor den neus wegvrijdt!’

Peerjan werd lastig.

‘Zwijg, Tist! gij weet niet wat gij zegt!’ beet hij den sumper toe. ‘Als hij u Loken voor den neus wegvrijdt, dan zal het uwe eigene schuld zijn. Waarom klaart gij zelf uwe zaak niet beter? Wat gij ook zegget, de inval was zoo ongelukkig niet; en zonder de tusschenkomst van den bedeljongen, zoudt gij de eerste zijn om het te bekennen. Ons plan was fijn, zeer fijn berekend, zeg ik. Het is niet gelukt! Wat bewijst zulks? Alsof de schoonste plannen altoos gelukten!... Doch, daarom geen' moed verloren!’ liet hij er kalmer op

volgen. ‘Er staat niet anders op dan het met een nieuw plan te beproeven.’

‘Wat zoude het helpen? Hij zit er “gezoden en gebraden”(1) in huis; en al wat gij kunt uitpeinzen, zal er hem niet aan de deur krijgen: zondag laatst heeft hij alweèr koffie bij haar gedronken!’

‘Hem niet aan de deur krijgen!... Dat zullen wij zien!... Het groote punt is deze reis op een nog beter plan de hand te leggen, op een plan, dat hij onmogelijk kunne omverstooten... Zoo ik hem ruzie zocht en den dienst opzeide?... Ik zoude het noode doen; want hij werkt voor twee en is, onder ons gezegd, een van de bedrevenste knapen, die ooit in den polder den ploeg hanteerden; doch vermits hij u zoo onbeschaamd in den weg loopt, aarzel ik niet... Wat denkt gij? Zoo ik hem doorzond?’

‘En dan?’

‘En dan! Wel hij zoude verplicht zijn het dorp te verlaten en naar elders op te krossen.’

‘Alsof er geene lieden in de parochie waren, die maar op eene gelegenheid wachten, om hem in dienst te nemen! Ik wed, dat er tien gereed zijn, om hem met open armen te ontvangen.’

‘Gij hebt, jandorie! gelijk. Ik ken er verscheidene, die reeds herhaalde malen poogden hem door beloften van hooger loon en lekkerder eten en drinken van ons

(1) Hij is er gedurig en wordt er wel onthaald.

te troggelen. Ik begrijp zelfs niet, wat den domkop tot hiertoe belet heeft naar hunne voorslagen te luisteren en den koop toe te slaan. Ik had daaraan eerst niet gedacht; doch nu gij 't zegt, valt het mij terug in... Iets anders dus!... Het zoude iets moeten zijn, dat hem in eenen kwaden reuk brengt, de parochianen schuw van hem maakt en hem dwingt verre, heel verre van hier te gaan, om zich te verhuren... Laat zien: zoude er geen middel wezen hem van ontrouw, van diefstal te beschuldigen?... Met de eene of andere kleinigheid in zijn sluitmandje te moffelen, zouden wij er misschien in slagen...'

'Ons door iedereen te doen uitlachen!... Hij staat als een toonbeeld van goede trouw, als een wonder van eerlijkheid te boek, sedert dat hij u het geld van den marktdag wederbracht, dat gij de stommigheid gehad hadt, bij uwe terugkomst uit de stad, aan "'t Palingshuis" te verliezen.'

'Ook waar, sapperdeboeren!... En toch dient er iets gevonden, iets, dat doorslaat en werkt... Ha!... Daar heb ik het, geloof ik!... Wij zullen hem met een' onzer jongens aan het vechten, maar dapper aan het vechten helpen.'

'Aan het vechten?... Ik zie niet, dat wij daar veel zullen bijwinnen.'

'Hoe, gij ziet niet? Wees toch verstandig, Tist. Vooreerst zoude het de faam van braafheid, welke hij geniet, veel afbreuk doen, vooral indien wij er ons

een weinig mede bemoeiden, hem behendig links en rechts zwart maakten. Wij zouden, bij voorbeeld, dezen en genen in het oor kunnen fluisteren, dat hij niet is wat hij schijnt, dat hij van jongsaf een ruziemaker geweest is, die alleen aan onze inschikkelijkheid zijn veeljarig verblijf op onze hoeve te danken had. Hiertoe zoude zijn vroeger plukharen met u en anderen voor Loken ons wel te stade komen. Verder zouden wij laten vermoeden, dat wij uit goedheid daarvan niet eerder spraken, maar thans, daar hij ook in 't openbaar vecht, niet meer willen zwijgen. Het zoude ras hem in het hatelijkste daglicht stellen, zonder te rekenen, dat hij, een duchtig pak slagen gekregen hebbende, zoude bang worden en er niet aan houden in de nabijheid eens overwinnaars te blijven, die hem bij tijd en gelegenheid een tweede konde toedienen... Ja, ja!... Dat is het! Wij moeten hem aan het vechten helpen.'

'Maar als hij niet vechten wil?'

'Laat dat aan mij over. Er is middel den vreedzaamste zoo venijnig te tergen, zoo bloedig te beleedigen, dat hij er niet buiten kan. Een schaap zelf, als men het tot het uiterste drijft, laat zijne tanden zien.'

'Het is juist; doch... indien eens hij overwinnaar bleve en zijnen terger een braaf pak slagen toediende?'

'Daarvoor zullen wij zorgen... Ten andere, dat zoude misschien nog meer koren op onzen molen zijn. Dan konden wij hem als een' hardnekkigen vechtersbaas, als den lijvigen droes afschilderen, hem zoo hatelijk

maken, dat niemand, Mietriene en Loken allerminst, verder met hem zoude durven omgaan.'

'Maar... maar... als zij, ondanks dat alles, weigerden de oogen te openen?'

'Onmogelijk! 't Zijn twee onnoozele slooren, bang als wezels en benauwd zelfs voor hare schaduwe. Het was inzonderheid op hare blooheid, dat ik met den strooman rekende. Van het oogenblik, dat zij zullen gewaar worden, hoe hij door iedereen niet slechts versmaad, maar letterlijk verfoeid wordt, zullen zij, al ware voor haar zijne onschuld zonneklaar, het niet wagen hem nog ten harent te ontvangen.'

'Ik geloof, dat gij gelijk hebt, vaâr.'

'Zeker heb ik gelijk, jongen. Wees gerust: ditmaal is ons plan allervoortreffelijkst, kan het niet mislukken. Het moet en zal ons toelaten twee vliegen in éenen klap te slaan. Vooreerst wordt hij, hoe 't ook ga, gestraft voor de teleurstelling, welke hij ons berokkende; ten tweede wordt hij gedwongen de plaat te poetsen en u het veld vrij te laten. Nog eens dus: wij doen hem vechten. Laat zien, met wien? Want daar hangt veel van af. Wij zouden een' kerel moeten hebben, die van geen klein gerucht vervaard en nagenoeg zeker is het onderspit niet te delven; want ik houde er nog meer aan, dat hij eene rossing bekome, dan eene geve... Het zoude een moetenzijn, die daarbij ietwat een' hekel aan hem heeft, en dien wij gemakkelijk tegen hem kunnen opmaken. Kent gij zoo geen' onder uwe kornuiten?'

Tist doorliep de lijst zijner makkers. Wel bevonden zich onder dezen verscheidene, die, ook op Loken dol verliefd en derhalve op Bruno gebeten, vurig wenschten hem de gunst, waarin hij meer dan ooit bij de vrouwen stond, duur te doen betalen; doch geen hunner scheen hem mans genoeg om het tegen den wees, die, hoe tenger ook, niet zoo zwak leek te zijn, op te nemen. Koeten waren 't, even als hun rosse vriend, die verre van Bruno te lijve te willen, integendeel, trots hunnen heimelijken wrok, zich wel wachtten hem het vuur aan de schenen te leggen.

Daar schoot Peerjan iemand te binnen:

'Marus!' riep hij eensklaps, nadat zij te vergeefs den rei van Tistes makkers gemonsterd hadden.

'Inderdaad!'

'Hij is de man, dien wij zoeken!'

'Hij zoude vast er niet aan denken terug te deinzen!'

'Wij kunnen geenen beteren terger vinden!'

Marus was een grove, domme en woeste kinkel, sedert eenigen tijd door de Claessensen als knecht aanvaard, wijl niemand hem wilde, en hij met eene kleine huur moest voor lief nemen. Uit de omstreken van Lier, alwaar hij achtervolgens, om zijne opvliegendheid en zijn onverdraaglijk karakter, op een half dozijn hoeven zich deed wegjagen, was hij naar den polder afgezakt. Alvorens in Austruweel aan te komen, had hij beurtelings te Eeckeren en in verschillende andere polderdor-

pen gediend en overal den naam van een' ruwen gast en een' onverbeterlijken twistzoeker nagelaten. Herhaalde malen had hij, ter oorzake van kloppartijen, met de justicie een eitje te pellen gehad en was hij, of voor zijne eigene heldendaden of voor zijne deelneming aan die van anderen, tot geldboeten en kleine gevangenisstraffen verwezen geworden.

Dien woestaard besloten zij te gelasten met de taak Bruno te tergen, uit te dagen, tot vechten te dwingen. Wat Peerjan op het denkbeeld bracht hem aan te duiden, was deze omstandigheid, dat juist toen Tist den laatsten man van de lijst zijner makkers voor die taak ongeschikt verklaarde, het geluid eener brullende stem, die eens stiers niet ongelijk, tot de keuken doordrong en duidelijk een' nog al hevigen twist liet vernemen. Die stem was degene van Marus. Met de overige dienstboden in den stal gebleven, had hij, naar loffelijke gewoonte, niet lang gewacht met een' hunner aan 't krakeelen te gaan en zijne licht ontvlambare woede in luide bedreigingen, met vloeken en verwenschingen doorspekt, lucht te leven. Om aan den opkomenden storm een einde te stellen en tevens te hooren, in hoeverre de vechtlustige dommekracht geneigd zoude zijn hunnen wrok aan te kleven, oordeelden vader en zoon het geraadzaam hem seffens te roepen.

Hij kwam. Nog vloekend trad hij de keuken binnen. Het kostte hun weinig of liever geene moeite hem tegen Bruno op te maken, daar het juist deze was, met wien

hij, om eene onbeduidende kleinigheid, in den stal was aan den gang geraakt. Die gunstige gelegenheid wist Peerjan meesterlijk te benuttigen. Het gevolg laat zich raden. Toen een half uur later Marus de keuken verliet, was alles tusschen hem en zijne meesters afgesproken, had hij met vreugd er in toegestemd aan de uitvoering van Peerjans tweede plan mede te werken, eerlang als hun wreker en voorvechter op te treden. Hij had zich gelast den bedeljongen voor de verijdeling van hun eerste ontwerp te straffen en tot opkrossing naar eene andere gemeente te dwingen. Hij had beloofd hen twee vliegen in éenen klap te helpen slaan; hij had versproken Bruno de ribben te breken.

XI.
Op de kermis.

Behalve hare jaarmarkt, die den zondag vóor den eersten Mei gehouden wordt, viert de gemeente Eeckeren, laat in den zomer, in de maand September, eene kermis, die onder de befaamdste van den polder gerekend wordt. Niet alleen de bewoners der omliggende vlekken, dorpen en gehuchten, ook de stedelingen komen er in grooten getalle naar toegestroomd.

Eeckeren is geen gewoon dorp. Hoofdplaats van een vredegerechtskanton, dat de gewichtigste poldergemeenten bevat, telt het eene bevolking van ruim vier duizend zielen voor eene oppervlakte van vijf duizend hektaren. Het is op omtrent anderhalve mijl afstands

van Antwerpen gelegen, links van de groote baan, die van deze stad naar Berg-op-Zoom voert. Tegenwoordig loopt de ijzerenweg op Holland er voorbij; doch in den tijd, waarop onze historie voorviel, bestond die weg nog niet. De inwoners geneeren zich niet uitsluitelijk met den landbouw, gelijk die van de meeste dorpen; vele leggen zich op de nijverheid toe. Men vindt onder hen lijnwaadwevers, steenbakkers, huidevetters, olieslagers, cicoreibereiders, enz., zonder van de brouwers, molenaars en andere industrieëelen te gewagen, die men overal ten platten lande aantreft. Neemt men daarbij in aanmerking, dat Eeckeren eene zeer fraaie en rijke plaats is, van ettelijke lusthoven en buitenverblijven omgeven en in de geschiedenis vermeld; dat men er de puinen ziet van een oud kasteel, hetwelk eens den prins der Vlaamsche schilders, den grooten Rubens, toebehoorde, en alwaar hij, wanneer hij te Antwerpen verbleef, het schoone jaargetijde placht door te brengen; dat de Hollandsche veldheer Obdam er in 1703 den Franschen maarschalk Boufflers het gevecht leverde, onder den naam van ‘Slag van Eeckeren’ bekend; dan moet men bekennen, dat het van meer beteekenis dan menige zoogenaamde stad in het buitenland is en, even als vele andere onzer bloeiende en volkrijke gemeenten, in Frankrijk, bij voorbeeld, zich met sommige hoofdplaatsen van provincie of ‘chefs-lieux de préfecture’ zoude kunnen meten.

Wij zijn op de kermis van Eeckeren. De toeloop is

ontzaglijk, wat zeggen wil, aanzienlijker dan op andere jaren. De straten zijn met vreemde bezoekers dicht bezaaid, en nog komen gedurig nieuwe toe, en wemelen al de wegen en paden, die naar de kuip van het dorp leiden, van steedsche wandelaars, danslustige paarkens, luidruchtige boeren en boerinnen, kermisvolk van allen stand en ouderdom. De stedelingen hebben den onvermijdelijken spotlach om den mond, waarmede de Antwerpenaar meent het gevoel zijner meerderheid te moeten uitdrukken, zoodra hij buiten de muren zijner geliefde Scheldestad treedt; de paarkens gaan gearmd, hand aan hand of, gelijk in de schilderijen van onzen onnavolgbaren Teniers, mekaâr omstrengelend, vertrouwelijk keuvelend, bezijden de baan; de niet vrijende boeren en boerinnen kuieren in breede rijen al zingende voort, de meiskens voorop, met de wapperende hardgekleurde linten op den spanen hoed, de jongens, met de witte steenen pijp in den mond, achteraan. Al de herbergen en drinkhuizen zijn propvol; overal, waar bas of vedel klinkt, wordt gedanst, dat de grond davert. Aan poppen-, koek-, en wafelkramen is geen gebrek, zoomin als aan kwakzalvers, liedjeszangers, draaiorgels, mallemolens en andere spelen. Ginds bij het gemeentehuis, bemerken wij eenen troep kunstenmakers en springers, met vuilwitte broeken en Turksche vestjes met looverkens. Daarnevens staat een' hongerige goochelaar, die levende konijnen van onder verroeste blikken bekers toovert, neuzen afsnijdt en weder aan-

zet, zonder dat men een spoor van wonde ontdekt, pannekoeken over een oordjeskaarsje bakt en op het schitterend onthaal pocht, dat hem van wege keizers en koningen is te beurt gevallen; verder een magere kerel met een engsluitend rood buis, die, door eene koperen spreektrompet in gebroken Duitsch zich te bersten schreeuwt, dat hij ‘kasseien’ met zijne vuist aan stukken slaat en dikke stuivers met zijne voortanden overbijt; en nog verder de tent eener kaartenkijkster en waarzegster, die met schorre jeneverstem den gapenden omstanderen belooft hen ‘voor vijf centen maar!’ in eenen wonderspiegel de flinke jonge heeren of de bekoorlijke dames te laten zien, met wie zij zullen in den echt verzamen en een leven van rijkdom en genot, van liefde en gelukzaligheid slijten. De bedelaars, tuischers, straatbengels en zakkenrollers zijn aan alle kanten in de bonte menigte verspreid en wedijveren om, ieder op de hem eigene wijze, den vroolijken kermisgasten hun geld te ontfutselen en, eer de avond invalt, eenen overvloedigen oogst koperen of zilveren munt op te doen.

Daar Eeckeren slechts een uur van Austruweel ligt, zijn vele Austruweelenaars naar de kermis gekomen. Onder hen bevinden zich Mietriene met haar Loken, Peerjan met zijnen Tist, Bruno en Marus. Tist is ‘op zijnen paaschpronk’[(1)]. Hij draagt zijn roodzijden

(1) Heeft zijne beste kleederen aan.

vest, met gele bloemen gelijk goud, en zijne ottervellen klak, die aan zijn' vader stukken van menschen kost. Bruno is, als gewoonlijk, pover aangekleed en pakt met geen zilveren horlogie uit, wat bewijst, dat Loken hare moeder van het denkbeeld afgebracht heeft hem het geschenk aan te bieden, welk zij hem eerst had toegedacht. Marus, ofschoon zijn gewaad beter zij en niet bij dat der andere boerenknechts afsteke, ziet er niet half zoo ordentelijk uit. Domme driestheid en onbeschaamde krakeelzucht staan op zijne grove tronie te lezen. Te Eeckeren gewoond hebbende, is hij al vroeg op de kermis aangeland, om in het geleide eeniger oude vrienden, ruwe knapen van zijne soort, met het bier van menige kroeg de kennis te vernieuwen. Ook schijnt hij vast te hebben besloten het feest niet te verlaten, alvorens aan eene kloppartij te hebben deel genomen. Dreigend kijkt hij iedereen onder den neus, werpt hun, die het hart hebben hem te bezien, uittartende grofheden toe, stampt en stoot al wie zich niet haast hem uit den weg te gaan. Hij heeft geheel het voorkómen van eenen bijtachtigen bandrekel, die, van de ketting losgelaten, op de gelegenheid vlamt een' zijner kollega's en des noods dezes meester naar den strot te vliegen.

Doch treden wij een van de drukst bezochte gestichten, de gunstig gekende ‘Halve Maan’, binnen. Het is er ‘groot bal gratis’, wat beteekent, dat de inkoom vrij is, maar dat zij, die verlangen te dansen, den speellieden voor elke kwadril twee centen betalen. Een

oorverdoovend geraas en eene stikkende hitte heerschen in de wijde gelagkamer, waaruit een zwoele damp, eene mengeling van zweetlucht, tabakrook, bieren jenevergeur, u tegenwalmt. De dansende paren zijn zoo talrijk, dat zij nauwelijks ruimte hebben om zich te bewegen, en dat hunne voeten gestadig met de schenen hunner buren in aanraking komen. Rond de dansers staan de toeschouwers, terwijl de meer bejaarde bezoekers van ‘de Halve Maan’ op de banken, rondom de zaal langs henen den muur bevestigd, hebben post gevat.

Onder de toeschouwers ontdekken wij Bruno, die met blijkbare belangstelling de bewegingen, huppelingen en dooreenslingeringen der dansenden gadeslaat. Niet verre van hem staat de halfbeschonkene Marus met zijne waardige gezellen. De woestaard wordt met elk glas bier, dat hij door zijne keel giet, driester en onbeschaamder. Hij voert het hooge woord, want hij ‘trakteert’(1), brult met zijne zware basstem, dat het bij poozen boven de muziek uit klinkt, en zwijgt niet dan om een' anderen halven liter in éénen slok naar binnen te slaan. Zijne uitdagende houding en de nijdige blikken, waarmede hij onafgebroken Bruno vereert, laten ons vermoeden, dat hij niet zonder oogmerk in dezes nabijheid vertoeft. Zij doen ons vreezen, dat hij voornemens is de belofte, zekeren avond aan Peerjan

(1) Betaalt voor zijne makkers.

en Tist gedaan, heden na te leven. Reeds verscheidene malen heeft hij getracht de opmerkzaamheid des weezen van den dans af te trekken. Nu eens heeft hij hem met zijne lompe met ijzer beslagen schoenen op de tenen getrapt; dan weêr hem met de ellebogen onzacht in de ribben gestooten. Thans voegt hij hem, tot groot vermaak van zijne ruwe makkers, beleedigende spotnamen en schimpredenen toe. Al om niet. Bruno laat hem trappen, stooten, beleedigen, zonder zich om hem of zijne houding te bekreunen. Hij heeft voor zijne onbeschoftheden geen gevoel, voor zijne beleedigingen geene ooren. Hij is geheel in de beschouwing der dansers verloren, staart strak voor zich uit en houdt geene rekening van hetgeen achter of nevens hem plaats grijpt, wat niet weinig bijdraagt, om Marus nijdiger en overmoediger en zijne gezellen vroolijker te stemmen.

Wat mag het toch wezen, dat Bruno's aandacht onverdeeld boeit? Waarom volgt hij de bewegingen der dansers met eene inspanning, die hem niet toelaat Marus' aanrandingen te bespeuren? Iets inderdaad onbegrijpelijks. Tusschen de dansende paren woelt een mede, dat waarschijnlijk de bevreemding des lezers ook wekken zal. Het meisje is Mietriene's dochter, Loken Meganck zelve; de jongen de rosse Tist in hoogsteigen persoon. Bruno vertrouwt zijne oogen niet. Hij verstaat niet, hoe Loken, het stille, bedeesde Loken, die nooit gedanst heeft, nooit heeft willen dansen, van gedachte veranderd is en daar, vóor hem, nog eenigszins schuch-

ter en verlegen, maar toch licht en zwierig zich in de huppelende reien beweegt. Wat hem insgelijks verbaast, is, dat zij met den zoon van Peerjan, met diengenen harer aanbidders danst, welken zij het minst scheen te achten, dien zij het droogst afwees en het meest uitlachte, wanneer hij haar ten dans kwam noodigen. Hij weet niet, of hij droomt of waakt en twijfelt er bijwijlen aan, of hetgeen hij ziet, wel werkelijk gebeurt, doch erkent telkens, dat het geen droom, maar waarheid is; dat hetgene hij eene onmogelijkheid waande, meer dan eene mogelijkheid, eene wezentlijkheid geworden is, waaraan het zinneloos zoude zijn langer te twijfelen. Hij vraagt zich wat hij er zal van denken.

Het is nogtans zeer eenvoudig geschied. Loken en hare moeder zijn op de kermis bij Toon Leenders, een' pachter, die een stuk land van haar in huur heeft. Na herhaalde malen vruchteloos Bruno verzocht te hebben haar te vergezellen, zijn zij des morgens met eeníge buren uit Austruweel vertrokken en in tijds te Eeckeren aangekomen, om de prachtige processie met de kostelijke vanen en standaards, de zilveren en gouden relikwiekasten en andere kerkornamenten, de talrijke flambouwdragers en den frisschen stoet witgekleede maagdekens met blauwzijden strikken en sluiers, rond het beeld van Onze Lieve Vrouw, de straten van het dorp te zien doorkruisen. Na den feestelijken maaltijd, die wel drie uren geduurd heeft, en waarop de traditionneele hesp en rijstpap, de lekkere eierstruiven en

de gezonde pruimvladen en appeltaarten eene belangrijke rol speelden, heeft haar gastheer voorgesteld de kermis te gaan afkijken. Dit voorstel aanvaard geworden zijnde, zoo is hij met de vrouwen en zijn gezin de kramen en spelen, de kunstenaars en verdere rariteiten in oogenschouw gaan nemen, een half dozijn herbergen een bezoek brengen, en eindelijk met geheel het gezelschap in ‘de Halve Maan’ verzeild. Aldaar heeft Loken het dringend aanzoek van Karel, des pachters oudsten zoon, niet kunnen wederstaan: zij heeft met hem gedanst. Hare moeder, Toon Leenders en de zijnen praamden en kwelden haar danig, dat zij, moede gebeden en gesmeekt, hunnen wensch moest gehoor geven, wilde zij niet onbeleefd schijnen. Deze omstandigheid heeft Tist van Peerjan, die mede op het bal in ‘de Halve Maan’ was, niet verzuimd te benuttigen. Hij heeft zich gehaast haar voor eene volgende kwadril uit te noodigen; en zij heeft zijn verzoek moeten inwilligen, wijl ook hij anders met recht en reden haar van onheuschheid te zijnen opzichte hadde kunnen beschuldigen.

Van dat alles weet Bruno niets, en daarom bevreemdt het dansen van Loken met den zoon zijns meesters hem zoozeer. Het doet meer dan hem bevreemden en verbazen; het bedroeft en martelt hem. Als hij bepeinst, hoe gelukkig hij zoude wezen, indien hij met haar dansen konde en hoe hij dit geluk aan anderen laten moet, dan krimpt zijn hart van weedom. Als hij het meisje, dat

hem boven alles waard is en zijne gansche ziel vervult, in de armen van Tist rondzwieren en, in de tusschenpoozen, minzaam met hem kouten ziet, dan voelt hij zijnen boezem door jaloerschheid verscheuren, en wordt het hem moeilijk de tranen te bedwingen, die in zijne oogen opwellen. Hij kan op den duur het bij den dans niet volhouden, wijkt achteruit en verwijdert zich uit den kring der toeschouwers uit vreeze van ondanks het geweld, dat hij zich aandoet, om zijner ontroernis meester te worden, in luid geween los te bersten.

Doch waarom moet hij het geluk met Loken te dansen aan anderen laten? Waarom kan hij niet even goed als zij haar ten dans vragen? Om eene onbeduidende reden, die wellicht zal doen glimlachen, maar die niettemin voor hem veelbeduidend is, dewijl zij hem in de onmogelijkheid stelt Loken uit te noodigen. Er ontbreken hem namelijk... twee centen, twee ellendige centen, eene belachelijke kleinigheid, een niets, wij geven het gereedelijk toe, doch voor hem eene gewichtige som, vermits hij ze niet bezit, ze van niemand durft leenen en ze nogtans noodig heeft, om eene kwadril te betalen. Want de zaak is, dat hij kruis noch munt, dat hij geenen koperen duit in den zak heeft. Het overschot der geringe huur, hem door Peerjan toegelegd, is sedert drie maanden aan onontbeerlijke kleedingstukken besteed, en er zullen nog drie maanden verloopen, eer hij wederom geld ontvangt. Dat was het, wat hem dwong

het verzoek van Mietriene haar en Loken naar Eeckeren te begeleiden van de hand te wijzen. Wel viel het hem zwaar zich het genoegen te ontzeggen, dat hij met haar op de kermis zoude hebben gesmaakt; wel bloedde zijn hart, als hij aan het geluk dacht, waaraan hij door zijne ellende gedwongen werd te verzaken; doch hij voelde, dat hij met zijne armoedige kleedij en nog veel armoediger beurs een bedroefde kermisganger zoude geweest zijn. Daarom weigerde hij, bleef hij weigeren, hoezeer Mietriene hem aanging en Loken in de vriendelijkste bewoordingen hare bede bij die der moeder voegde, om hem te bewegen haar geleider te wezen.

Hoe het komt, dat hij, ondanks zijne weigering, zich op de kermis bevindt? Ziehier... Zoolang Loken te Austruweel was, volhardde hij heldhaftig in zijn besluit niet ter kermis te gaan. Hoe meer hij er over nadacht, hoe meer hij zich geluk wenschte het te hebben genomen. Toen hij echter den zondag morgen, terwijl men voor de hoogmis luidde, haar met hare moeder den weg naar Eeckeren zag inslaan; toen hij later andere lieden van het dorp dezelfde baan zag opwandelen; toen hij eindelijk twee derden der Austruweelenaars, de eenen te voet, de anderen te paard, nog anderen met vrouw en kind op huifkarren en polderwagens ter kermis zag trekken, begon zijn besluit te wankelen. Hij was, korts na het voorgevallene met den strooman, gewoon geworden den nanoen van zijnen rustdag hij de weduwe Meganck door te brengen. Thans wist hij niet wat hij

met dien nanoen zoude aanvangen. In wandelen had hij geen' zin; de herberg, die hij overigens zelden binnentrad, was voor hem verboden spijs, en op de hoeve had hij rust noch duur. Wat zoude hij er ook verricht hebben? Iedereen was afwezig, behalve eene oude half doove meid; en de drie boeken, welke zijne bibliotheek uitmaakten, kende hij van buiten, zoo dikwijls had hij ze gelezen. Naarmate de middag naderde, kreeg hij allengs meer de overtuiging, dat een zondag zonder Loken in zijne nabijheid, een zondag zonder vreugd, als een dag zonder zon aan den hemel, als een dag zonder licht, dat is iets al te treurigs, al te akeligs moest wezen, om er zich in te getroosten. Van daar tot het terugkomen op zijn besluit was de afstand klein. En die afstand verdween teenemaal. Nauw was het noenmaal op de hoeve afgeloopen, of hij verliet Austruweel. In den beginne wilde hij 't beproeven zich in eene andere richting te begeven. Nutteloos! Zijne ziel was te Eeckeren, zijn lichaam volgde zijne ziel, en hij was op de kermis, eer hij er aan dacht, eer hij begreep, dat hij de baan van Eeckeren had gevolgd. Nu eerst werd hij weder gerust. Hij hoopte, al ware het slechts uit de verte, Loken te zien, den klank harer stem te hooren, en dat was hem genoeg. Wat hij haar en hare moeder zeggen zoude, om zijn zonderling gedrag te verklaren, om zijne aanwezigheid te rechtvaardigen daar, waar hij geweigerd had haar te vergezellen, daarover bekommerde hij zich niet. Hij was te Eeckeren, in de nabij-

heid van Loken, hij ademde dezelfde lucht als zij, hoe zoude hij zich verder over iets bekommerd hebben? Dat hij zich niet verstoutte haar bij pachter Leenders op te zoeken en, na verscheidene malen het dorp rondgewandeld en in een aantal herbergen - zonder bier te bestellen, natuurlijk, - getreden te zijn, eindigde met haar in ‘de Halve Maan’ aan te treffen, zal niemand bevreemdend vinden.

XII.
Aan den dans.

De kwadril was ten einde; de muziek zweeg. De dansers hadden hunne danseressen naar heure plaats teruggebracht; en de ruimte, waar zooeven gedanst werd, was op nieuws voor eenige stonden door de niet dansende toeschouwers ingenomen, die er zich, te midden van eene dikke stof- en rookwolk, drinkend en paffend, lachend en pratend, schreeuwend en tierend verdrongen.

Getrouw aan het stelsel van boersche beleefdheid, dat wij hem met ophef hebben hooren uiteenzetten, en dat Peerjan's goedkeuring ten volle mocht wegdragen, had Tist Loken op een glas bier willen onthalen. Of-

schoon zij in elk ander geval niet zoude geaarzeld hebben voor de goedheid te bedanken en tot hare moeder en haar gezelschap terug te keeren, had zij er in toegestemd hem naar het buffet, aan den anderen kant der zaal, te volgen en den bestelden drank aan hare lippen te zetten. Zelfs na die verversching dacht zij er niet aan hem zijn afscheid te geven en bleef aan zijnen arm tusschen de menigte rondwandelen, wat Tist, die er eene ondubbelzinnige blijk van voorkeur, een begin van toestemming in de vurig gewenschte verkeering in zag, met blijdschap vervulde, fier als een' pauw maakte en met vooruitgestoken borst, het hoofd in de lucht en den hoogmoed in al de plooien van zijn gelaat, aan hare zijde deed voortstappen.

Hadde hij kunnen raden, waarom Loken zoo buitengewoon toegevend voor hem was, hij zoude gewis zich minder op die vermeende blijk van voorkeur hebben laten voorstaan... Onder het dansen had zij Bruno bij de toeschouwers gezien. De smartelijke uitdrukking op zijn wezen en zijne verdwijning waren haar niet ontsnapt. Daarom had zij het verzoek van haren danser ingewilligd, was zij hem naar de toonbank gevolgd en bleef zij aan zijnen arm rondwandelen. Zij verlangde Bruno te spreken. Zij wilde weten, waarom hij, na geweigerd te hebben met haar en hare moeder naar Eeckeren te gaan, er zich toch bevond. Zij wilde ook de ware oorzaak van zijne droefheid kennen, hooren of deze soms met haar dansen in betrekking stond, en des

noods voor hem een gedrag rechtvaardigen, dat hij scheen afte keuren, dat hem pijnlijk scheen aan te doen.

Tweemalen had zij met Tist de ronde der zaal gedaan. Bruno liet zich niet weder zien. Loken was zonderling te moede. Ontevreden met zichzelve en misnoegd op haren vriend, zonder eigentlijk te weten waarom, doorliep zij de talrijke groepen met vorschende oogen en was zoo verstrooid, dat zij niets hoorde van de dorpsche heuschheden en koddig sentimenteele toespelingen, waarmede heur geleider haar overlaadde, niets bemerkte van zijne zegepralende houding, noch van de beteekenisvolle lonkjes en lachjes, welke hij aan haar verspilde. Wanhopende dengenen, dien zij zocht, te ontmoeten, was zij op het punt Tist te bidden haar bij hare moeder te voeren, toen plotseling Bruno vóor haar stond. Schielijk liet zij den arm van den rossen kinkel los en snelde op den knecht zijns vaders toe:

‘Bruno!’ riep zij van vreugde stralende.

Bruno was geweldig onthutst. De naam van het meisje bestierf hem op de lippen.

‘Gij hier, gij!’ hervatte zij op een' toon, die almede hare blijdschap verried.

‘Ja ik, Loken, ja ik!’ stamelde de aangesprokene in de zichtbaarste verlegenheid.

‘Ik meende, dat gij geenen lust hadt, om naar de kermis te komen!’ zei het meisje lichtjes verwijtend en met een pruilmondje, dat haar lief gezichtje nog verrukkelijker maakte.

‘Inderdaad...’ stotterde Bruno voort; ‘doch na uw..., na den noen, wil ik zeggen, toen gij..., toen iedereen weg was, voelde ik mij zoo... alleen..., werd het mij ten onzent zoo... ledig, dat ik mij bedacht heb...’

Met die nietszeggende verschooning scheen Loken hoogst voldaan. Bovenal de haperingen, welke ze onderbraken, schenen haar uitstekend te bevallen. Haar wezen helderde op en zij reikte hem de hand:

‘Daar deedt gij wel, zeer wel aan!’ sprak zij met een betooverend lachje. ‘Hebt gij moeder al gezien?’

‘Neen ik!’

‘Zij zit ginder bij het venster, nevens Toon Leenders. Gij moet haar goên dag zeggen. Kom: ik wil u bij haar brengen.’

En zij zette een' stap in de richting van het aangewezen venster, terwijl Bruno zich bereidde haar te vergezellen.

Nog had Tist geen woord gesproken. Hij had Bruno niet eens gegroet en zich bevredigd hem grammoedig aan te kijken. Men konde het hem aanzien, dat de tegenwoordigheid van den jonkman en de gulle toespraak van Loken hem zeer onaangenaam waren. Waarschijnlijk vreesde hij, dat de tusschenkomst van den verwenschten spelbreker zijne zaak, die hij zoo schoon waande, nogmaals zoude bederven. Hij besloot met die tusschenkomst kort spel te maken, eene krachtige poging te wagen ter herovering van het veld, dat

hij dreigde te verliezen, en te beproeven, of niet op nieuws de kans in zijn voordeel zoude keeren. Het hernemen van de muziek, die een paar maten opspeelde, om eene nieuwe kwadril aan te kondigen, verschafte hem hiertoe eene gunstige gelegenheid. Hij vatte Loken bij den arm:

‘Zeg eens, Loken,’ bromde hij haastig: ‘wij gaan nog een' keer dansen, he?’

Men heeft het duizend malen gezegd en men zal nooit ophouden het te zeggen, want de ondervinding bewijst dagelijks, hoe waar het is, dat de vrouw, wat men ook van hare zedelijke, hare verstandelijke minderheid beuzele, in vele gevallen door fijnheid van gevoel en door gevatheid den man verre overtreft. Men stelle de onnoozelste in eenen toestand, die geestestegenwoordigheid vereischt, en zij zal soms zich oneindig gemakkelijker dan de verstandigste man uit den slag weten te trekken. Zulks moest het onervaren, het onbedreven Loken, tusschen twee jonge lieden geplaatst, die allebeiden op hare genegenheid aanspraak maakten, doch van welke zij den eenen lijden en den anderen niet lijden mocht, meesterlijk betoogen. Nog had Tist zijne bede om eene tweede kwadril niet voleindigd, of het meisje, dat niet dan met tegenzin met hem gedanst had, dat voor geen geld van de wereld eene tweede reis met hem hadde willen dansen, wijl zij aan haar eigen hart gevoelde wat in het hart van Bruno omging, had het middel gevonden zich van alle verdere aanzoeken van wege Claessens ‘junior’ te bevrijden.

‘Heere mijn tijd!’ riep zij met de grootste koelbloedigheid, ‘Tist, dat valt slecht. Ik heb te huis aan Bruno beloofd met hem te Eeckeren te dansen. Niet waar, Bruno? dat wij samen afgesproken waren, dat ik u ik weet niet hoevele kwadrils beloofde?’

Bruno had zich intusschen vermand. De gemeenzame wijze, waarop Loken hem weder, voor de eerste maal, in het bijzijn eens vreemden, toesprak, had daartoe veel gedaan. Zij had hem meer dan al de beleefdheid, welke zij hem ten harent, in het bijwezen harer moeder, toondè, overtuigd, dat al wat hij zich van het verlies harer genegenheid had ingebeeld, louter onzin geweest was, dat zij nooit opgehouden had ‘zijn’ Loken te zijn. Het viel hem derhalve niet moeilijk hare vraag, gelijk zij het wenschte, te beantwoorden. Het was voor het overige waar, dat zij meermalen al lachende er van gewaagd hadden te zamen op de kermis te dansen.

‘Zeker, zeker waren wij afgesproken, hebt gij mij eene gansche reeks dansen beloofd!’ beaamde hij op luchtigen toon. ‘Ook vertrouw ik, dat gij uw woord zult gestand doen. Het zal mij waarlijk gelukkig maken.’

En het was niet geveinsd, wat hij daar zegde. Het denkbeeld zich met Loken aan den arm tusschen de dansende paren te mengen, haar aan zijnen hoogslaanden boezem te drukken, haren zachten adem om zijne slapen te voelen, ongestoord op haar aanminnig wezen te staren en zich in hare vriendelijke oogen te spiegelen, een denkbeeld, dat hij slechts in stonden van

overmatig zelfvertrouwen had kunnen koesteren, verrukte hem zoodanig, dat hij er zijn' nederigen stand, zijne armoedige kleedij en zijn volslagen gebrek aan geld, kortom al wat hem genoopt had Mietriene's aanbod van de hand te wijzen, door vergat, om alleen aan het onuitsprekelijke genoegen te peinzen, welk het dansen met haar hem zoude verschaffen.

‘Gij ziet het, Tist,’ hernam Loken: ‘vandaag zal het niet meer kunnen zijn. Wij zullen het tot later moeten uitstellen.’

Tist zag, bij al zijne domheid, dat zij hem zocht kwijt te spelen, om met Bruno te zijn.

‘Maar... maar... gij gaat toch tot dezen avond toe niet met hem alleen dansen?’ bromde hij tusschen de tanden, zoo stuursch als een var.

‘En Toon Leenders' zoon dan? Gij zult verstaan, dat ik met hem ook al eens aan de kwadril zal moeten: wij zijn met hem op het bal.’

Tist was woedend. Zonder verder iets te zeggen, zonder ‘boe of ba’, verwijderde hij zich. Eene minuut later was hij met Marus in druk gesprek.

Bruno en Loken zagen het niet. Zij hadden wel wat anders te doen, dan zich om Tist en Marus te bekreunen. Eens van den lastigen ‘burger’[1] ontslagen, waren zij naar Mietriene geijld en hadden, na eenige woorden met haar te hebben gewisseld, aan de kwadril, die vast begon, plaats genomen.

(1) Kerel.

Wie was gelukkiger dan Bruno? Een zijner vermetelste wenschen was vervuld. Korts te voren nog had hij zijn ellendig lot betreurd, zijne armoede bejammerd, die elk genot, waarvoor een luttel gelds onontbeerlijk was, buiten zijn bereik stelde. En thans? Thans had hij zijn lot met dat eens konings niet geruild, achtte hij zich den meest bevoorrechten der stervelingen. Niet alleen konde hij als iedereen aan het voornaamste der kermisvermaken deel nemen en zich den gelijke wanen van al degenen, die gewoonlijk met minachting op hem nederzagen en zich het recht aanmatigden hem te vernederen; hij was aan den dans met het fraaiste en meest gevierde meisje van Austruweel, de perel van het bal, eene der deftigste boerendeernen, welke op de kermis waren. En wat zijn genoegen aanmerkelijk verhoogde, aan die deerne had hij dit genoegen te danken. Immers, om met hem te zijn, om hem het welsprekendste bewijs van genegenheid te geven, had zij den zoon van zijnen meester en in zijnen persoon al de andere dansers van zijnen rang afgescheept. Zij had aan Tist verklaard, dat zij met hem, Bruno, alleen zoude dansen en het met Karel Leenders slechts zoude doen, omdat zij er niet buiten konde. Hoe zoude hij niet vreugdedronken geweest zijn?

Jammer, dat zijn geluk, zijne zaligheid - want zaligheid was het! - eene zoo korte poos duurde. Weldra kwam op nieuws de onbeduidende en toch veelbeduidende omstandigheid, waarvan wij hierboven spraken,

zijne vreugde storen en hem uit den hemel, waarin hij, zijnen stand en zijne armoede vergetende, op de vleugelen der liefde zweefde, terug op de aarde nederstorten. Na de eerste figuur der kwadril, daalde de muziekant, met het omhalen der centen gelast, van de tafel, die, met den heerschzuchtigen titel van orkest bestempeld, hem en zijnen kunstgenoot tot zitplaats diende, en ving aan het dansgeld in te zamelen. Dit gezicht gaf Bruno het besef van zijnen waren toestand weder. Werktuigelijk tastte hij naar zijnen zak; doch eer zijne hand dien bereikte, had hij zich herinnerd, dat hij te vergeefs er éenen cent zoude in gezocht hebben. Die zekerheid deed hem hevig schrikken. Eene rilling overliep hem, en hij werd zoo wit als de zakdoek, dien Loken in de hand hield. Onmiddellijk daarop stroomde het bloed hem naar het hoofd, en gloeide zijn aangezicht als vuur. Het koude zweet brak hem uit, en hij meende van schaamte in den grond te zinken. Hij was als buiten zichzelven van angst en dacht er aan zijne danseres, den dans, ‘de Halve Maan’ en de kermis ijlings te verlaten, om, zoo snel als zijne beenen hem konden dragen, naar Austruweel terug te loopen.

Zijne ontsteltenis ontging Loken niet. Met verwondering bemerkte zij dezelve en wist niet waaraan ze toe te schrijven. De onmiskenbare schroom, waarmede hij de bewegingen van den naderenden speelman volgde, deed een licht voor haar opgaan. Zij opende de oogen. In weinige woorden had zij hem gezegd, hoe zij met

Tist was aan den dans geraakt; maar de tijd had haar ontbroken, om eene meer voldoende, openhartige verklaring van zijnentwege uit te lokken. Als bij tooverslag werd nu elke verdere verklaring overbodig: zij ried alles. De ware oorzaak van den angst, waaraan hij ten prooi was, en die zijner aanwezigheid te Eeckeren, ondanks zijne weigering er met haar te gaan, rezen haar helder voor den geest; en half door zelfgevoel, half door redeneering kreeg zij in eens eene bijna volledige kennis van den aard der genegenheid, welke hij haar toedroeg. Het roerde haar te dieper, daar een vluchtige oogslag in haar eigen binnenste haar bevestigde in het vermoeden, vroeger reeds door haar opgevat, dat zij hem op dezelfde wijze, als hij haar, beminde; dat hare vriendschap voor hem mede had opgehouden eene zusterlijke te zijn; en dat het onverklaarbare in hare gewaarwordingen der twee laatste jaren uit dien overgang van vriendschap tot liefde voortsproot. Men oordeele over hare verwarring. Liefde en medelijden, aan den eenen, vrees en schaamte, aan den anderen kant, bestreden elkander in haar gemoed en vereenigden zich tegelijk, om haar het denkvermogen te rooven. Liefde en medelijden behielden de overhand. Zonder zich rekenschap van hare handeling te geven, tastte zij in hare tesch, en met hare zoetste stem en haren teedersten blik:

‘Bruno, lieve Bruno!’ lispte zij: ‘Wat deert u? Bedroef u niet, als ik u bidden mag.’

Hij antwoordde niet, konde niet antwoorden. Stil-

zwijgend boog hij het hoofd, om de schaamte te verbergen, die nog altoos zijne wangen kleurde.

Juist was de speelman vóor hem gekomen en stak de hand uit. Haastig duwde Loken er de noodige centen in. De man ging verder, het meisje schalk toeknikkende.

‘Loken!’ zuchtte Bruno diep ademende, als ware hij een groot gevaar te boven, ‘Loken!’

Eerst dan begreep zij wat zij gedaan had, en liefde en medelijden dreigden op den achtergrond te deinzen, om vrees en schaamte te laten voorheerschen. Doch zij las zooveel deemoed op zijn gelaat, dat zij het niet over haar hart konde krijgen hem niet te bemoedigen en al hare krachten inspande, om hem op te monteren.

‘Kom, Bruno,’ troostte zij, ‘waar gij u aan gelegen laat! Alsof het der moeite waard ware! Uw voornemen was niet u naar Eeckeren te begeven. Het is bij toeval, dat gij danst, en dus...’

Dankbaar sloeg hij de oogen naar heur op.

‘Gij zijt een engel!’ murmelde hij.

‘Ik ben uwe vriendin, uwe oude speelnoote,’ verbeterde zij. ‘Wat u gebeurt, is natuurlijk. Het eenigste, wat mij spijt, is dat gij 't mij niet gezegd hebt, vôor dat wij aan de kwadril gingen. Straks zullen wij 't beter overleggen, en dan zal alles in regel zijn. Denk er niet verder aan, en... dansen wij voort.’

De muziek klonk weder. Zij dansten voort. Eer de kwadril uit was, herinnerde Bruno zich van het voorval niets anders, dan de meer dan gewone vriendelijkheid

en de hartelijke troostredenen van Loken. De rest was zoo goed als vergeten. Hij trok het zich te minder aan, daar het meisje den speelman zoo behendig de centen had in de handen gestopt, en de betaling zoo bedektelijk was geschied, dat niemand buiten hen drieën, vleidde hij zich, iets er van had gezien.

Daarin bedroog hij zich. Een der toeschouwers had Loken de centen zien geven. Die toeschouwer was Marus. Hij had het dansende paar niet uit het oog verloren. Het betalen van het meisje verschafte hem versche stof om op Bruno velerlei boosaardige aanmerkingen te maken, welke zijne makkers en sommige andere omstanders nu en dan in een luid gelach deden schieten.

XIII.
De worsteling.

Wederom was de kwadril geëindigd. Na Loken bij hare moeder te hebben geleid, had Bruno de gelagkamer verlaten. De buitengewone vriendelijkheid van het meisje, de teedere belangstelling, waarmede zij hem had bemoedigd, hadden hem in eene stemming gebracht, die het hem onmogelijk maakte binnen te blijven. Het was hem, alsof hij door deze grooter was geworden, en zijn boezem zwol van ongekende fierheid. De zoldering der danszaal scheen hem te laag voor zijne gestalte, de ruimte te eng voor de onstuimigheid zijner gemoedsbewegingen. Hij moest naar buiten. In de vrije lucht, onder Gods heerlijken hemel, wilde hij

tot bedaren komen, vooraleer op nieuws zich te wagen in de nabijheid van het geliefde kind, dat het geheim bezat zijne vertwijfeling in hoop, zijne droefheid in blijdschap en zijne neêrslachtigheid in zelfvertrouwen te verkeeren.

Want die vriendelijkheid en belangstelling hadden ook hem de oogen geopend. Na zoolang Loken te hebben bemind, zonder het zich te bekennen en zonder er aan te denken haar met zijne liefde bekend te maken, had hij begrepen, dat hij vruchteloos die liefde voor zichzelven en voor haar zocht te verbergen. Hij had tevens de overtuiging gekregen, dat het voorwerp dier liefde, verre van zijne vermetelheid te wraken, veeleer gezind was ze te verschoonen en te billijken.

Het was daarom, dat hij niet binnen konde blijven, dat hij naar buiten moest. Van het gewoel der menschen verwijderd, in de eenzaamheid, verlangde hij over het geluk na te denken, dat heden hem ten deele was gevallen, van de lachende toekomst te droomen, welke in het verschiet hem tegenglom.

Doch alleen bleef hij niet. Op de opene plaats, achter de herberg, alwaar hij de wijk gekozen had, werd hij door eene groep personen vervoegd. Het waren Marus en zijne vrienden. Zij hadden hem uit de gelagkamer zien verdwijnen en waren hem opgevolgd. Tist bevond zich niet meer bij hen. Na eene laatste, volstrekt noodelooze, aanbeveling aan Marus, had hij het raadzaam geoordeeld van hen te scheiden en zich voorzichtigheidshalve uit de voeten gemaakt.

Zij naderden Bruno, zonder zijne achterdocht te wekken. Hij leunde tegen eenen boom en was te diep in gedachten verzonken, om op hunne verschijning acht te geven. Zij spraken overluid en schreeuwden zijnen naam te midden van verwenschingen, maar dat zelf hoorde hij niet. Alleen toen zij, dicht bij hem gekomen, hem ruw aanstieten en onbeschoft het woord tot hem richtten, ontwaakte hij uit zijne zoete mijmering.

Ditmaal randde Marus hem rechtstreeks aan. Het geschiedde op eenen toon en in uitdrukkingen, die niet onbeantwoord mochten blijven en den vreedzaamste zouden gekrenkt hebben. Hij ving aan met de herhaling der grove spotternijen op Bruno's berooidheid, zijne schamele kleedij en zijne ouderloosheid. Daarna verweet hij hem de kermis te bezoeken, zonder te verteren, in herbergen te treden, zonder bier te bestellen, en te dansen, zonder te betalen. Hij eindigde met beleedigingen en schold hem uit voor al wat leelijk is. Hij noemde hem een' bedelaar, een' schoelje, een' kerel zonder eergevoel, die de meisjes vleidde, om zich door haar te doen vrijhouden. Tot voorbeeld haalde hij aan wat aan den dans met Loken gebeurd was. Zoo iets was, dus besloot hij, eene oneer, eene schande voor al de jongens van Austruweel, die, volgens hem, gevaar liepen er door in eenen slechten geur te raken; weshalve zij wel zouden doen het hem duur betaald te zetten, hem als een schurft schaap uit de parochie te jagen.

De spotternijen verdroeg Bruno met kalmte. Hij

hoorde ze glimlachend aan. Hij was sedert zoo lange jaren aan de lompe scherts der Austruweelenaars gewoon, dat die van Marus hem teenemaal onverschillig liet. En dan, hij had kortelings wederom ondervonden, hoe zijne armoede en verlatenheid zijne voornaamste titels op Lokens deelneming waren, hoe hij aan deze inzonderheid hare genegenheid te danken had. Onmogelijk konden dus die spotternijen indruk op hem maken. Toen eventwel Marus tot verwijten en van verwijten tot beleedigingen overging, toen hij hem bedelaar en schoelje noemde, verloor hij zijn geduld. De glimlach verdween van zijn gelaat, hij fronste de wenkbrauwen, en zijne oogen schoten bliksems. De toespeling op Loken en het zeggen, dat hij Austruweel tot oneer strekte, verbitterde hem derwijze, dat hij zich tot bloedens op de lippen beet. Hij wilde den beleediger onderbreken, maar de gramschap roofde hem de spraak. Eerst nadat hij zijne drift genoegzaam bekampt had, slaagde hij er in zich verstaanbaar uit te drukken.

‘Hoor eens,’ sprak hij met eene stem, die van toorn beefde, ‘spotten moogt gij, zooveel 't u lust. Het deert mij niet. Wat uwe verwijten en beleedigingen betreft, dat is wat anders...’

‘Ha! Gij wordt wakker!’ hoonlachte Marus. ‘Des te beter! Het verveelde mij alleen te praten. Ik begon te vreezen, dat gij al uwe welsprekendheid bij Mietrienes dochter gelaten haddet, en dat er geene woorden uit u te krijgen waren, als men niet voor u betaalde.’

‘Ellendige!’ riep Bruno met gebalde vuist op hem toetredende.

Marus mat hem met oogen, waaruit haat en verachting straalden.

‘Stil, jongsken! Bedaar, maak u niet kwaad,’ suste hij tergend. ‘Zeg ons liever, waarom het met de verwijten en beleedigingen, gelijk het u belieft de waarheid te noemen, anders is.’

‘Omdat ik die van niemand wil verdragen! Omdat niemand het recht heeft mij die toe te sturen!’ antwoordde Bruno.

‘Niemand?... Sapperloot! dat is stout, veel te stout gesproken,’ hervatte de andere. ‘Hoe vindt gij hem?’ wendde hij zich tot zijne makkers. ‘Hij wil van niemand beleedigingen verdragen! Niemand heeft het recht hem verwijten toe te sturen!.. Hij is kostelijk, niet waar? Gij zult zien, dat wij hem de toelating zullen moeten vragen hem zijne zaligheid te zeggen; dat wij er doekskens zullen moeten omwinden, als wij hem voor een' schavuit willen uitmaken!’

Een algemeen geschater begroette die nieuwe beleediging. Het deed Bruno's gramschap ten top stijgen.

‘Van u allerminst wil ik ze dulden! Gij allerminst moogt een' ordentelijk' mensch hoonen!’ kreet hij.

Dat was raak. De terger voelde het. Zijne schijnbare koelbloedigheid verliet hem. Onwillekeurig trad hij deze reis vooruit, en wel zoodanig, dat hij Bruno raakte.

‘En waarom allerminst van mij, bedelknaap?

Waarom ik allerminst, schooier?' vroeg hij met verkropte woede.

Marus was reeds te dikwijls met het gerecht in aanraking geweest, om niet met overleg te werk te gaan. Zijn doel was Bruno te dwingen hem den eersten slag toe te brengen, ten einde hem met een schijn van recht en zonder groot gevaar van wege de justicie te kunnen afrossen. De woorden van Bruno deden hem zijne voorzichtigheid vergeten. Er hoefde weinig meer bij, om hem en overleg en doel aan de ingevingen van zijnen woesten aard en zijnen wilden hartstocht te doen opofferen.

'Wijl gij minder dan wie 't ook zij, het recht hebt iemand te verongelijken of te krenken!' was het antwoord. 'Gij spreekt van Austruweel schande aan te doen, van de Austruweelsche jongens te onteeren; maar gij deedt beter te zwijgen en aan uw verleden te denken. Herinnert gij u wel eens wat eer of schande is? Ik twijfel er aan, en te recht. Iedereen toch weet wie gij zijt, wat gij hadt uitgezet, vooraleer te Austruweel eenen dienst te komen zoeken, dien gij elders niet meer kondet krijgen, wijl men u kende; iedereen weet, hoe gij overal om uw wangedrag en uwe snoodheden werdt weggejaagd; hoe gij...'

Bruno had den tijd niet zijnen volzin uit te spreken. Een stomp, zwaar genoeg om eenen os te vellen, viel hem op de borst. Hij wankelde en stortte eenige stappen verder neder. In een' ommezien was hij weder te been.

Als razend vloog hij naar Marus, en nu was het spel volop aan den gang. Weldra lagen de vechtenden op den grond en brachten elkander vreeselijke slagen toe. In stede van hen te scheiden, juichten en jubelden de vrienden, die niet aan de zegepraal van hunnen makker twijfelden, en hielden niet op hem door hunne aanmoedigende raadgevingen op te hitsen, terwijl zij Bruno door hunne sarrende aanmerkingen, bij elken slag van Marus, nog meer verbitterden.

Marus was zonder tegenspraak struischer en sterker dan Bruno. Hij had zich gevleid, gelijk hij onder het worstelen al vloekende pochte, dezen gemakkelijk klein te krijgen. Maar de woede zette den getergden koewachter reuzenkrachten bij. Hij had zijnen tegenstander om den hals gevat en hield dien zoo stevig met zijne handen omklemd, dat hij hem schier den adem benam. Wanhopig sloeg, wrong en rukte Marus, om zich uit den ijzeren band te bevrijden, die hem benauwend drukte en dreigde hem te verstikken; doch Bruno loste niet. Integendeel, hoe meer hij zich voelde mishandelen, hoe hardnekkiger hij zijne handen om den hals zijns vijands gesloten hield.... Het bloed stroomde hem uit neus en mond; maar hij scheen het niet te bemerken en klemde en drukte voort. Allengs begonnen nu de slagen van Marus te verflauwen. Eindelijk hielden zij geheel op: de krachten hadden hem begeven, zijn aangezicht was paarsch en blauw, en de oogen puilden hem uit het hoofd. Dan eerst liet Bruno hem

los en diende hem ongestoord eene zoo duchtige vracht stompen toe, dat de verwaten schelm het uitbrulde van pijn, zich verwonnen verklaarde, zwoer hem nimmer aan te zullen randen en kermend om genade smeekte.

Bruno liet zich gezeggen. Hij oordeelde de kastijding toereikend en hoopte dat de getuchtigde niet zoo spoedig de les zoude vergeten. Hij stond op en reikte hem de hand, om hem te helpen rechtkomen. Beschaamd om de geleden nederlaag, maar knarsetandend van spijt en wrok, droop Marus af en ging zich in de groep zijner makkers verbergen.

Ware het daarbij gebleven, de zaak zoude geene erge gevolgen gehad hebben. Dank aan de tusschenkomst van de vrienden des gekastijden, bleef het daarbij niet. Ziende, dat Marus geenen lust meer had om Bruno te lijve te gaan en vreesde andermaal het onderspit te delven, besloten zij hem te wreken en wat zij zijne eer heetten, te herstellen. Uitdagend liepen zij gezamentlijk naar Bruno toe. Tegen eene dergelijke overmacht niet bestand, wilde hij hen ontwijken. Men sneed hem den terugtocht af en viel hem van alle zijden aan. Zelfs de schurkachtige Marus, wien hij grootmoedig genade had geschonken, en die met de duurste eeden gezworen had hem ongemoeid te laten, begon den strijd op nieuws en voegde zich lafhartig bij de anderen, om zijnen wrok te koelen. Het gevolg laat zich raden. Schrikkelijk mishandeld zeeg Bruno bewusteloos neder en dezen keer om niet schielijk weder op te staan. Dan

nog hielden zijne beulen niet af hem te stompen, te schoppen en te slaan, alsof zij het op zijn leven gemunt hadden en van hem niet wilde aflaten, voordat hij een lijk ware.

In de herberg had men op den duur, ondanks het oorverdoovende geraas en de krijschende muziek, die alweder voor eene andere kwadril opspeelde, het gerucht van het gevecht op de opene plaats vernomen. Aanstonds stormden de nieuwsgierigste boeren naar buiten, de eenen met het loffelijke inzicht de vechtenden, ware het mogelijk, van elkander te trekken, de anderen enkel om als toekijkers van de worsteling getuigen te zijn. Zij vonden Marus en de zijnen bezig met Bruno erg toe te takelen. Ofschoon de knaap deerlijk gehavend was en krochte en steunde, dat het een steenen hart zoude vermurwd hebben, gingen de onmenschen voort hem wreedelijk af te martelen. Eenigen der toegesnelde dorpelingen sprongen hem bij en deden al wat zij konden, om de wreedaards tot den aftocht te dwingen; doch het gelukte hun niet het slachtoffer uit hunne handen te scheuren.

Daar liet de kreet: ‘de gendarmen!’ zich hooren. Verschrikt stoven de onverlaten uiteen en vluchtten ieder zijns weegs. Een hunner, die of te dronken was, of in de verwarring van een' zijner eigene vrienden eenen slag had bekomen, konde niet in tijds weggeraken. Hij werd door den veldwachter, die werkelijk met twee gendarmen op het tooneel van den strijd ver-

scheen, bij de kraag gevat, terwijl hij al mankend langs den tuin zocht te ontsnappen.

Met Bruno was het schromelijk gesteld. Hij gaf geen teeken van leven meer en lag letterlijk in zijn bloed te drijven. Deelnemende omringde hem de schaar der nieuwsgierigen, die, zoodra het binnen ruchtbaar werd, dat op de plaats een jongeling half dood was geranseld, van stond tot stond aangroeide, iedereen drukte zijne deernis met den toestand des verslagenen, zijne verontwaardiging tegen de mishandelaars in krachtige bewoordingen uit. De vrouwen en meisjes weenden bij het zien van den armen jongeling, de mannen riepen de straf van het gerecht op het hoofd der plichtigen, en de gewapende macht had werk genoeg om den aangehoudene tegen hen te verdedigen, die hem op staanden voet zijn verdiend loon - zegden zij, - wilden geven. In afwachting, dat de geneesheer, om wien men gezonden had, aankwam, beijverde men zich om Bruno tot bewustzijn weêr te krijgen en het bloed te stelpen, dat uit verscheidene breede wonden vloeide, welke hij aan het hoofd had.

Nademaal er geene Austruweelenaars onder de aanwezigen waren, en ten andere het aangezicht van Bruno onkennelijk geworden was, wist niemand te zeggen, wien men eigentlijk voorhad. De gevatte kerel, door den veldwachter ondervraagd, weigerde halsstarrig inlichtingen te geven, bewerende, dat hij den mishandelde van haar noch pluim kende en van het

gebeurde onbewust was, alhoewel de eerst toegesnelde boeren getuigden hem onder de daders te hebben bemerkt. Op eens baanden Loken en Mietriene zich eenen weg door het gedrang. Toon Leenders en zijn gezin waren met haar. Loken was met Karel Leenders aan den dans, als de mare van het gevecht zich in de gelagzaal verspreidde. In den beginne trok zij het zich niet bijzonder aan. Ja, zij konde niet denken, dat hetgene zij met veel misbaar hoorde vertellen, haar persoonlijk betrof, haren Bruno gold. Doch Tist van Peerjan stond tegenover haar aan de kwadril. Hij zag gedurig naar haar, en om zijnen mond speelde eene soort van zegepralende grijns. Het verontrustte haar. Zij herinnerde zich, hoe hij woedend haar verlaten had, nadat zij hem had gezegd niet meer met hem te zullen dansen. Zij verzocht haren danser haar meteen bij hare moeder te brengen en haar met deze naar buiten te vergezellen. Geheel het gezelschap ging mede.

Bij den eersten oogslag had Loken Bruno herkend. Een kreet van afgrijzen ontsnapte haar: het was alsof haar een mes door den boezem sneed. Doch zij hield zich in, bedwong hare smart en herstelde dra. Zij voelde, dat hier iets anders dan tranen en kreten noodig was. Zonder verder eene klacht te uiten, zonder zich om het gefluister der omstanders of het bevlekken harer schoone kleederen te bekreunen, knielde zij bij den gekwetste neder, bad, dat men haar azijn en water zoude geven en begon met haren zakdoek

en haren fraaien zijden voorschoot hem het aangezicht af te wisschen. Jammerend hielp haar Mietriene bij het liefdewerk. Er verliep een geruime tijd, vooraleer iets den terugkeer van het leven in Bruno verried. Zijn adem was niet verneembaar, en zijn pols sloeg zoo zwak, dat men hem te nauwer nood bespeurde. Eindelijk loosde hij benen diepen zucht en opende de oogen. Hij zag Loken, die stil weenend over hem gebogen, zijne slapen bevochtigde en met eene mengeling van droefheid, angst en liefde zijne ademhaling scheen te beluisteren. Een zwakke glimlach bekroop zijn gewond en gezwollen wezen, zijne lippen bewogen zich, doch hij konde geen geluid voortbrengen. Nogtans meende het meisje hem haren naam te hooren lispen. Hij look de oogen weder en verviel in zijne vorige bewusteloosheid.

Toen de omstanders van Mietriene hoorden, wie de mishandelde was, werd hunne deernis nog grooter. Allen kenden Bruno ten minste bij name en wisten hoe hij zich door braafheid, oppassendheid en bekwaamheid onderscheidde. Hunne verontwaardiging tegen zijne baldadige aanranders klom insgelijks, toen zij vernamen, dat Marus de aanleider, de belhamel was van den deugnietentroep, die Peerjans besten knecht in dien erbarmelijken staat gebracht had. De aangehoudene zelf werd gedwongen zijne medeplichtigen aan te duiden. De verpletterende getuigenissen der lieden, die hem bij de mishandelaars bemerkt hadden, beletteden hem zijne deelneming aan den aanslag te blijven loo-

chenen. Hij bekende dus, maar poogde zich te verschoonen met de schuld op de anderen en bovenal op Marus te schuiven. Het redde hem niet. Hij werd tijdelijk naar het gevang der gemeente geleid, om des anderdaags naar de stad gevoerd en der justicie in handen geleverd te worden.

De geneesheer kwam. Na Bruno's wonden onderzocht te hebben, schudde hij bedenkelijk het hoofd en verklaarde des jongelings toestand uiterst gevaarlijk. Hopeloos was die toestand niet, doch het scheelde weinig; want behalve de schoppen en vuistslagen, had men hem een paar messteken toegebracht, die gelukkig niet diep in het vleesch bleken te zijn doorgedrongen. Naar Austruweel mocht hij niet vervoerd worden: hij konde bezwijken, eer men het dorp met hem bereikte. Men moest hem zoo spoedig en voorzichtig mogelijk te bed helpen en verder dag en nacht oppassen. Dan, maar dan ook alleen, zoude er hoop op genezing wezen. Seffens werden de menschlievendste aanbiedingen gedaan. Twintig pachters te gelijk toonden zich bereid,om den lijder bij zich te nemen: iedereen wilde hem in huis hebben. Ten slotte kreeg Toon Leenders de voorkeur. Op een leger van zachte pluimen kussens werd Bruno door Eeckersche jongelingen naar dezes hoeve gedragen. Daar verbond de geneesheer zijne wonden, verordende de noodige maatregels en vertrok met de belofte tegen den morgen terug te keeren. Loken en Mietriene hadden zich met de taak van ziekendiensters gelast.

XIV
Bij den ploeg.

Het grootste gedeelte van den Herfst is voor onze polderboeren, gelijk voor de landbouwers der andere oorden onzes vaderlands, een tijdstip van aanhoudende zorgen en slafelijken arbeid. De granen zijn binnen en moeten naar de markt: St. Andries staat voor de deur, en er is geld voor de pacht noodig. De late aardappels dienen uitgedaan: langdurige regens, niet zeldzaam in dit saizoen, zouden ze doen rotten. Het land eischt nieuwe bewerkingen. Daarbij moet men naar het vee omzien en op den naoogst letten. Men heeft dus de handen vol. Van den morgen tot den avond zijn de landlieden in de weer, de eenen in de schuur of den stal, de

anderen op den akker. Onverpoosd klinkt de dorschvlegel op de deel; aan het ploegen, spitten, mesten, eggen, zaaien, rollen komt geen einde. Het is alsof men, in het vooruitzicht van het naderende strenge jaargetijde, zich voor de gedwongen rust wil schadeloos stellen, waartoe de lange wintermaanden weldra de veldelingen gaan veroordeelen.

Op de hoeve van Claessens was de taak dit jaar nog lastiger dan gewoonlijk. De baas en zijn zoon, de knechts en meiden, de overige werklieden hadden het zoo druk, dat hun haast de tijd ontbrak, om aan eten en drinken te denken. Reikhalzend zag men er elken avond te gemoet en was blijde, wanneer men alweder eenen dag wroetens achter den rug had... De pachter miste twee knechts, die hij, trots al de aangewende pogingen, niet had kunnen vervangen. Er was gebrek aan armen in de omstreken van Antwerpen. De aardewerken voor de ijzerenbaan op Turnhout lokten al de arbeiders weg: er waren boden noch daglooners te krijgen.

Wat den toestand van Peerjans volk vooral verergerde, was, dat de ontbrekende knechts juist de voornaamste der winning waren. Met hen tweeën verrichtten zij meer dan vier andere, en dan was de taak nog beter afgedaan. De eene was Marus, bij al zijne gebreken en ondeugden, een knap werkman, als hij wilde; de andere Bruno, wiens waarde men eerst ten volle erkende, nu men hem niet meer had. Die arbeidde niet slechts voor twee, maar wist door zijn voorbeeld allen aen te wak'

keren en, zonder iemand door aanmatiging van meesterschap te vernederen, het werk zoo wijs te verdeelen en te schikken, dat het als op wieltjes rolde, dat ieder op zijn gemak was, en dat Peerjan en Tist weinig of niet naar hunne onderhoorigen hadden om te zien.

Waar Marus zat, was een geheim. Sedert de kermis van Eeckeren was hij uit de streek verdwenen. Gelukkig voor hem. De makkers, die hem Bruno hielpen half dood slaan, waren, de eenen vóor, de anderen na, door de policie ‘geklist’(1). Door de rechtbank tot gevangenisstraf verwezen, boetten zij hun misdrijf te Antwerpen of te St. Beernaarts. Allen hadden hem als opruier, als aanleider verklapt. Reeds verscheidene malen in kloppartijen betrokken en zich in staat van hervalling bevindende, was hij bij verstek tot drie jaren opsluiting, met boete en schadeloosstelling, veroordeeld.

Bruno had meer dan eene maand te bed gelegen en herhaalde reizen in stervensnood verkeerd. Dank aan zijne jeugd, aan de kunde van zijnen geneesheer en de liefderijke verpleging van Loken, hare moeder en de familie Leenders, was hij den dood ontsnapt. Zoolang het gevaar duurde, waren Mietriene en het meisje niet van zijne sponde geweken. Sinds veertien dagen was hij aan de beterhand, en de doktor hoopte, dat hij binnen kort zoude hersteld zijn. Of hij ooit naar Austruweel zoude teruggaan, was te bezien. Hoewel de afloop van

(1) Gevat.

het proces en de bekentenissen van Marus' medeplichtigen zijne onschuld hadden bewezen, herhaalde Peerjan aan al wie 't hooren wilde, wat hij, onmiddellijk na de worsteling, zich gehaast had luide te verklaren, namelijk: dat de bedeljongen niet meer bij hem in huis mocht komen, omdat hij geene vechters onder zijne boden duldde, geene vechters in zijnen dienst hield. Bruno zelf scheen weinig geneigd, om naar de parochie terug te keeren. Reeds had hij eenige Austruweelsche pachters, die de kans schoon dachten, om eenen voortreffelijken knecht aan te werven, beleefdelijk afgewezen. Men meende, dat hij ofwel bij Toon Leenders, ofwel bij eenen anderen Eeckerenaar zoude blijven, indien hij al niet verkoos naar een meer verwijderd dorp te trekken, waarvan ook spraak ging.

Ofschoon het tweede plan zoo behendig uitgevoerd, als vernuftig opgevat was geworden, hadden Peerjan en Tist zich over den uitslag van hetzelve niet veel te verheugen. Vooreerst ontveinsden zij zich niet, dat het verlies van Bruno hun het bestuur der hoeve meer bemoeilijkte, dan zij gedacht hadden. Terwijl zij vroeger in den herfst niet straffer dan anders arbeidden, konden zij thans nauwelijks adem halen, moesten zij vroeg en laat in het ‘lamoen’[1] zijn en wroeten als paarden. Bij al dat was het werk niet half zoo goed verricht en kostte het hun meer. In de tweede plaats hadden zij voor alsnog

(1) Aan het werk.

door de verwijdering van Bruno op de vrouwen niets gewonnen. Die verwijdering had integendeel haar genoopt hare genegenheid voor den wees opentlijk ten toon te spreiden. Zij had tevens de houding der dorpelingen te zijnen opzichte, te Austruweel, te Eeckeren en overal, eene merkelijke wijziging doen ondergaan. Sedert dat hij door Marus en konsoorten werd mishandeld, had het beter gevoel van hen, die weigerden hem in het openbaar recht te laten wedervaren, de overhand gekregen; zegde men luidop wat men eertijds zich vergenoegd had van hem te denken: dat hij een allerbraafste en allerbekwaamste borst was; geloofde men geenen lof genoeg van hem te kunnen spreken; wedijverden allen, om door blijken van achting en vriendschap hunne vorige miskenning te doen vergeten. Eindelijk, de Claessensen waren op verre na niet gerust omtrent de gevolgen, welke de zaak van Marus voor hen konde na zich slepen. Vóór de uitspraak van het vonnis, hadden zij zich weinig daarover bekommerd; thans des te meer, daar de veroordeelingen hun toonden. hoe ernstig de rechtbank over het gebeurde dacht. Indien de policie eens de hand op Marus legde? Indien de onverlaat eens, het voorbeeld zijner handlangers volgende, klapte en hen als zijne opstokers beschuldigde? Wat dan? Het zoude leelijk word en! Zij zouden in den put vallen, dien zij voor Bruno hadden gegraven! Zij zouden er licht Loken, hunne achtbaarheid, hunne vrijheid en een goed deel geld bij inschieten!

Dat alles maakte, dat, niettegenstaande het gelukken van den aanslag, zoomin de vader, als de zoon tevreden waren. Er heerschte tusschen hen zekere spanning, een dof misnoegen, hetwelk hun den ruwen arbeid nog verzwaarde en niet zelden tot gemok en gemor, klachten en verwijten aanleiding gaf. Peerjan nam elke gelegenheid te baat, om Tist te doen gevoelen, welk offer hij hem en zijner liefde gebracht had; Tist liet niet na hem, waar het pas gaf, de zwakke zijde van het plan onder den neus te wrijven. Daaruit sproot wederzijdsche verbittering voort. Gansche dagen liepen zij stom als ossen en verbraken het stilzwijgen niet, dan om tegen elkander uit te varen. Zij spraken op den duur de een den ander' nog slechts snauwend en bijtend toe en scholden op malkaâr voor de minste vodderij. De boden en arbeiders werden het zoo moede, dat zij niet dan met gestadige beloften van huurverhooging op de boerderij konden gehouden worden, die sedert Bruno's vertrek veeleer eene hel, dan eene hoeve was geworden.

Het was op het einde van October. Peerjan was zeer slecht gemutst. Den avond te voren had Tist hem twee geslagen uren met Loken ‘doorgezaagd’. Hij had op alle tonen zitten kermen, dat het tweede plan al niet meer beteekende, dan het eerste, dat het nogmaals mislukt was, dat zijne vrijaadje er niets had bij gewonnen, dat het, net als het eerste, op nietmetal zoude uitloopen, of erger, Bruno nog meer bij de vrouwen in gunst en, wie

weet? hen zelven met de justicie in ongelegenheid brengen, enz. Dientengevolge had de pachter onrustig geslapen en was hij des morgens kwalijk gezind opgestaan. Bij het ontbijt had hij gebast als een bleekershond, gevloekt als een schâper, en later op den dag was het niet beter geworden. De arbeid, dien hij begonnen had, vorderde langzaam, en dat ontstemde hem meer en meer. Hij ploegde een stuk ongemeen zwaren grond achter zijne woning, het weder was koud en vochtig, en een der paarden, waarmede hij werkte, leverde hem veel spel. Het was een jong en kloek beest, de lieveling van Bruno, die er al mede deed wat hij wilde; maar voor Peerjan was het zoo steêg en schichtig, dat hij geneigd werd het van verstandhouding met den koewachter te verdenken. Kwaad als een gestampte duivel, stond hij gereed om het uit te spannen en een ander te halen, toen hij door Tist werd vervoegd... De zoon zag er nog gemelijker uit dan de vader. Met rassche schreden kwam hij op dezen toe, rood als een kalkoen en kwaad als eene spin.

‘Welnu, vaâr?’ klampte hij, schier buiten adem, hem aan boord: ‘Welnu? Wat heb ik u gezegd? 't Is iets met uw plan! Wij hebben er ons van te beloven, ik verzeker u!’

‘Satansche jongen!... Zijt gij alweêr daar!’ riep Peeijan toornig. ‘Gij kunt mij dan niet eens op het veld met vrede laten?’

‘Vast ben ik daar!’ zei Tist. ‘Ik geloof het wel! Weet gij wat gebeurt?’

‘Wat?’ vroeg de pachter verbleekende.

Hij dacht aan Marus, en de vrees, dat Tist hem dezes aanhouding kwam melden, viel hem als lood op het lijf. Het ‘pakte’ hem zoodanig, dat zijne knieën knikten, en hij verplicht was zich aan den ploegsteel vast te houden, om in evenwicht te blijven.

‘Ik heb het wel gepeinsd, dat het op iets dergelijks zoude uitdraaien,’ hernam Tist bitter. ‘Het lag in mijne leden!’

‘Wat... dan?’ herhaalde Peerjan nauwelijks hoorbaar.

‘Het was daarom, dat ik er zoo weinig mede ophad, toen gij er mede afkwaamt,’ ging de andere voort, zonder op de vraag acht te geven; ‘dat ik het u afried... Maar gij wildet niet naar mij luisteren! Gij waart er mede in de wolken! Het scheen u onverbeterlijk!... Gij waart zeker van uw stuk... Hadde ik het voorzien!’

‘Maar wat, wat gebeurt er, in 's hemels naam?’ riep Peerjan in de uiterste benauwdheid.

‘Dat Loken en Mietriene den Bruno niet meer kunnen derven!... Dat hij voortaan meer dan ooit bij haar zal zijn!... Dat hij gansche dagen aan haren rok zal hangen!... Dat gebeurt er!’ zei Tist nijdig.

Peerjan herleefde.

‘Is 't anders niet!’ sprak hij met een verruimd gemoed.

‘Hoe!... Anders niet!’ kreet Tist verontwaardigd. ‘Mij dunkt, dat het wel genoeg is, als men in aanmer-

king neemt, dat uw plan ten doel had hem voor altijd van Loken en Austruweel te verwijderen; dat gij uw plan onfeilbaar waandet; dat gij het voor het behendigste, het schoonste plan hieldt, hetwelk uit eenen menschelijken koker konde komen; dat gij er fier op waart, als op een meesterstuk van vernuft en vindingskracht; dat...'

De pachter liet hem niet voortgaan. Sedert dat zijne vrees geweken was, was zijne kwade luim teruggekeerd.

'Ta! ta! ta! Mijn plan!... Mijn plan was alweder niet slecht,' onderbrak hij ongeduldig. 'Onfeilbaar!... Het was onfeilbaar voor zooveel... Maar het is, dat gij een domkop, een ezel zijt, die uit niets voordeel weet te trekken!... Ziedaar meer dan eene maand, dat Bruno weg is. Waarom hebt gij zijne afwezigheid niet benuttigd? Daar zat het altemaal in... Maar neen, gij doet niets en laat alles aan mij over. Kan ik u het meisje gekoord en gebonden in de armen leveren? Gij waant u, geloof ik, in het luilekkerland en denkt, dat de vogels u gebraden in den mond zullen vliegen... Is het te verwonderen, dat de bestberekende plannen met u mislukken?'

Tist raakte uit zijn lood. Hij was uit het veld geslagen. Hij had zich gevleid zijn' vader met het nieuwste tergen, en het was deze integendeel, die hem plaagde en hem verwijten toestuurde. Het trof hem te meer, daar hij inwendig belijden moest, dat zijn oude niet teenemaal

ongelijk had. In geheel die maand had hij Loken niet eens gesproken. Het is waar, hij had daartoe weinig gelegenheid gehad. Zij was bijna gedurig te Eeckeren geweest. Nogtans, hadde hij gewild, hij hadde licht haar kunnen ontmoeten. Doch hij had niet gewild. Hare weigering, na de ontmoeting met Bruno, met hem te dansen, lag hem op de maag; hij had ze haar nog niet vergeven. Hij beschouwde ze als eenen onverschoonbaren smaad. Daarom had hij zich fier gehouden en niets gedaan; maar daarom had ook zijn vader gelijk. Die overtuiging vernederde hem zoozeer, dat hij zijne spijt niet konde verkroppen en tranen van woede en schaamte weende. Peerjan, die desalniettemin vader bleef en den knaap op zijne manier beminde, meende, dat het tranen van berouw waren, en werd er door verteederd. Zijne gramschap ging eenigszins over.

'En wat verstaat gij daardoor, dat zij hem niet meer kunnen derven? Hoe is het mogelijk, dat hij meer dan ooit bij haar zal wezen?' vroeg hij.

De vraag bleef onbeantwoord. Tist was te verbolgen, om zich te gewaardigen iets te zeggen. Hij pruilde. De pachter, in het denkbeeld, dat zijne verwijten hem danig gedeemoedigd hadden, en dat schaamte hem den mond sloot, kreeg oprecht medelijden met hem.

'Komaan, jongen!' hervatte hij op zachteren toon. 'Laat het hoofd niet hangen... Er is misschien niets verloren. Zeg mij wat eigentlijk gebeurt; want ik mag wat zijn, indien ik iets versta aan hetgene gij vertelt!'

Tist antwoordde nog niet. Hij ‘kopte’[1] voort. Peerjan werd wederom knak.

‘Welnu,lummel! gaat gij spreken?’ riep hij. - ‘Laat hooren: wat gebeurt er? Ik begin te gelooven, dat het niets beduidt, en dat het u enkel te doen is, om mijn bloed aan 't koken te brengen.’

‘Niets! Neen, het is niets! Het zoude “de kat” zijn!’[2] schimpte Tist.

‘Wat dan? Spreek!’ vloekte Peeijan.

‘Het is..., dat Bruno hersteld is; dat hij kan werken gelijk voor en na; dat hij Eeckeren verlaten heeft!’

‘Zoo!’

‘Dat hij te Austruweel terug is?’

‘Hier terug!’

‘En dat Mietriene hem als knecht heeft aangenomen!’

‘Het is zeker niet waar! Gij liegt, om mij te kwellen!’

‘Niet waar!... Liegen!... Ga naar het dorp: gij zult het hooren. Men spreekt van niets anders.’

‘Maar..., En hoe denkt men er in het dorp over? Wat zegt men er van?’

‘Men denkt..., dat Mietriene wel deed hem te nemen! Men zegt, dat zij zeer menschlievend en tegelijk zeer verstandig is te werk gegaan; dat zij gelukkig is zulken braven, bekwamen, volijverigen bode in dienst te hebben!’

(1) Pruilde, -
(2) Het zoude jammer zijn.

‘Drommekaters!’

- Hoe vindt gij het, vaâr? Allerliefst, he? Gij moogt immers fier zijn op uw plan? Gij moogt er op stoffen het uit uwen koker te hebben gehaald?’

‘Nog al!... Duivelsche bengel!... Gij hebt dan gezworen mij uit mijn vel te doen springen?... Als ik u zeg, dat uwe ezelarij alleen mijn plan verijdeld heeft!... Wat beloofde ik u? Hem van Austruweel te verwijderen... Welnu, ik heb hem verwijderd, maar éene maand, wel is waar, doch lang genoeg, om u den tijd te laten den boel te klaren. Ook zoo gij een greintje verstand en beleid in uwen leelijken rossen kop gehad haddet...’

‘Gij vergeet, dat het nog in uw plan lag hem bang van Austruweel en hatelijk bij iedereen te maken, en hem in het bijzonder door onze parochianen te doen verfoeien. Hij zou niet hier hebben durven blijven; hij zoude nergens eenen dienst hebben kunnen vinden!... Mietriene en Loken zouden het niet gewaagd hebben hem nog te ontvangen!.. En 't is zoo gebeurd, niet waar, vaâr?...Het ziet er net uit!... Hij is pas genezen, of hij keert terug. Hij wordt door iedereen op de handen gedragen, en onze parochianen, zelfs diegenen, welke hem voorheen het meest minachtten, zijn met hem opgezet, men kan niet meer. Zij aanzien hem als eenen kleinen heilige, als een lam zonder vlekken, als het slachtoffer van eene bende booswichten; en de Megancks halen hem triomfantelijk in huis... Is dat mijne schuld? Neen, het is de uwe, de uwe alleen, die van uw plan,

uw vermaledijd plan; gelijk het ook uwe schuld, die van uw plan zal wezen, als hij binnen kort opentlijk met haar verkeert, als hij met haar trouwt, eer het drie maanden verder is!...'

'Met haar verkeeren! Met haar trouwen!... Hij!... Dat kan, dat zal niet!'

'Gij zult eens zien! Heb ik u niet gezegd, hoe onverholen Loken te Eeckeren hare voorkeur voor hem liet blijken? Hoe zij mij afscheepte, om met hem te dansen? Hoe zij zich met schaamde den dans voor hem te betalen, en later, als hij de rossing beet had, bij hem knielde, om zijne wonden af te wasschen, zonder zich aan de omstanders te storen?... Gij zult eens zien!'

'Het zal niet gebeuren, zeg ik u!.. In der eeuwigheld niet!'

'En hoe zult gij 't beletten? Hij zal nu weêr, gelijk voortijds, immer bij en om haar zijn. Hij zal met haar onder één dak wonen en alle uren van den dag met haar en hare moeder spreken, haar fleemen...'

'En als ik Mietriene dwing hem door te zenden, op de straat te zetten?'

'Gij, vaâr?'

'Ik!'

'Dat kunt gij niet!'

'Dat kan ik niet?... Ik kan het wel!'

Tist haalde medelijdend de schouders op. Zijn gebaar maakte Peerjan razend.

'Lomperd, botmuil, dommerik, vlegel! 'schold hij,

‘ik kan nog meer, als ik wil. Ik kan haar dwingen met u te verkeeren, te trouwen, ofschoon gij zoo'n sul, zoo'n janhen, zoo'n hondsvot zijt, die zelf het meisje niet weet te bepraten! Ja, dat kan ik, hoort gij?’

Tist lachte hem vierkant uit.

‘Gij zult weâr een plan hebben!’ tergde hij.

‘Duivelskind!’ vloekte Peerjan. ‘Als gij nog eens dat woord uitspreekt, sla ik u den kop in!’

Hij wierp hem de teugels der paarden toe.

‘Daar!..Werk in mijne plaats voort!’ snauwde hij. ‘Ik zal u toonen wat ik kan, schurk, schoft, schavuit, daar gij zijt!’

Hij snelde naar huis.

Verwonderd keek Tist hem eene poos na.

‘Vaâr is vast aen 't zot worden!’ bromde hij. Dan den ploegsteel vattende: ‘Als hij maar geen nieuw plan heeft!’ sprak hij het hoofd schuddende. ‘Hu, bruine!’

Hij ploegde voort.

XV.
De toeziende voogd.

Klaas Van den Torre, Lokens toeziende voogd, was een van die menschen, welke, onbekwaam om zich uit hun eigen een denkbeeld van eenige zaak te vormen, te hardnekkiger aan datgene houden, hun van die zaak door anderen opgedrongen.

De lieden van dien stempel zijn talrijk in al de klassen der samenleving. Met de meeste menschen, zijn zij bang van alle nieuwe of nieuwschijnende gedachten; maar kan men hun eene, om het even welke, in het hoofd steken, dan is er geen nood, dat zij die loslaten. Na weinige dagen hebben zij vergeten, dat zij ze van een' ander leenden, meenen zij, dat zij ze altoos gehad

hebben, en verdedigen ze met eene onverzettelijkheid, waartegen geene redeneeringen iets vermogen.

Klaas Van den Torre woonde te Schooten. Hij was met zijn bekrompen verstand en zijne koppigheid een buitenmensch, gelijk een ander, dat is: tamelijk goed, gedienstig, waar het hem niets kostte, werkzaam, sober, spaarzaam tot bij het vrekkige en bovenal zeer kristelijk. Te voren had Peerjan nooit veel met hem omgegaan, maar sedert het vrijen van Tist om Loken behendig betrekkingen met hem aangeknoopt. Hij wist, hoe de vriend bestond, dat hij een halsstarrige 'bliksem'(1) was, en dat het er enkel op aankwam hem eene denkwijs in te fluisteren. Zijn nieuw plan - want al had hij, uit vreeze van nog meer bitteren spot, zich wel gewacht het Tist te bekennen, hij had een, - zijn nieuw plan was gebouwd op de kennis, welke hij van 's mans karakter bezat. Hij berekende, dat, indien hij hem konde wijs maken, dat zijn voormalige koewachter geenszins de knecht was, dien Mietriene behoefde, dat, indien hij verder hem in de star konde krijgen, dat het voor Loken tijd werd ernstig aan het huwelijk te denken en dat zijn zoon de beste echtgenoot voor haar zoude zijn, de keikop niet zoude nalaten Mietriene met dit dubbelde denkbeeld lastig te vallen; dat hij niet zoude rusten, vooraleer Bruno bij de weduwe aan de deur gezet en Tist als bruidegom in haar huis gebracht te hebben.

(1) Kerel.

Na zijne holleblokken met schoenen verwisseld en zijnen zondagschen kiel over zijne werkkleederen getrokken te hebben, begaf Petrus Johannes Claessens zich naar Schooten op weg. Om door zijn statig uiterlijk den indruk van zijn bezoek te vergrooten, had hij zijnen hoogen hoed, zijn' ‘bomketel’, gelijk Austruweelsche spotvogels hem noemden, opgezet en den doornlaren stok, van boven aan de greep met koperdraad omwonden, in de hand genomen, die hem onlangs door zijnen vriend, den vetweider Krist Baltens, werd geschonken.

Wat hij den toezienden voogd op de mouw spelde, hoe hij 't overlegde, om hem in zijn gevoelen te doen deelen, weten wij niet. Dat hij hem op zijne zijde haalde, is zeker. Toen hij, van Schooten terug, des avonds na den eten met Tist alleen was, kondigde hij hem, zonder van zijn plan en zijnen stap bij Klaas te gewagen, zegepralend aan, dat Bruno niet lang bij de vrouwen zoude vernachten, dat Mietriene hem eerstdaags zijnen ‘kassaart’ zoude geven[(1)], en dat hij, Tist, indien hij zich niet andermaal als een' domkop, een' stommerik, een' ezel gedroeg, weldra Lokens ‘vent’[(2)] zoude worden.

Den volgenden zondag kwam Klaas Van den Torre te Austruweel mis hooren. Na den dienst vergezelde hij moeder en dochter naar heure woon en had met de eerste een gesprek, waarvan wij niet mogen verzuimen

(1) Hem zoude wegjagen. -
(2) Man.

de voornaamste bijzonderheden neer te schrijven.

Hij begon met op Bruno en zijn verblijf op Mietrienes hoeveken te smalen. Volgens hem, of liever volgens Peerjan, - want hij gebruikte letterlijk des pachters woorden, - was de jongen een huichelaar, een ‘sleepis’(1), een die 't achter de mouw had en den platte in de klucht speelde, maar de katjes in 't donker neep en in den grond weinig deugde. Zijne inwoning bij haar was onbetamelijk in den hoogsten graad en gevaarlijk onder alle opzichten. Zij moest en zoude opspraak wekken en Lokens faam allernadeeligst worden. Er werd reeds genoeg over gepraat, dat de knaap sedert kort weder vertrouwelijk met de vrouwen omging. De menschen, die haar het meest genegen waren, noemden het schandelijk, dat een bloedarme stumper, een knecht, hartelijker dan de deftigste boerenzoons door haar werd aangehaald, en mompelden van geheime vrijerij, die tusschen hem en Loken zoude bestaan. Hij, Klaas, geloofde niet, dat het alreede zoo verre was; maar dat het er zoude van komen, als Mietriene niet oppaste, scheen hem onvermijdelijk. De ergerlijke wijze, waarop Loken zich te Eeckeren, in de danszaal, en later, op de opene plaats, jegens Bruno aangesteld had, boezemde hem die vreeze in. Het was ook dit gedrag van Loken, dat de lieden deed praten. Met te meer recht zouden zij praten, nu Mietriene onvoorzichtig den wolf in de schaapskooi

(1) Een schijnheilige.

gelaten had. De religie verzette zich overigens tegen die onvoorzichtigheid, gelijk zij wel moest weten, indien zij haren catechismus nog van buiten kende en niet vergeten had wat, in de xxv^{e} les, van het gezelschap van ongelijke personen gezegd wordt. Wat hem aanging, hij zoude zijnen plicht van kristen mensch en van toezicht verwaarloosd hebben, indien hij gedraald hadde hare aandacht te vestigen op eenen staat van zaken, die in strijd was met de geestelijke en wereldlijke belangen van het meisje en hare moeder, en die haar beider eeuwig en tijdelijk welzijn bedreigde.

Of Mietriene op heete kolen stond, terwijl Klaas met den koddigsten ernst de les opdreunde, hem door Peerjan in den mond gelegd! Meer dan eens wilde zij hem in de rede vallen; doch hij liet haar niet aan het woord komen en draafde voort. Zij besloot hem te laten uitspreken en daarna hem kort en goed hare denkwijs bloot te leggen.

Mietriene, ofschoon kristelijk, was geene kwezel. De bewering als zoude de religie haar hebben verboden Bruno in haren dienst te houden, omdat hij geen meisken was, deed haar lachen. Zij antwoordde, dat zij haren catechismus, Goddank! nog niet vergeten was, doch zich niet herinnerde er in te hebben geleerd, dat eene weduwe met eene dochter geene mannelijke dienstboden mocht hebben. Van het gepraat der menschen, hetzij ze haar al of niet genegen waren, had zij niets gehoord. In allen gevalle stoorde zij er zich niet aan. De onder-

vinding had haar getoond, hoe weinig staat er op hen en hunne oordeelen te maken is. Zij had Bruno aangehaald, omdat ‘hij’ ten minste voor haar en hare dochter een ware vriend was; en zij had hem gehuurd, omdat zij een' knecht noodig had en van goed paart wist, dat zij, trots hetgeen Van den Torre van des jonkmans huichelarij zegde, geen' geschikteren konde vinden. Het gedrag van Loken, te Eeckeren, was geweest wat het zijn moest: het had hare volle goedkeuring weggedragen. In de plaats van hare dochter zoude zij net zoo gehandeld hebben, en daarmede was het uit: als zij er aldus over dacht, had niemand iets te zeggen. Het gevaar eener geheime vrijaadje bestond niet, dan in het hoofd van Klaas; en hij mocht gerust zijn: de kinderen zagen, spraken elkander niet, dan in hare tegenwoordigheid en peinsden er niet aan mekaâr elders te zien of te spreken. Zij waren te onschuldig, te deugdzaam, om, gelijk anderen, gelijk de zonen en dochters der pratende lieden, gelijk wellicht die lieden zelven, in hoeken en kanten te kruipen, om bijeen te zijn. Al wat zij zegden en deden, was in het aanschijn van iedereen; en dat pluimken konden misschien diegenen niet op hunnen hoed steken, welke er ‘beenen in vonden’[1], dat zij en Loken zich voor Bruno beleefd en vriendelijk toonden.

Van die denkwijs was de weduwe niet af te brengen.

(1) Er zwarigheid in zagen.

Van den Torre had al wel in de zijne te volharden; zij gaf hem niets toe. Ziende, dat zij op dit punt voor het minst zoo koppig was als hij, oordeelde hij het beter er niet verder op aan te dringen, en liever een ander, dat van het huwelijk, te bespreken. Kreeg hij dat klaar, dan had hij immers toch gewonnen spel? Hij gaf haar dus te verstaan, weêral omtrent met de bewoordingen van Peerjan, dat, bijaldien zij volstrekt een' ‘mannemensch’ op haar hoeveken noodig had, het verkieslijker zoude zijn Loken uit te trouwen en eene keus te doen in de dichte schaar rijke vrijers, welke zich voor haar aanboden of door hunne ouders of bloedverwanten aangeboden werden. Op die manier zoude alle gevaar verdwijnen, was er ongeoorloofd gevrij noch opspraak meer te duchten.

Mietriene rook lont. Hem, onmiddellijk na het gesmaal op Bruno en Loken, met eenen dergelijken raad hoorende afkomen, maakte zij er uit op, dat er onder dit gesmaal en onder dien raad een vrijer moest schuilen. Ja, zij ook kende den toezienden voogd en wist, dat hij niet alle dagen eene gedachte van zijn eigen had. Om achter het fijne van de kneep te geraken, gebaarde zij zich even bekrompen als hij, en vroeg op den onverschilligsten toon en met het onnoozelste gezicht, of hij geen' van die vrijers bijzonder in het oog had, of hij geen' kende, die meer dan al de andere de voorkeur verdiende.

Nu kwam het er uit. Verrukt, dat zij hem die vraag

toestuurde, en fier, dat hij behendig haar op den weg gezet had, aarzelde Van den Torre niet ín zijne kaart te laten kijken, zijne batterijen te ontblooten, gelijk de Franschen zeggen. Hij noemde Tist. Hij prees hem zoo dapper aan, roemde zijne deugden en hoedanigheden zoo geestdriftig, gaf zich zooveel moeite om zijn' vader, zijne familie, zijne afkomst op te vijzen en het aanzien, het fortuin, het vee, de akkers, enz. der Claessensen breedvoerig uit te Ieggen, dat de weduwe duidelijk zag, wie de hand in het spel had, en niet twijfelde, of Peerjan en zijn zoon waren de haar genegen lieden, die de goedheid hadden van Loken en Bruno zoo gunstig te praten, die verlangden haar tot het wegzenden van haren jongen knecht en het uithuwen van hare dochter te noodzaken.

Zij wachtte zich wel Klaas iets van hare ontdekking te laten merken, en hoorde Tistes en Peerjans lof even belangstellend aan, als zij dien van hunne mededingers zoude aangehoord hebben. Zij beloofde al wat de toeziende voogd gezegd had, rijpelijk te overwegen; en hij vertrok hoogst tevreden van zijn beleid en van de meesterlijke wijze, waarop hij haar ‘zijne’ gedachten had medegedeeld. Vooraleer naar Schooten terug te keeren, liep hij op de hoeve van Claessens aan, om Peerjan met den veelbelovenden uitslag van het gesprek bekend te maken.

XVI.
Mietriene.

Zij hield woord: zij overwoog. Doch hoe meer zij peinsde, hoe minder zij geneigd werd Van den Torre zijn' zin te geven en Peerjan in de hand te werken.

Mietriene had niet op met de Claessensen, verre van daar. Het was hunne schuld. Tijdens het leven van haren man, had de vader zich een' van dezes hevigste benijders en verguizers getoond; na Nelis' dood, had hij haar en haar kind het liefdeloost bejegend. Zelden had hij haar, toen zij arm was, voor een stuk brood als dagloonster op zijne akkers laten arbeiden; bij elke gelegenheid had hij haar haren ondergang als een schehmstuk verweten. Dat de zoon, toen Loken school ging, tot

hare wreedste plagers behoorde, had zij evenmin vergeten. Het erfdeel had hen met de andere dorpelingen bekeerd en van onmeêdoogende bespotters en vervolgers in laffe vleiers veranderd; maar dit had haar met hen niet verzoend. Het had haar nog meer afkeer voor hen ingeboezemd, omdat het haar had bewezen, dat zij meer dan iemand van het geld hunnen god maakten. Ook was van al de vrijers, die voor Loken opdaagden, Tist haar de minst welkome geweest. Zij had zich zijn vrijen slechts getroost, nadat zij bemerkt had, dat Loken hem, zelfs in zijn bijzijn, uitlachte, en dat hij niet de geringste kans had bij haar te gelukken.

Het gedrag van den pachter ten opzichte van den jeugdigen Bruno, na vrouw Claessens' overlijden, had niet weinig bijgedragen, om dien afkeer te versterken. Door Loken kende zij dit gedrag in al zijne snoodheid, en het had haar dikwijls met verontwaardiging vervuld. Wat haar evenzeer verontwaardigd had, was de schandelijke ikzucht, waarmede hij later uit den arbeid van den volwassen jongeling zijn voordeel trok, hem gewetenloos het loon onthoudende, dat zijn ijver en zijne bekwaamheid verdienden. Ten gevolge der handelwijs van Peerjan en Tist, na de worsteling met Marus, was haar afkeer tot verbittering gestegen. Geenen enkelen keer hadden zij naar den mishandelde omgezien, naar hem gehoord, terwijl hij bij Leenders op zijn ziekbed, bijkans zijn sterfbed, lag. Ja, zij hadden de onbeschaamdheid zooverre gedreven zijnen deerniswaardigen toe-

stand te misbruiken, om hem nogmaals smadelijk te vernederen. Na hem, tegen hun beter weten aan, voor eenen vechter te hebben uitgekreten, hadden zij hem, die zoo lang en zoo belangloos hen had gediend, als een' deugniet, als een' nietswaardige uit hunnen dienst ontslagen. Dat was voor hare eerlijke ziel te veel geweest. Zij had hen willen straffen voor hunne laaghartigheid. Daarom had zij, trots de vernieuwde aanmerkingen van Loken, Bruno in huis genomen. Zonder iets van hunne plannen te gissen, zonder te vermoeden, dat de aanslag van Marus en de afdanking van zijn slachtoffer met het afsnijden van den strooman en Tistes vergeefsche bemoeiingen om Loken in betrekking stonden, voelde zij, dat niets beter geschikt was om hen te tuchtigen, van spijt te doen bersten, dan het huren van den knecht, dien zij tot het einde toe snood hadden verongelijkt.

Zoodat de slotsom harer overwegingen niet in het voordeel van Tist konde wezen, dat zijne ophemeling door Van den Torre haar niet gunstiger voor hem stemde. Edoch, hadden die ophemeling en overweging den uitslag niet, dien Klaas er van verhoopte, zij hadden eenen anderen. Zij frischten het geheugen der weduwe op. Zij deden haar aan vele kleinigheden terugdenken, welke zij vroeger had opgemerkt, zonder er gewicht aan te hechten, en die nu eensklaps voor haar gewichtig wierden.

Mietriene was eene goede, onarglistige vrouw; doch zij was niet van die natuurlijke schranderheid en scherp-

zinnigheid beroofd, welke men weleens bij de eenvoudigste lieden aantreft. Zij bracht die kleinigheden in verband met hetgeen de toeziende voogd nog gezegd had, met hetgeen sinds een half jaar was voorgevallen, en zij verwonderde zich er niet eerder aan gepeinsd te hebben ze nader te onderzoeken. Zij ging verder. Na een aantal min of meer beduidende omstandigheden en bijzonderheden ontleed en nagenoeg ontcijferd te hebben wat Bruno en Loken, al God weet hoe lang! voor elkander gevoelden, kreeg zij, als het ware, een helder begrip van de plannen van Peerjan. Zij zag duidelijk tot welke slinksche middelen hij de toevlucht genomen had, om hare dochter tot verkeering met zijnen zoon te dwingen en om den goeden jongen uit den weg te ruimen, die de uitvoering dier plannen en het werken dier middelen, onwetend misschien, had verijdeld of dreigde te verijdelen.

Eens zoo verre, vatte zij ras een besluit. Twee dingen stonden haar te doen: Bruno en Loken tot eene verklaring uitlokken, die, zij was er zeker van, nog niet had plaats gegrepen; daarna het hangen van den strooman, de mishandeling van Bruno en al het verdere kwaad wreken, dat de Claessensen hadden gepleegd en gepoogd te plegen. Te driftiger en voortvarender, naarmate zij, in hare onwetendheid, het tot hiertoe weinig geweest was, wilde zij aanstonds met het eerste beginnen.

Aandachtig sloeg zij derhalve Bruno en Loken gedu-

rende verscheidene dagen gade, steeds bereid, om van elke gelegenheid, hoe klein ook, gebruik te maken tot het bekomen der opheldering, naar welke zij hunkerde. Het hielp haar niet. Geen woord, geen blik, geene beweging, geen gebaar ontsnapte den gelieven, welk haar het middel verschafte de zaak op het tapijt te brengen; en na eene volle week onophoudelijke waarneming, was zij niet meer gevorderd, dan den eersten dag. Gedienstige beleefdheid, vriendelijke tegemoetkoming, hartelijke genegenheid, ziedaar al wat zij bemerkte. Van wederzijdsche liefde, geen spoor. En toch beminden zij elkander als het licht hunner oogen, zij hadde er durven op zweren. Om hen tot de verlangde verklaring te brengen, was zij verplicht de koe bij de horens te vatten.

‘Heb ik u al verteld wat Klaas Van den Torre, vóor acht dagen, is komen doen?’ vroeg zijop een' schoon en morgen aan Loken, na die week vruchtelooze opmerkzaamheid.

‘Wat dan, moeder?’

‘Hij is mij komen zeggen, dat het geraadzaam zoude wezen u ten spoedigste te doen trouwen.’

Loken glimlachte.

‘Zoo! En met wien moet ik trouwen?’ zegde zij.

‘Met wien gij wilt, als maar de jongen van onzen stand, een deftige boerenzoon is: met Tist van Peerjan, bij voorbeeld.’

‘Met Tist!... Van mijn leven niet!’ riep Loken in éénen adem.

Hare moeder had moeite, om den ernst te bewaren, waarmede zij het gesprek had aangevangen, zooveel genoegen gaf haar het antwoord van Loken.

‘Gij zoudt eene slechtere keuze kunnen doen,’ hernam zij. ‘Hij is knap, geestig noch beminnelijk, ik beken het; doch hij is rijk, bijna zoo rijk als gij, en op zijne afkomst valt niets af te wijzen: zijne grootouders behoorden tot de treffelijkste ingezetenen van Austruweel, en zijn vader wordt algemeen... ontzien. Onder al uwe vrijers is er, volgens Klaas, geen, die u beter past.’

‘Volgens Klaas, dat is mogelijk; maar volgens u?’

‘He, he! Ik ben halvelings gezind zijn gevoelen te omhelzen.’

‘Komaan, moeder, dat meent gij niet. Gij weet wel, dat ik hem niet velen kan, en dat ik daartoe gerechtigd ben. Gij kunt niet vergeten hebben, wat al leeds hij en zijn vader u en mij en Bruno berokkenden.’

‘Welnu, als gij hem niet wilt, neem dan een' ander. Tone Kwekers, Lieven Bormans, Melsen van den Hoogen weg, Heintje van de Groene dreef en de overigen zijn allen pronte jongens, wier ouders en verwanten goed befaamd en welstellend zijn. Er zijn er genoeg: gij hebt maar te kiezen.’

‘Ik wil niet kiezen,’ zei Loken. ‘Ik trouw niet! Ik heb nog geen' lust tot trouwen!’

‘Dat beteekent niets,’ merkte de moeder aan. ‘Vele meisjes spreken aldus, zoolang Jan van pas niet

daar is. Komt die, dan zijn zij, die het luidst schreeuwden, dat zij nog niet trouwen wilden, die het meest tegen het trouwen opzagen, het spoedigst gereed: ik weet het bij ondervinding... Ten andere, Klaas verlangt het, en ik ook, dat er een einde aan kome, dat gij er eenen uitkippet.'

'Waarom dan toch?' vroeg Loken ongeduldig. 'Wij zijn immers gelukkig, zooals wij nu samen leven? Waarom moeten wij veranderen?'

'Omdat er, schijnt het, lieden zijn, die ons zoo niet willen gelukkig zien.'

'Wat zegt gij?'

'Ik herhaal wat Klaas mij gezegd heeft. Hij beweert, dat er in het dorp gepraat wordt.'

'Er wordt gepraat! Van wien? Waarover?'

'Van u en Bruno... Over zijn verblijf ten onzent.'

Loken sloeg blozend de oogen neder. Zij sprak niet.

'Ja, kind,' ging Mietriene voort, 'het is zoo. Ik heb niet willen naar u luisteren, toen gij mij afriedt hem te nemen, en nu zie ik, dat gij gelijk hadt. De menschen schijnen wezentlijk niet te kunnen beseffen, dat twee jonge lieden, die van kindsbeen gemeenzaam met elkander hebben omgegaan, vrienden blijven, zonder daarom juist samen te verkeeren. Zij meenen, dat gij heimelijk met Bruno vrijt. Klaas zelf gelooft mij niet, wanneer ik hem staande houd, dat gij elkaâr niet anders, dan als broêr en zuster liefhebt... Want gij bemint elkaâr immers niet anders, Loken?'

Die laatste woorden had Mietriene met nog meerder ernst gesproken. Loken bleef haar alweder het antwoord op hare vraag schuldig. Zij was zeer aangedaan en bevredigde zich met zwijgend en blozend den tip van haren voorschoot om haren vinger te winden, zonder hare moeder te durven bezien.

‘Niet waar, Klaas en de anderen hebben het mis? Bruno heeft u nooit van liefde gerept?’ hervatte de weduwe.

Loken hief het hoofd.

‘Nooit, moeder! nooit!’ verzekerde zij met nadruk.

‘O, ik wist het wel! Hij is te bescheiden, om het te bestaan. Wat u betreft, moet ik nog minder vragen, mag ik nog geruster zijn. Gij zijt te verstandig, om uwe gedachten te zetten op een' jonkman gelijk hij, op een', die u niet bekend heeft, dat hij u gaarne ziet. Niet waar, gij ook bemint hem niet?’

Eerst op nieuws beteuterd, werd Loken allengskens moediger. Zij blikte hare moeder beraden aan:

‘Ja wel, moeder: ik bemin hem!’ sprak zij met vaste stem.

Mietriene sloeg de handen ineen.

‘Hemelsche deugd!... Zij bemint hem!’ riep zij. ‘Zij bemint hem en vreest niet het mij in mijn aangezicht te verklaren! Maar, ongelukkige! wat gaat u over? Een jongen, die u nooit van liefde gesproken heeft, die wellicht u niet eens bemint! Waar zijn uwe zinnen?’

‘Ik ben zeker, dat hij mij bemint, al durft hij 't niet

zeggen!' zei Loken, weêr de oogen nederslaande.

'Zoo veel te erger! Gij vergeet dan, dat hij een arme knecht is, een jongen zonder vooruitzichten, die vriend noch maag heeft en door het openbare medelijden werd opgevoed? Gij vergeet, dat hij u evenmin beminnen mag, als gij hem moogt beminnen!'

'Vergeef mij, moeder!... Het is mijne schuld niet! Ik heb al gedaan wat ik konde, om mijne liefde en de zijne te bekampen. Het was daarom, dat ik hem een' tijd lang vermeed, dat ik mij, hoe hard het mij ook viele, koel en onvriendelijk voor hem gebaarde. Toen sneed hij den strooman af, en gij zelve dwongt mij hem dikwijler te ontmoeten, vriendelijker te bejegenen. Van dien dag werd het kampen mij te bezwaarlijk. Gij ziet dus, dat ik er niet kan aan doen.'

'Ik zie, dat ik inderdaad de meeste schuld heb; maar het is nog niet te laat. Ik wil het kwaad herstellen. Bruno weet niet, dat gij hem bemint. Gij zult uwe liefde in uw hart smoren!'

'Onmogelijk!' kreet Loken in tranen losbarstende.

'Gij zult ze smoren!' herhaalde de weduwe met klem. 'In afwachting moet Bruno seffens weg. Ik wil niet, dat hij een uur langer hier vertoeve!'

'Ik zal het besterven!'

'Gij zult nietmetal besterven!'

Juist trad Bruno binnen. Hij stond verslagen. Onthutst keek hij de vrouwen aan. Hij had niet verstaan wat zij elkander zegden, doch haar met heftigheid hoo-

ren spreken; en daar eene woordenwisseiing op zoo luiden toon iets ongewoons was in het huizeken, waar alles doorgaans in vrede en vriendschap, kalm en bedaard toeging, daar hij tevens Loken in tranen en hare moeder in opgewonden stemming zag, konde hij er niet wijs uit worden. Mietriene bracht hem op de hoogte:

‘Bruno,’ voerde zij hem te gemoet, ‘Bruno, het is goed, dat gij komt: wij spraken over u.’

‘Over mij, bazin?’ zei Bruno verbleekend.

‘Over u. Het spijt mij; doch wij moeten scheiden: gij kunt niet langer in onzen dienst blijven.’

‘Ik kan niet!...’

‘De menschen zeggen, dat gij Loken heimelijk vrijt, en dat zij 't met u eens is. Aan dat gepraat dient perk en paal gesteld. Klaas Van den Torre wenscht, dat zij met Tist van Peerjan trouwe, en ik ook verlang, dat zij binnen kort getrouwd zij. Dan houdt het gebabbel van zelf op, dat anders op den duur hare faam zoude bevlekken en haar beletten een voordeelig huwelijk aan te gaan. Gij zult dus wel doen naar eenen anderen dienst te zoeken.’

Zij verliet ijlings het vertrek, zonder zijn antwoord af te wachten, en sloeg de deur met geweld achter zich toe.

Bruno was als van den donder getroffen. Bij hare driftige toespraak voelde hij zich met lamheid slaan. Het schemerde hem voor de oogen en hij was eene onmacht nabij. Werktuigelijk had hij zich op eenen stoel

laten nedervallen en zat daar onbeweeglijk, met starren blik, een steenen beeld gelijk, zonder een woord te uiten. Eerst na hare verdwijning kreeg hij zijne bezinning weder en konde hij zich van hetgene zij gezegd had, rekening geven. Met zijne handen bedekte hij zijn gelaat en snikte als een kind.

Zijn geween wekte Loken uit hare eigene droefheid. Zijne wanhoop was zoo onmatig, dat zij er hare smart gedeeltelijk door vergat, om slechts aan de zijne te denken. Zij bedwong zich en trad naar hem toe. Zij wilde hem opbeuren, maar vond geene uitdrukkingen, om hem troost en moed in te spreken. Indien zij gedurfd hadde, zij hadde hem toegeroepen, dat hij niet moest wanhopen, dat zij hem beminde, hem altoos zoude bemind hebben; doch zij durfde niet. Ten andere meende zij, dat het, na hetgeen op de kermis van Eeckeren tusschen hen was voorgevallen, volstrekt noodeloos was hem hare liefde te bekennen; dat hij wel wist, welke gevoelens zij voor hem koesterde. Dit wist echter Bruno niet meer, dit verstoutte hij zich niet meer te weten. Te Eeckeren ja, had hij zich eene wijl gevleid hare liefde te hebben gewonnen. Het had hem onuitsprekelijk gelukkig gemaakt. Dan, sinds... Wel had zij hem in zijne ziekte met de teederste zorg verpleegd; wel had zij, na zijne genezing, zich voor hem even vriendelijk als te voren, vriendelijker misschien getoond; maar dat was al. Door geenerlei toespeling had zij hem het gebeurde aan de kwadril herinnerd, door niets laten vermoeden, dat zij dit ge-

beurde in haar geheugen bewaarde. Hij had dus geëindigd met het als eenen kortstondigen zaligenden droom te beschouwen; met te gelooven, dat hij zich omtrent de beteekenis harer woorden en blikken in ‘de Halve Maan’ en omtrent hare ware gevoelens had bedrogen; met te peinzen, dat hetgeen hij voor bewijzen van liefde had aanzien, niets meerders geweest was, dan de ietwat sterkere uiting van dezelfde zusterlijke genegenheid, welke zij hem van der jeugd af had toegedragen.

Daar hij niets zegde en harder en harder snikte, konde Loken niet blijven zwijgen.

‘Bruno, beste Bruno, ween niet!... Grijp moed!’ sprak zij met de roerendste deelneming, hare hand op zijnen schouder leggende. ‘De menschen kunnen ons van elkander scheiden; doch verder strekt hunne macht niet. Onze vriendschap zal immer dezelfde zijn. Wat zij ook zeggen, wat zij ook doen, om ze te verminderen, immer zullen wij elkander als oude speelmakkers liefhebben.’

‘Wat zal er van mij geworden? Waar zal ik blijven?’ weende Bruno voort. ‘O, ik wilde, dat ik op het kerkhof lage, dat ik dood en begraven, dat ik bij mijne ouders en vrouw Claessens zaliger ware! Dan zoude het minder erg met mij gesteld zijn, dan nu, daar alles mij begeeft, daar ik van u weg moet en voor mijn leven rampzalig ben!’

Na eenigen tijd hare tranen met de zijne gemengd te hebben, deed Loken zich nogmaals geweld aan en hernam:

‘Arme vriend! troost u: gij zult licht eenen dienst vinden, die beter is, licht een', waarin men uwe braafheid en kennissen meerder recht laat wedervaren. Alle hoeven staan voor u open; al onze pachters zijn gereed, om u te ontvangen.

‘Hier blijf ik in geen geval!... Ik zoude te veel lijden, ik zoude te ongelukkig zijn, indien ik van uw huwelijk moest getuige wezen, indien ik u moest getrouwd zien... Neen, ik wil weg, verre weg!... Maar eerst moet ik met Tist en zijn' vader afrekenen!’ voegde hij er bij, eensklaps van toon veranderende, opstaande en zijne tranen afdrogende.

Loken verschrok.

‘Met hem afrekenen! Hoe verstaat gij dat? Wat bedoelt gij daarmede?’ vroeg zij bevend. ‘Peerjan heeft u immers bij Leenders gezonden wat u van uwe huur toekwam?’

‘Mijne huur heeft hij mij gezonden; doch ik bedoel eene andere afrekening, waarbij ik de betaler zal zijn,’ sprak hij somber.

‘Bruno lief, wat wilt gij doen?’

‘Ik wil hun al het kwaad, dat zij mij gedaan hebben, ineens betaald zetten!... Uit eerbied voor de nagedachtenis van de pachtersse, van mijne goede pleegmoeder, heb ik tot hiertoe alles geduldig verdragen; maar dit laatste doet de maat overloopen... Ik zal...’

‘Wat zult gij?’

‘Ik zal Tist vermoorden!’

‘In 's hemelsnaam!... Bruno!... Spreek zoo niet!’

‘Vermoorden zal ik hem!’ voer hij tandenknarsend en met verwildering voort. ‘Dan ten minste zal ik zeker zijn, dat hij u niet hebben zal, dat gij met hem niet zult trouwen!’

‘Maar ik wil, ik zal niet met hem trouwen!’ gilde Loken.

Bruno zag haar ongeloovig aan.

‘Gij zult niet!... Is het zoo? Is het waar?’ vroeg hij.

‘Het is waar! Het is zoo!’ verzekerde zij.

‘Herhaal het! Herhaal, dat gij met hem niet trouwen zult!’ smeekte hij.

‘Ik beloof u, dat ik nooit zijne vrouw zal worden!’ bevestigde zij met kracht.

‘En... als men u dwingt? Als Klaas van den Torre en uwe moeder het volstrekt willen?’

‘Men kan mij niet dwingen. Men kan mij beletten den man mijner keuze te huwen; doch een' man, dien ik niet bemin, laat ik mij niet opdringen!’

‘En gij bemint Tist niet?’

‘Ik haat en veracht hem!’

Bruno wierp haar eenen blik toe, zoo vol liefde en diepgevoelde dankbaarheid, dat zij, indien het noodig geweest ware, er door in haar besluit, nooit met Tist te trouwen, onverzettelijk zoude zijn versterkt geworden. Dan:

‘Loken,’ hervatte hij, na een luttel peinzens, ‘wilt gij mij nog iets beloven? Zeg, Loken, wilt gij?’

‘Te weten, Bruno?’

‘Wilt gij mij uw woord geven, wat ook gebeure, en wie zich ook aanbiede, met geen' andere te trouwen?’

‘Dat wil ik!’

‘En te wachten, geduldig te wachten tot ik eenmaal rijk naar Austruweel terugkeere?’

‘Van harte gaarne!’

‘Het zal misschien lang, zeer lang duren; ik zal wellicht vele jaren afwezig zijn en in vreemde landen, onder vreemde menschen moeten sukkelen; doch wederkomen, rijk wederkomen, zal ik!... Ik zweer het u!’

‘Blijf zoo lang weg, als gij wilt; wachten, geduldig wachten zal ik!’

‘En... als ik dan rijk terug ben, zult gij mij dan even vriendelijk ontvangen, als gij mij nu toespreekt, zult gij dan... met mij trouwen?’

‘Moet gij dat vragen?’

‘O, zeg het mij, ik bid u! Zeg het mij, Loken!’

‘Ik trouw met geen' man ter wereld, dan met u! En zoo gij niet wederkomt..., trouw ik van mijn leven niet!’

‘O, nog eens: ik zweer, dat ik zal wederkomen... En zult gij, in afwachting..., aan mij denken?’

‘Altoos!...’

‘Mij.....beminnen, niet als een' speelgenoot, een' vriend, een' broeder, maar... als een' toekomende, als een' bruidegom?... Zult gij mij beminnen, gelijk ik u sedert jaren bemin?’

‘Zoolang ik adem!’

‘Wilt gij er mij de hand op geven?’

‘Ziehier mijne hand!’

‘Loken!’

‘Bruno!’

Zij zagen elkander in de oogen, vielen elkander om den hals en vergaten, dat er Klaas Van den Torres, Tisten en Peerjans in de wereld waren.....

‘Zie zoo! Dat is het! Daar wilde ik u hebben!’ klonk het in hunne nabijheid.

In verwarring lieten zij elkander los.

De deur was, zonder dat zij 't bemerkten, stillekens opengegaan, en met den gulsten glimlach op het gelaat, met vreugdetranen in de oogen, met uitgebreide armen, stond Mietriene op den drempel hen aan te staren. Met een' kreet van blijde verbazing stormden beiden op haar los. Zij drukte hen aan haar hart:

‘Gij moet het mij vergeven u bedroefd te hebben, kinderen!’ juichte zij; ‘maar waarlijk, ik wist geen ander middel, om u aan het spreken te krijgen... En thans, daar alles bekend is, wat moest bekend worden, willen wij ons op de Claessensen wreken... Laat zien, hoe wij het zullen overleggen.’

Zij blikten haar vragend aan. Zij schenen niet te begrijpen, hoe ‘zij’ van wraak konde spreken, en zulks in een oogenblik, dat zij hun als een toonbeeld van engelachtige goedheid was verschenen.

Zij deelde hun hare vermoedens mede en de bijzon-

derheden, waarop zij gegrond waren. Als onfeilbaar stelde zij de volgende wraak voor: Bruno en Loken zouden van nu af opentlijk verkeeren en overal aankondigen, dat hunne bruiloft in het volgende najaar zoude gevierd worden. Tegen dit tijdstip konde de nieuwe hoeve in gereedheid zijn, welke men zoude bouwen. Ook was alsdan de pacht van de meeste landerijen ten einde, welke Loken toebehoorden, en die men voortaan zelf zoude bewerken... Of de verrukte gelieven met die wraak in hunnen schik waren, laten wij oordeelen.

XVII.
Besluit.

Toen Peerjan en Tist bericht werd, dat Bruno opentlijk en met toestemming harer moeder over Loken verkeerde, en dat hij en het meisje voornemens waren binnen het jaar in het huwelijk te treden, kende hunne gramschap geene palen. Zij werden als dol en bewogen hemel en aarde, om Klaas Van den Torre, de vrijers en met hen al de dorpelingen van Austruweel en de andere poldergemeenten tegen den jongeling op te hitsen. Al om niet! Klaas, die ondervonden had, dat Mietriene ruim zoo koppig was als hij en niet half zoo nauwgezet, weigerde bepaald zich verder met Tistes trouwlustige ontwerpen in te laten. De vrijers en hunne bloed-

verwanten waren verstandig genoeg, om Bruno zijn geluk niet te benijden; en de overige dorpelingen bekenden rechtzinnig, dat hij zich door zijn gedrag dit geluk waardig had gemaakt. Onder de vrijers was er meer dan een, die ronduit verklaarde, dat hij liever den zedigen weesjongen met 'het klontje goud' zag doorgaan, dan elken anderen harer aanbidders, die niet zoude verzuimd hebben zich op den goeden uitslag zijner vrijaadje onverdraaglijk fier te toonen en zijne overwonnen mededingers met zijne zegepraal te vernederen.

Bij de loting viel Bruno er in, dat is trok hij een slecht nummer, wat het zeggen: 'Gelukkig in de liefde, ongelukkig in het spel' bewaarheidde. Dat het huwelijk in de maand Juni van het volgende jaar, dus ettelijke maanden eerder, gevierd werd, dan was vastgesteld, hadden de gelieven hieraan te danken, dat Mietriene in den loop van Mei zich in hare vermoedens ten volle bevestigd zag en de zekerheid kreeg, dat Peerjan en Tist aan het hangen van den strooman en het mishandelen van Bruno wezentlijk schuldig waren. Die zekerheid gaf haar Marus. Hij was, na zijn heldenstuk van Eeckeren, naar Frankrijk gevlucht. Aldaar had hij in het vreemdenlegioen dienst genomen, want hij wist niet van wat hout pijlen maken. Uit Afrika, werwaarts hij met een aantal boeven van zijn gehalte werd gezonden, om de Beduïenen te beschaven, schreef hij nu en dan - met de pen van eenen geleerderen kameraad, wel te

verstaan, - om van Claessens geld te eischen. De eerste maal stuurde Peerjan het gevraagde, de tweede maal ook; maar de derde maal haastte hij zich niet aan den eisch te voldoen. Dit ontstemde Marus. Hij deed Mietriene eenen brief toekomen, waarin al wat de twee eerste plannen van Peerjan betrof, haarfijn werd uiteengezet. Dom voor het goede, maar sluw voor het kwade, was de woestaard door verspieding en afluistering, door de andere dienstboden en door Tist, die niet tegen den drank kon, met alles bekend geraakt, ja tot met een aantal kleinigheden, welke de pachter een geheim waande, dat veilig in zijnen boezem berustte, en waarvan hij aan zijnen zoon zelven niets had gezegd. Marus meldde, onder den vorm van naschrift, dat hij trek gevoelde den eenen of anderen dag naar België te komen en zich in de handen van het gerecht te leveren, om het genoegen te smaken zijnen voormaligen meester en diens erfgenaam eene kool te stoven. Die brief, waarvan het naschrift eerlang aan de Claessensen werd medegedeeld, had ten gevolge, dat het geëischte geld ‘citò citò’ naar Afrika werd opgestuurd, dat de weduwe met het huwelijk niet tot het najaar wilde wachten, en dat Bruno en Loken den zondag daarna hunnen eersten roep in de kerk van Austruweel kregen. Veertien dagen later was het bruiloft.

Wat ik hier ga bijvoegen, hoorde ik niet van den hospes uit ‘de Kroon’. Ik vernam het jaren nadien,

toen ik met Loken en Bruno, Mietriene en hare allerliefste kleinkinderen persoonlijk kennis maakte.

Tist van Peerjan trouwde werkelijk met schele Joh van den koster te Oorderen. Die echtvereeniging, hals over kop gesloten, om Loken het bewijs te leveren, hoe weinig hij aan haar hield, was niet voorspoedig. Schele Joh viel niet gemakkelijk. Nog gieriger, afgunstiger en ikzuchtiger dan de pachter, maakte zij haren man en haren schoonvader het leven zoo zuur, dat zij weldra alle reden hadden om de overhaasting te betreuren, waarmede zij bij het sluiten van den koop met zulke helleveeg waren te werk gegaan.

Aan Marus beleefden de Claessensen insgelijks veel verdriet. Alle maanden schreef hij regelmatig om geld; en zonden zij 't niet, dan dreigde hij naar België te komen, om zich gevangen te stellen en hen aan te klagen. Eerst nadat hij in een gevecht tegen de Kabylen gesneuveld was, ademden zij wederom vrij. Ongelukkig was hun fortuin toen reeds door dikwijls herhaalde opzendingen sterk besnoeid; en daar zij gewoon waren geworden hun huiselijk leed in de herberg af te drinken, liepen allengs, door slecht beheer, hunne zaken erbarmelijk in de war. Van hun vorig aanzien vervallen, waren zij tot den rang van armzalige ossenboerkens afgedaald, en wat dat in den polder met de zware kleigronden, waar een landbouwer schier zonder paarden niet doorkan, zeggen wil, weet iedereen.

Daarentegen stond Bruno door zijn fortuin, zijn ver-

stand en beleid aan het hoofd der landbouwers, niet alleen van Austruweel, maar ook van al de naburige dorpen. Even als Nelis Meganck, was hij een vriend en voorstander van verbeterde bewerkingen, zaaiverdeelingen, mestingen en gereedschappen; doch hij voerde die met voorzichtigheid in en wachtte zich wel ze anderen op te dringen. Zoo konde mettertijd zijne winning eene ware modelhoeve worden, zonder den dorpelingen een steen des aanstoots te wezen. Hij was het, die de zevenjaarlijksche braakligging in den polder door de tienjaarlijksche deed vervangen. Ook had men het hem te danken, dat in de parochie en de naburige gemeenten een stoomdorschtuig werkte, tot groote voldoening der landbouwers, die niet moedwillig slaven van den ouden slenter bleven. Er was spraak hem tot sekretaris van het landbouwkomiteit te benoemen.

EINDE.